

תמונת מצב המדינה

תרשימים בנושאי חברה וכלכלה בישראל

אבי וייס

- דמוגרפיה
- מאקרו-כלכלה
- רווחה
- בריאות
- זרקור: בריאות האוכלוסייה הערבית
- השכלה ותעסוקה: סקירה כללית
- זרקור: חרמות בבתי הספר
- השכלה ותעסוקה: ערבים
- השכלה ותעסוקה: חרדים

מרכז טאוב
 לחקר המדיניות החברתית בישראל

תמונת מצב המדינה

תרשימים בנושאי חברה וכלכלה בישראל

2018

אבי וייס

החוברת הופקה בתמיכתה הנדיבה של קרן קורת

מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל
ירושלים, סיון תשע"ח, מאי 2018

החוברת מתבססת ברובה על מחקרים שנכללו ב"דוח מצב המדינה 2017" ועל פרסומים אחרים של מרכז טאוב

מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל

מרכז טאוב נוסד ב-1982 ביוזמתם של הרברט מ' סינגר, הנרי טאוב וארגון הג'וינט האמריקאי. המרכז ממומן באמצעות קרן צמיחה שהוקמה על ידי קרן הנרי ומרלין טאוב, קרן הרברט ונל סינגר, ג'ין וג'ון קולמן, קרן משפחת קולקר-סקסון-הלוק, קרן משפחת מילטון א' ורוזלין ז' וולף וארגון הג'וינט האמריקאי.

מרכז טאוב מעמיד בפני מקבלי החלטות המובילים בארץ ובפני הציבור הרחב תמונה כוללת, המשלבת בין הממדים החברתיים והכלכליים בהתוויית המדיניות הציבורית. הצוות המקצועי של המרכז וצוותי המדיניות הבין-תחומיים, הכוללים חוקרים בולטים בתחומם באקדמיה ומומחים מובילים בתחומי המדיניות, עורכים מחקרים ומעלים חלופות למדיניות בנושאים חברתיים-כלכליים מרכזיים העומדים על סדר היום במדינה. המרכז מציג ניתוחים אסטרטגיים לטווח ארוך והערכות של חלופות למדיניות בפני הציבור ובפני מקבלי החלטות על ידי כתבות בתקשורת, תכנית פרסומים פעילה, כנסים ופעילויות אחרות בישראל ובח"ל.

פרסום זה, ככל פרסומי המרכז, הוא על דעתם ואחריותם של מחבריו בלבד. אין בו כדי לחייב את המרכז, את חבר הנאמנים שלו, את עובדיו האחרים ואת התומכים בפעולותיו.

כתובת המרכז: רח' האר"י 15, ירושלים

טלפון: 02-567-1818

פקס: 02-567-1919

דוא"ל: info@taubcenter.org.il

אתר אינטרנט: www.taubcenter.org.il

עריכת לשון ועימוד: ענבל גפני

נדפס בדפוס "פרינטיב", ירושלים

תוכן עניינים

דבר המנכ"ל

דמוגרפיה

מבט דמוגרפי על ישראל

יש הבדלים דמוגרפיים גדולים בין קבוצות האוכלוסייה השונות

שינויים ניכרים בשיעורי הפרייה במגזרים השונים

חלו שינויים מפתיעים בשיעורי השינוי במספר הנרשמים לכיתות א'

מספר התלמידים בחינוך הממלכתי גבוה בהרבה מהתחזיות

מספר התלמידים העוזבים את הזרמים הדתיים בין כיתה א' ל-ח' גדול יותר ממספר המצטרפים

השינוי המשתקף במערכת החינוך משפיע על תחזיות האוכלוסייה

מאקרו-כלכלה

רמת החיים בישראל עלתה ביחס ל-OECD בעשור האחרון

השכר הריאלי עלה לאחרונה עקב גידול בפרייה העבודה

היקף הצריכה הפרטית עולה – בניגוד למחירים

הפערים הצטמצמו, אולם המחירים בישראל עדיין גבוהים ביחס ל-OECD

מחירי המזון עלו ביחס לעולם, ואילו קטגוריות הוצאה אחרות הוזלו

מחירי השכירות עלו בקצב מהיר בהרבה ממדד המחירים, ומחירי הדירות – עוד יותר

התמ"ג לנפש צומח לאט יותר מאשר במדינות מפותחות אחרות

צמיחת הפרייה בתעשייה העילית מנותקת מהצמיחה בשאר המשק

רוב המועסקים בענפים המייצאים עובדים בתחומי ההיי-טק

התוצאה – אי שוויון נרחב בשכר בין המגזרים

9

11

12

14

15

16

17

18

19

21

22

23

24

25

26

28

29

30

31

32

33

34
35
36
37
38
40
42
43
44

רווחה

העוני בהכנסות פנויות הצטמצם מעט, אולם הוא עדיין הגבוה ביותר בקרב המדינות המפותחות חלקו של התקציב המוקדש להוצאה חברתית ממשך לעלות, אבל לאט קצבאות הזקנה והנכות עולות בהתמדה, אולם קצבאות אחרות נותרו נמוכות מספר מקבלי מענק העבודה ירד מעט יישום המלצות הוועדה למלחמה בעוני חלקי ביותר, אך החל יישום התוכנית "חיסכון לכל ילד" שיטת המימון התואם עלולה לפגוע במטופלי שירותי הרווחה ברשויות המקומיות החלשות הסכום הנדרש לתקציב הרווחה מושפע במידה רבה מאוד מסוגי הטיפול האופייניים ליישוב אין קשר ברור בין רמת ההכנסה לגובה החוב של משק הבית הפילנתרופיה בישראל מתרחבת

47

48
49
50
51
52

בריאות

ההוצאה הלאומית והציבורית על בריאות בישראל מדשדשת מאחור ביחס למדינות אחרות ההוצאה על בריאות עלתה בקצב דומה לתמ"ג לנפש, אולם נותרה מאחור במונחים ריאליים במימון טיפולי הבריאות ניכרות מגמות של הפחתת המימון הציבורי והרחבת המימון הפרטי, בעיקר באמצעות ביטוחים לביטוחים הפרטיים יש חלק חשוב בעליית ההוצאה הפרטית על בריאות הסיבה המרכזית לפנייה לרפואה פרטית – רצון לבחור את הרופא המטפל

53

זרקור: בריאות האוכלוסייה הערבית

54

תוחלת החיים של ערבים נמוכה יותר מאשר של יהודים

55

תמותת התינוקות הצטמצמה, אולם יש פער בין המגזרים

56

סיבות המוות שבהן יש פערים גדולים במיוחד בין המגזרים: מומים מולדים ותאונות דרכים

57

שיעורי הסוכרת גבוהים מאוד באוכלוסייה הערבית, בעיקר בקרב נשים

58

הפערים בשיעורי התמותה בין ערבים ליהודים קשורים להבדלים ברקע החברתי-כלכלי

59

השכלה ותעסוקה: חלק א

60

יעד ראשון: מספר השעות לתלמיד עלה רק במעט; עיקר העלייה – במגזר הערבי

62

יעד שני: מספר התלמידים בכיתה הצטמצם בחינוך הערבי, אך לא בחינוך העברי

63

יעד שלישי: מספר התלמידים הלומדים מתמטיקה ברמה מוגברת עלה

64

יעד רביעי: שיעורם של התלמידים הלומדים בחינוך המקצועי עולה

65

התשואה להשכלה גבוהה יותר בקרב נשים ונמוכה יותר בקרב עולים

66

חל שינוי גדול בחוגים הנלמדים במוסדות להשכלה גבוהה

67

שיעורי התעסוקה עלו בכל קבוצות האוכלוסייה

69

זרקור: חרמות בבתי ספר

70

תופעת האלימות והבריונות בבתי הספר שכיחה למדי

71

במרבית הכיתות יש תלמידים מוחרמים

72

היקף החרמות בבתי ספר ערביים גבוה בהרבה מאשר בבתי ספר עבריים

73

תלמידים ערבים סובלים מחרמות בשיעור גבוה יותר מיהודים

74

החדשות הטובות: היקפה של תופעת החרם נמצאת בירידה

75

השכלה ותעסוקה: חלק ב

76

חלה עלייה בשיעורי הנרשמים לגני הילדים, בעיקר במגזר הערבי

77

שיעור הלמידה בתיכון עלה מאוד בקרב האוכלוסייה הערבית

78

ציוני המיצ"ב השתפרו והפערים מצטמצמים

79

הציונים של דוברי ערבית במבחן PISA במתמטיקה השתפרו, אך הפער בינם ובין דוברי עברית גדל

80

עלייה גדולה בשיעור הזכאים לבגרות

81

שיעור גבוה של ערביות לומדות בתיכון מקצועות מדעיים

82

במוסדות להשכלה גבוהה נשים ערביות נוטות ללימודי חינוך ולמקצועות הבריאות

84

יש פערים גדולים בין המגזרים בשיעור בעלי התואר

85

העלייה בשיעור האקדמאיות משפיעה לטובה על שיעורי התעסוקה של נשים ערביות

86

מרבית האקדמאים הערבים מועסקים בתחומי החינוך והבריאות

88

שיעור הערבים שאינם מצליחים למצוא תעסוקה בתחום החינוך עלה

89

השכלה ותעסוקה: חלק ג

90

דפוסי התקדמות חריגים בין כיתות בזרם החרדי

92

לתלמידים חרדים נדרשות שנים רבות יותר להשלמת בית הספר היסודי מתלמידי זרמים אחרים

93

גברים חרדים נוטים בעיקר ללימודי משפטים, ונשים חרדיות לומדות מחשבים וחינוך בשיעורים גבוהים יותר

94

מגמות התעסוקה בקרב חרדים משתנות בין הזרמים

95

גברים חרדים המתגוררים בערים מעורבות עובדים בשיעור גבוה בהרבה מאלו הגרים בערים חרדיות

דבר המנכ"ל

אני מתכבד להציג את "תמונת מצב המדינה 2018", שהופקה בתמיכתה הנדיבה של קרן קורת. כמו בשנים קודמות, התרשימים והטקסטים בחוברת מדגישים כמה מהמגמות והנושאים המרכזיים בתחומי חברה וכלכלה בישראל, ומציגים אותם במבט מעמיק אך גם ארוך טווח. כתמיד הממצאים מבוססים בעיקרם על המחקרים האחרונים של מרכז טאוב, פרי עבודתו של צוות החוקרים המצויין שלנו.

החוברת נפתחת בכמה נתונים מפתיעים בנושא השינויים שחלים בתחום הדמוגרפיה של ישראל והשפעת השינויים הללו על הרכב האוכלוסייה העתידי. לאחר מכן נסקרת התמונה המאקרו-כלכלית של המשק הישראלי, שמגלה יציבות וחוסן יחסיים בשנים האחרונות. בפרק זה אנו מסבירים מדוע ההצלחה הרבה של ישראל בתעשיית הסטארט-אפ לא חלחלה לשאר חלקי המשק. בפרק הרווחה נבדוק כיצד מתקדמת המלחמה בעוני ונעמוד על השפעותיה של השיטה הנהוגה בתקצוב שירותי הרווחה – מימון תואם (מצ"נג) של משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים לתקציבי הרשויות המקומיות. פרק הבריאות המגיע לאחר מכן נחלק לשניים. בחלק הראשון נדון במגמות כלליות, כמו מימון שירותי הבריאות בישראל ביחס לעולם. החלק השני הוא זרקור בנושא בריאות האוכלוסייה הערבית בישראל, ובו יוצגו ההבדלים בין ערבים ליהודים במדדי בריאות כמו תוחלת חיים.

הפרקים החותמים את הספר מוקדשים להשכלה ולתעסוקה. הראשון בהם מציג סקירה כללית של התחומים הללו, ובין היתר בוחן באיזו מידה הצליח משרד החינוך לממש את יעדיו המוצהרים בשנים האחרונות. זרקור מיוחד מוקדש לתופעת החרם בבתי הספר, ובו מוצגים ההבדלים בסיכוי להיות קורבנות לחרם בין תלמידים שונים (לפי כיתה, מגדר ומגזר), וכן ממצאים המורים שתופעת החרם מצטמצמת עם הזמן. שני הפרקים האחרונים מציגים את מגמות ההשכלה והתעסוקה בקרב ערבים – ובעיקר בקרב ערביות – ובקרב חרדים צעירים.

אני מודה לקרן קורת על עזרתה הנדיבה במימון החוברת ומעריך את ידידותה ואת תמיכתה המתבטאת לא רק בהבאת הפרסום הזה לאור, אלא גם בשיתוף פעולה איתנו כדי להבטיח שהוא יגיע לכל הגורמים המגלים עניין בישראל. אני מקווה שהממצאים בחוברת יועילו לקהל הקוראים, ובעיקר יסייעו למקבלי ההחלטות לבסס את מעשיהם ובחירותיהם על ניתוחים מקצועיים וידע בלתי מוטה.

פרופ' אבי וייס

מנכ"ל מרכז טאוב

המחלקה לכלכלה, אוניברסיטת בר-אילן

דמוגרפיה

שינוי בהתהוות

בשנים האחרונות נשמעות תחזיות בעניין התמהיל האנושי בחברה הישראלית, ואלו העלו דאגות עמוקות לגבי יציבות המשק בשל המגמות הנוכחיות בחינוך ובתעסוקה בחלק מהקבוצות השונות, ובעיקר בקרב החרדים. עם זאת, נראה כי תחזיות אלו אינן מביאות בחשבון את מגמות השינויים שחלים בהרכב הדמוגרפי. בעמודים הבאים יוצגו כמה שינויים דמוגרפיים עכשוויים, שאם יימשכו הם עשויים להשפיע באופן משמעותי על הרכב האוכלוסייה, או לפחות על קצב השינוי שלו.

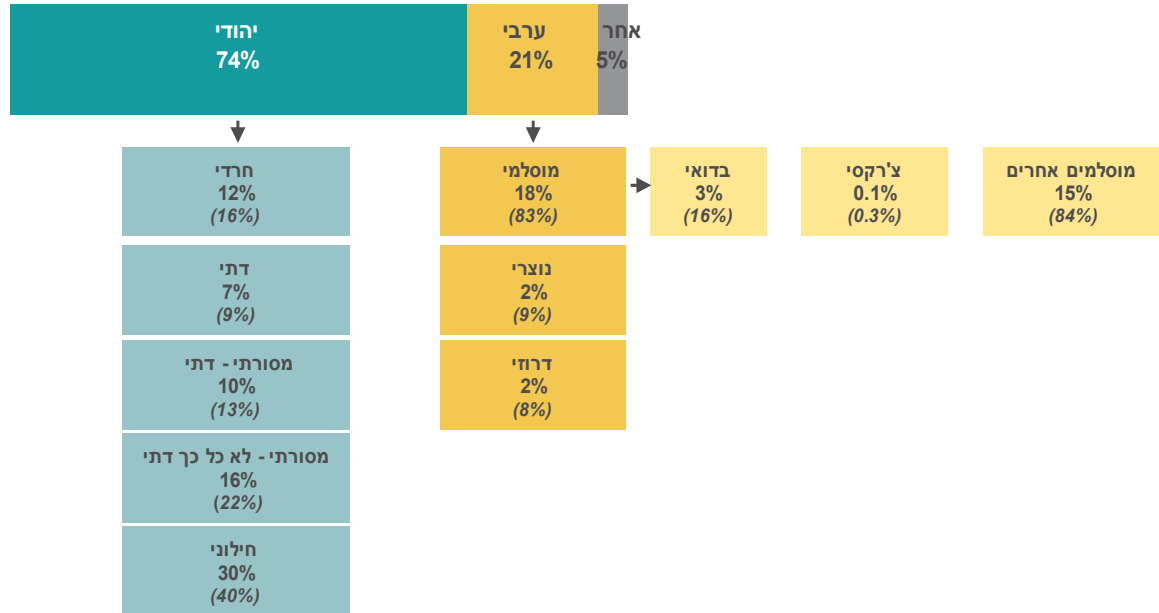
מבט דמוגרפי על ישראל

האוכלוסייה בישראל כיום מורכבת מכ-74 אחוזים יהודים, כ-21 אחוזים ערבים ועוד 5 אחוזים המוגדרים "אחר". האוכלוסייה הערבית היא ברובה מוסלמית – 17.6 אחוזים מכלל האוכלוסייה, ובכלל זה 2.7 אחוזים שהם בדואים. חלקם של ערבים נוצרים עומד על כ-1.9 אחוזים מהאוכלוסייה, ושל דרוזים – כ-1.6 אחוזים.

בניסיון לבחון את ההתפלגות הפנימית לפי רמת דתיות באוכלוסייה היהודית עולות שתי בעיות. ראשית, ידוע כי עקב בעיות מדידה אחוז החרדים המוצג בנתוני הסקר החברתי (9 אחוזים) נמוך מדי, ומוערך כי חלקם הוא כ-12 אחוזים מהאוכלוסייה, כפי שמוצג בתרשים (16 אחוזים מהאוכלוסייה היהודית, אם כי בקרב ילדים השיעור גבוה מ-20 אחוזים). שנית, החלוקה הדתית מבוססת על הגדרה עצמית, והגבולות בין הקבוצות אינם תמיד ברורים וחדים. לאור זאת, יש לראות באחוזים המוצגים לעיל הערכות בלבד. לפי הערכות אלו, שיעור החילונים והמסורתיים הוא כ-56 אחוזים מהאוכלוסייה בישראל (כ-75 אחוזים מהיהודים).

התפלגות האוכלוסייה בישראל לפי מגזרים, 2016

בסוגריים: שיעור תת-הקבוצה מתוך הלאום

מקור: מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל
נתונים: עיבוד של הלמ"ס, הסקר החברתי

יש הבדלים דמוגרפיים גדולים בין קבוצות האוכלוסייה השונות

מאפיינים דמוגרפיים לפי קבוצות אוכלוסייה, 2015

חרדים	יהודים (ללא חרדים)	ערבים	
16	34	22	גיל ציוני
20.8	36.2	26.4	גיל ממוצע
56%	28.5%	43%	שיעור האוכלוסייה עד גיל 18 (כולל)
82%	62%	69%	שיעור הפרטים הנשואים (גיל 20 ומעלה)
5.2	3.4	4.9	מספר נפשות ממוצע במשק הבית
6.9	2.7	3.1	שיעור הפריון הכולל

קבוצות האוכלוסייה השונות בארץ נבדלות זו מזו בכמה מדדים דמוגרפיים חשובים. התפלגות הגילים באוכלוסייה החרדית נוטה לכיוון הגילים הצעירים הרבה יותר מאשר אצל הערבים, והרכב הגילים בקרב ערבים צעיר בהרבה מאשר באוכלוסייה היהודית הלא-חרדית. שיעור הנשואים בקרב גילאי 20 ויותר מדורג בסדר הפוך: האחוז הגבוה ביותר הוא בקרב חרדים, והנמוך ביותר – בקרב יהודים שאינם חרדים.

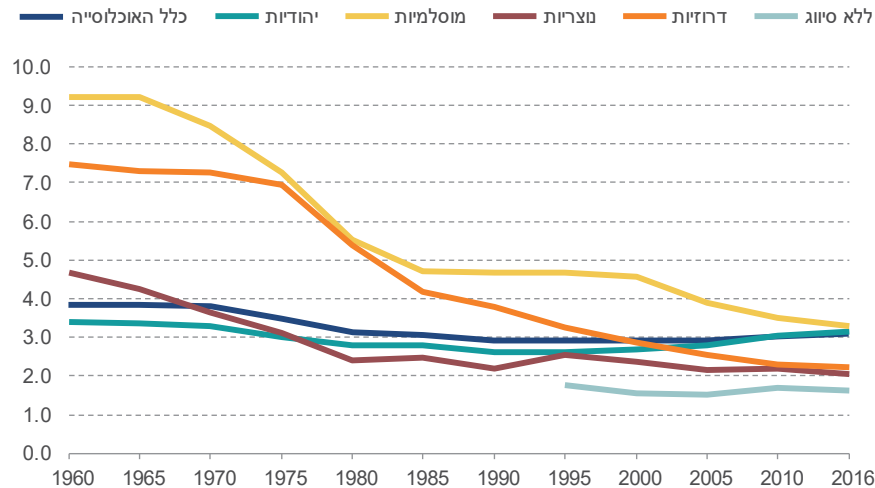
מספר הנפשות הממוצע במשפחה ערבית דומה למספרן במשפחה חרדית. עם זאת, נתון זה צפוי להשתנות מפני ששיעור הפריון באוכלוסייה הערבית ירד באופן ניכר (כפי שיודגם בעמוד הבא) והיום הוא קרוב לשיעור הפריון בקרב יהודים שאינם חרדים.

מקור: דב צ'רניחובסקי, מרכז טאוב נתונים: הלמ"ס, הסקר החברתי: שנתון סטטיסטי לישראל 2016

שינויים ניכרים בשיעורי הפרייון במגזרים השונים

העלייה בתקופה השנייה נובעת משילוב של שתי מגמות: עלייה בחלקם של החרדים (ששיעור הפרייון בקרבם הוא 6.9 ילדים), ועלייה בשיעורי הפרייון בקרב חילונים ומסורתיים.

שיעור הפרייון הכולל לפי מגזר

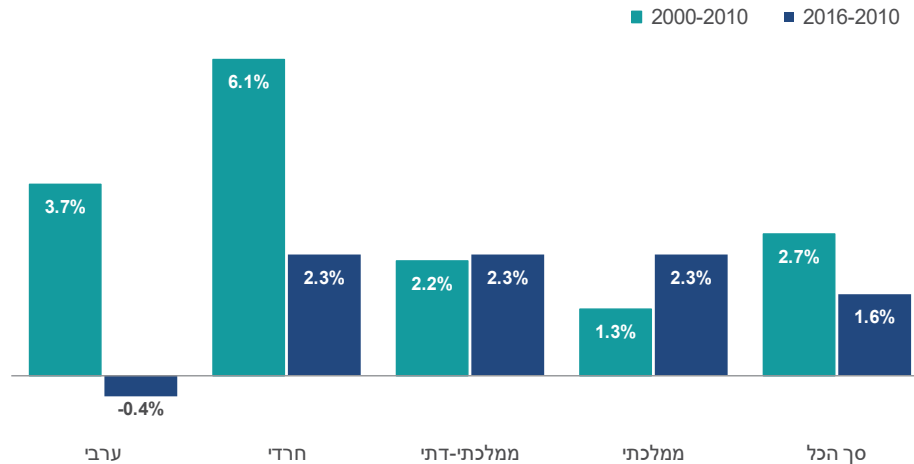
מקור: אלכס וינרב, מרכז טאוב נתונים: הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל

שיעור הפרייון הכולל (מספר הילדים לאישה) נותר קבוע יחסית בארבעת העשורים האחרונים: בסביבות 3, לעומת כ-4 בעשורים שלפני כן. השיעור הנוכחי (3.11) גבוה כמעט פי שניים מהממוצע במדינות ה-OECD האחרות, ומציב את ישראל כיחידה בארגון שבה שיעור הילודה עולה בהרבה על שיעור התחלופה (השיעור הנחוץ לשם שמירה על גודל האוכלוסייה במדינה לאורך זמן, העומד על 2.1 ילדים). אולם לצד היציבות בשיעור הפרייון הכולל, המגמות בכל מגזר השתנו מאוד. בפרט חלו שינויים גדולים באוכלוסיות הערביות. בין 1960 ל-2016 צנחו שיעורי הילודה ב-56 אחוזים בקרב נוצרים, ב-64 אחוזים בקרב מוסלמים וב-70 אחוזים בקרב דרוזים. לעומת זאת, באוכלוסייה היהודית ניכרו התפתחויות שונות מאוד – ירידה של 23 אחוזים עד 1990 ומאז עלייה של 21 אחוזים.

חלו שינויים מפתיעים בשיעורי השינוי במספר הנרשמים לכיתות א'

בכל קבוצה. נראה כי הסבר חלקי לכך הוא מעברים בין זרמי החינוך, שעשויים לרמז על מגמת התרחקות מהחינוך הדתי.

שיעורי שינוי שנתיים ממוצעים במספר תלמידי כיתה א'
לפי מגזר וסוג פיקוח

מקור: נחום בלס ויוסי שביט, מרכז טאוב
נתונים: משרד החינוך, אתר שקיפות תקציבית

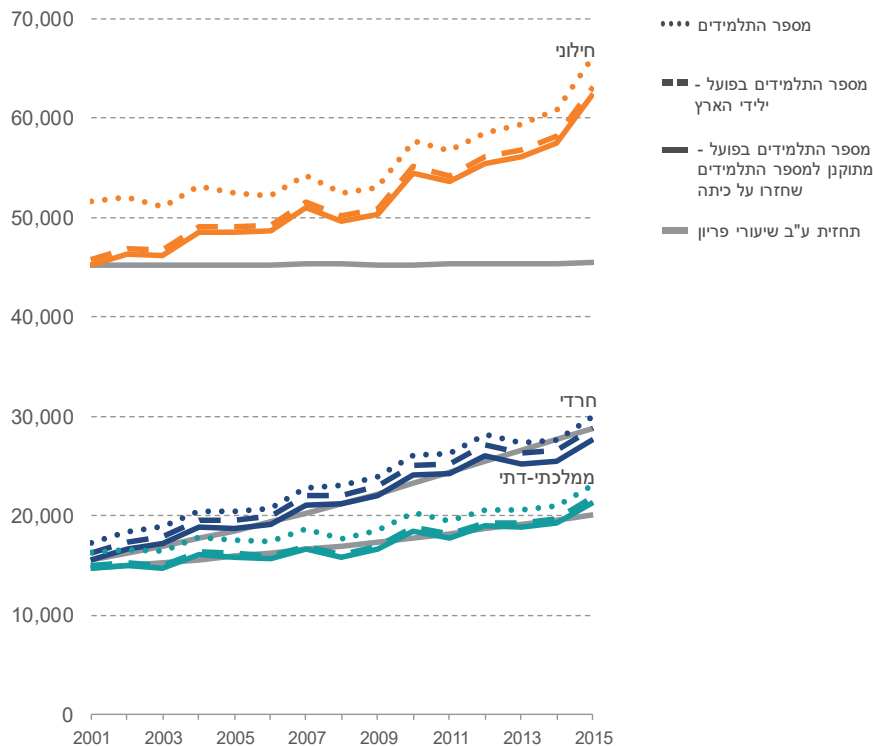
שינוי דמוגרפי מפתיע מאוד ניכר במספר הנרשמים לכיתות א' בזרמי החינוך השונים. בעשור הראשון של המאה הנוכחית ניכרו דפוסי השינוי הצפויים: העלייה הגדולה ביותר הייתה בזרם החרדי, לאחר מכן בחינוך הערבי ובחינוך הממלכתי-דתי, והעלייה הקטנה ביותר הייתה בזרם הממלכתי. שינויים אלו שיקפו את נתוני הפריור בכל מגזר.

לעומת זאת, מאז תחילת העשור הנוכחי ניכר שינוי מהותי בנתונים. מספר הילדים שנרשמו לכיתה א' בחינוך הערבי הצטמצם מעט, ואילו בקרב יהודים שיעורי הגידול זהים בכל הזרמים. הירידה במגזר הערבי אינה מפתיעה לאור הירידה בפריור של הנשים הערביות (בשנתונים האחרונים מספר הילדים הערבים יציב ונע סביב כ-40,000 בשנה), אולם ההתפתחויות במגזר היהודי אינן תואמות את מגמות הפריור

מספר התלמידים בחינוך הממלכתי גבוה בהרבה מהתחזיות

הפער בין מספר התלמידים הצפוי בכיתה א' למספרם בפועל, לפי סוג פיקוח

הדעות בדבר כיוון מגמות השינוי במחויבות הדתית של האוכלוסייה היהודית חלוקות. כדי לבחון את הטענות הושוו תחזיות מספר התלמידים בכיתה א' לפי שיעורי הפריזון בכל מגזר (כפי שתועדו שש שנים לפני שנת הבדיקה) למספר הנרשמים בפועל.

תוצאות ההשוואה תומכות בטענה כי יש מגמה משמעותית של תנועה לכיוון בתי ספר דתיים פחות. אף על פי שאוכלוסיית תלמידי כיתה א' בבתי הספר החרדיים גדלה במידה ניכרת, היא קטנה מהצפוי לפי תחזיות הפריזון. יתרה מכך, מספר התלמידים במגזר הממלכתי גדל בשיעור גבוה בהרבה מהצפוי לפי התחזיות. חוץ מההצטרפות של תלמידים שהיו צפויים ללמוד בזרמים דתיים יותר לפי התחזית, מקור נוסף לגידול הוא תלמידים ערבים שנרשמו לבתי ספר יהודיים וילדי מהגרים.

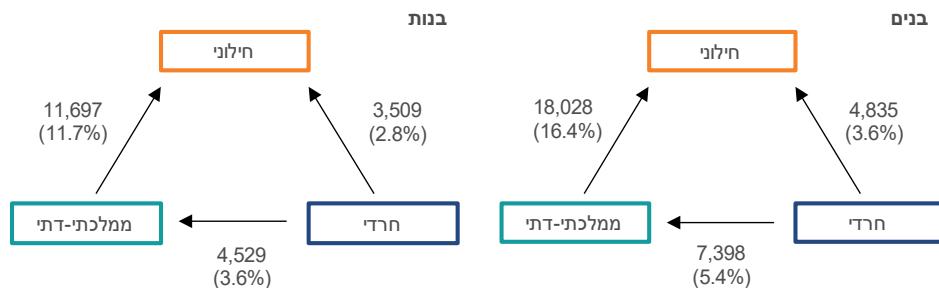
מקור: אלכס וינרב ונחום בלס, מרכז טאוב נתונים: משרד החינוך

מספר התלמידים העוזבים את הזרמים הדתיים בין כיתה א' ל-ח' גדול יותר ממספר המצטרפים

שהצטרפו אליו מהחינוך החרדי והדתי עומדת על 1.3 ו-4.6 אחוזים, בהתאמה, מכלל התלמידים בזרם.

התנועה נטו של תלמידים בין סוגי פיקוח מכיתה א' לכיתה ח'

לפי מגדר

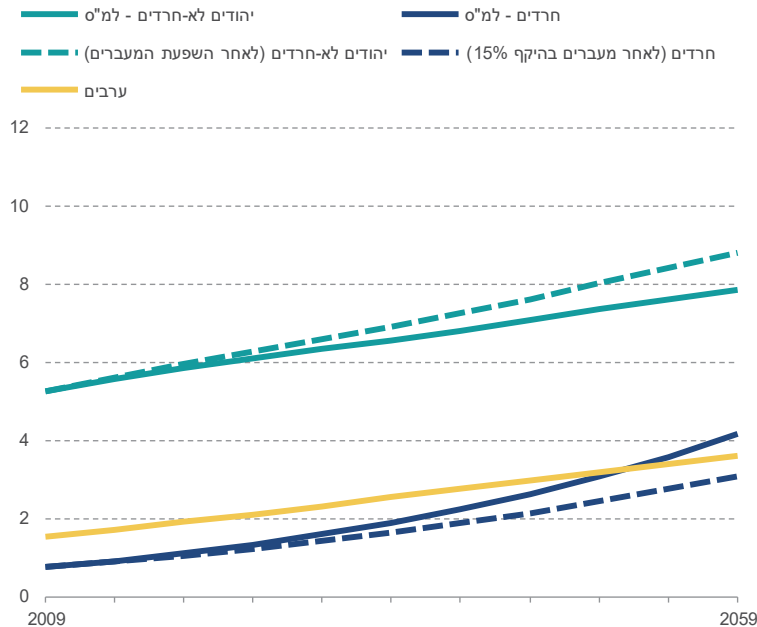
מקור: אלכס וינרב ונחום בלס, מרכז טאוב נתונים: משרד החינוך, קובץ נתוני תלמידים

הסמן השני לאפשרות של ירידה ברמת הדתיות הכוללת היא השינויים במגמות התנועה בין זרמי החינוך השונים בין כיתה א' ל-ח'. המעברים נבחנו באמצעות השוואת זרם החינוך שכל תלמיד השתייך אליו בתחילת לימודיו בבית הספר היסודי לזרם שבו סיים את לימודיו.

גם בבדיקה זו נמצא כי התנועה נטו (מספר המצטרפים בניכוי התלמידים העוזבים) היא לכיוון הזרמים הדתיים פחות. בשנים 2001–2015 9 אחוזים מהבנים ו-6.4 אחוזים מהבנות עברו מהחינוך החרדי לזרמים דתיים פחות בין כיתה א' לכיתה ח' (כ-60 אחוזים עברו לחינוך הממלכתי-דתי, והיתר לחינוך הממלכתי). היות שחלקו היחסי של החינוך הממלכתי באוכלוסייה גדול יותר, התוספת לזרם זה בשל התלמידים

השינוי המשתקף במערכת החינוך משפיע על תחזיות האוכלוסייה

השפעת המעברים בין זרמים על תחזיות האוכלוסייה
מספר הפרטים הצפוי בכל מגזר, במיליונים

תחזיות האוכלוסייה לטווח ארוך (2009–2059) של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מציגות את התפלגות האוכלוסייה הצפויה על בסיס שיעורי הפיריון הנוכחיים, ללא התחשבות במעבר בין זרמים. לאור הממצאים בדבר התנועה לעבר זרמי חינוך דתיים פחות, שכל הנראה מעידה על מגמות של היחלשות המחויבות הדתית בציבור היהודי, חושבו התחזיות מחדש על בסיס ההנחה שבמהלך השנים יהיו מעברים בהיקף של 15 אחוזים מהמגזר החרדי למגזר החילוני (בניכוי מעברים בכיוון ההפוך).

התוצאות מראות כי אם מגמות היציאה בשאלה יימשכו, תהיה לכך השפעה רבה מאוד על הרכב האוכלוסייה העתידי. לפי התחזית המקורית (החלופה הבינונית), האוכלוסייה החרדית בשנת 2059 צפויה למנות 4 מיליון איש, כלומר כ-27 אחוזים מהאוכלוסייה (לעומת 12 אחוזים כיום). בתחזית הכוללת את מגמות המעבר בין הזרמים (העקומה המקווקו) צפויה האוכלוסייה החרדית למנות 3.1 מיליון איש, שהם 21 אחוזים מהאוכלוסייה. גם לפי הצפי הזה חלקם של החרדים באוכלוסייה גדל בהרבה, אולם הגידול האיטי יותר יותר זמן רב יותר להתבססות מגמות אחרות, כמו גידול בהשתלבות של גברים חרדים בשוק העבודה.

מקור: אלכס וינרוב ונחום בלס, מרכז טאוב נתונים: הלמ"ס, תחזיות אוכלוסיית ישראל 2009–2059 (הנתונים מבוססים על החלופה הבינונית)

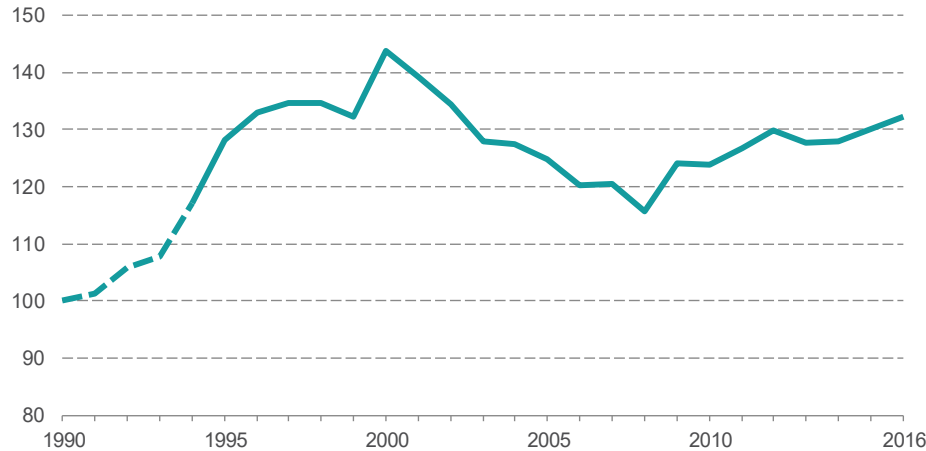
מאקרו-כלכלה

להבין את התמונה הגדולה של המשק

בהיבט המאקרו-כלכלי מצבה של ישראל טוב מאוד בשנים האחרונות. הגידול בתוצר המקומי הגולמי גבוה יחסית (אם כי הגידול בתמ"ג לנפש איטי יותר), השכר ורמת החיים ממשיכים לעלות ואפילו שיעור העוני יורד במקצת. עם זאת, לצד המגמות החיוביות מסתמנות סיבות לדאגה בנושא מקורות הצמיחה העתידיים, והקיטוב בין תעשיית ההיי-טק לשאר המשק מתרחב. בפרק זה נציג כמה מדדי מאקרו וננסה לשפוך אור על הסיבות למציאות המורכבת.

רמת החיים בישראל עלתה ביחס ל-OECD בעשור האחרון

רמת החיים בישראל בהשוואה לממוצע במדינות ה-OECD

התרשים מציג את היחס בין ההכנסה לנפש בישראל להכנסה ב-OECD חלקי היחס בין רמת המחירים של הצריכה הפרטית בישראל לרמתם ב-OECD.

בעשור האחרון של המאה העשרים עלתה רמת החיים בישראל בקצב מהיר בהרבה מרמת החיים הממוצעת במדינות ה-OECD. יש לכך כמה סיבות, ובהן שחרור חסמי סחר, השקעות נרחבות בחברות היי-טק ישראליות, ירידה ברמת המחירים היחסית וצמצום האינפלציה. לעומת זאת, בעשור הראשון של שנות האלפיים חל היפוך במגמה זו עם תחילת האינפליציה השנייה.

בעשור הנוכחי ניכרת עד כה חזרה לעלייה ברמת החיים היחסית. אחד הגורמים לכך הוא עלייה בשכר וירידה ברמת המחירים, כפי שיודגם בעמודים הבאים.

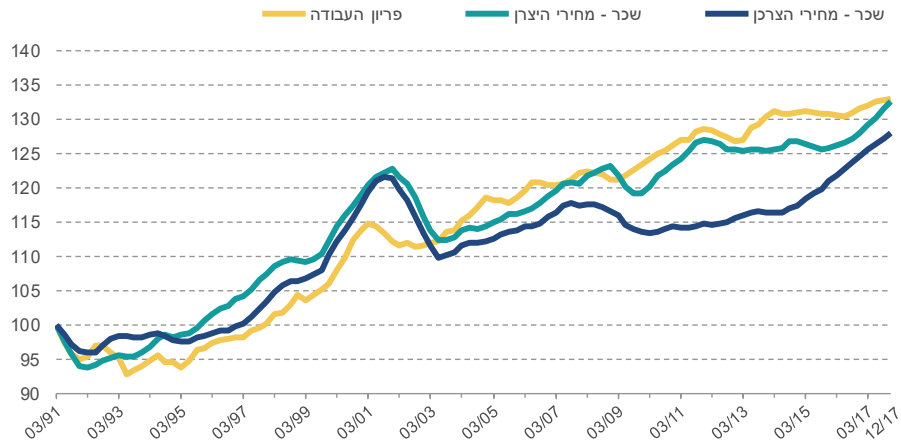
* החלק המקווקו בשנים 1990-1995 מציין נתונים עבור מדינות OECD ללא אסטוניה, סלובניה, סלובקיה, צ'ילה וצ'כיה.

מקור: גלעד ברנד, אבי ויס ואסף צימרינג, מרכז טאוב | נתונים: OECD.stat

השכר הריאלי עלה לאחרונה עקב גידול בפריון העבודה

במונחים ריאליים מפני שסל המחירים לצרכן עלה בשיעור גבוה יותר משכרם. בשנים האחרונות חלו שינויים בכמה קטגוריות מחירים, ועקב כך המגמה מתהפכת והעלייה בשכר הריאלי מדביקה את העלייה בפריון.

הפריון לעובד והשכר הריאלי (במחירי הצרכן ובמחירי היצרן)

מקור: גלעד ברנד, מרכז טאוב
נתונים: אתר בנק ישראל

השכר הריאלי עלה מאז תחילת העשור, לאחר תקופה של קיפאון. לעומת זאת, השכר הריאלי מנקודת מבטם של המעסיקים (בניכוי מדד המחירים ליצרן, ולא לצרכן) עלה בהתמדה מאז 1990. הפער בין השכר במחירי הצרכן לשכר במחירי היצרן אינו רגיל, והוא נגרם בשל הפער בין מדד המחירים ליצרן ובין מדד המחירים לצרכן. הראשון כולל את מחירי סל המוצרים והשירותים המיוצרים בארץ, ואילו מדד המחירים לצרכן משקף את סל הקנייה של הצרכנים.

אחת הסיבות המרכזיות לפער היא עלייה דרמטית שהחלה ב-2008 במחירי שני מרכיבים חשובים בסל הצריכה – דיוור ומזון. חלקם של שני סעיפים אלו בסל היצרן קטן יחסית לחלקם בסל הקנייה של צרכנים. עקב כך, העלייה בפריון הובילה לעלייה בשכר הריאלי מנקודת המבט של היצרן, אולם העובדים לא נהנו מהעלייה

היקף הצריכה הפרטית עולה – בניגוד למחירים

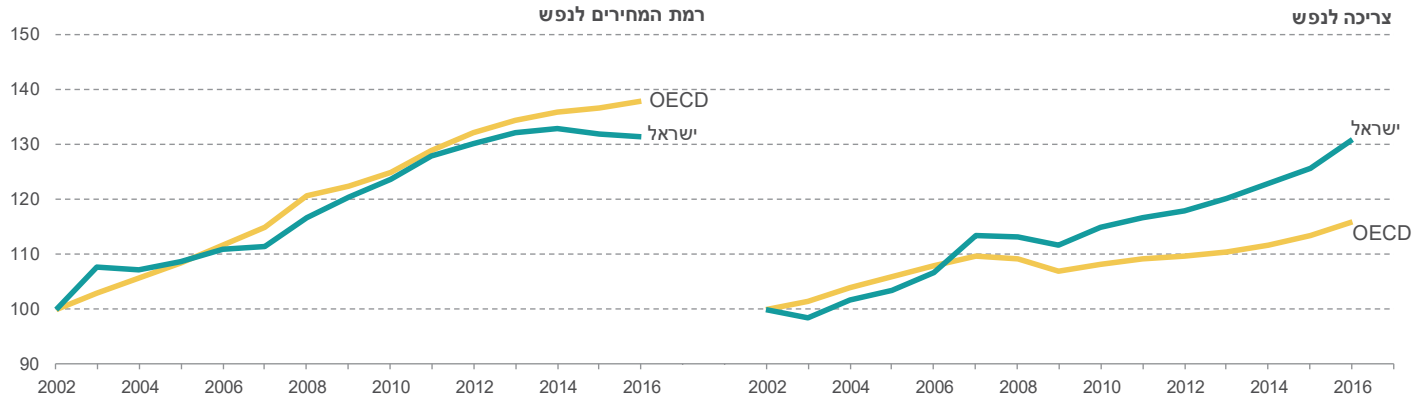
מגמות אלו, לצד העלייה בשכר, הביאו לעלייה ברמת החיים היחסית בישראל (ראו עמ' 22). התפתחויות אלו נובעות במידה רבה מצעדים שנקטה הממשלה למלחמה ביוקר המחיה במדינה. עם זאת, חשוב לציין כי נתונים אלו עוסקים בקצב השינוי של רמת המחירים, ולא ברמת המחירים עצמה – כפי שיוצג בעמוד הבא.

בשנים 2002–2010 השינויים במחירים ובהיקף הצריכה בישראל תאמו את השינויים בממוצע במדינות ה-OECD האחרות. מאז תחילת העשור הנוכחי המצב השתנה: המחירים יורדים ביחס ל-OECD, ואילו היקף הצריכה עולה במהירות.

מדדי מחירים וצריכה בישראל וב-OECD

שנת 2002=100

צריכה לנפש

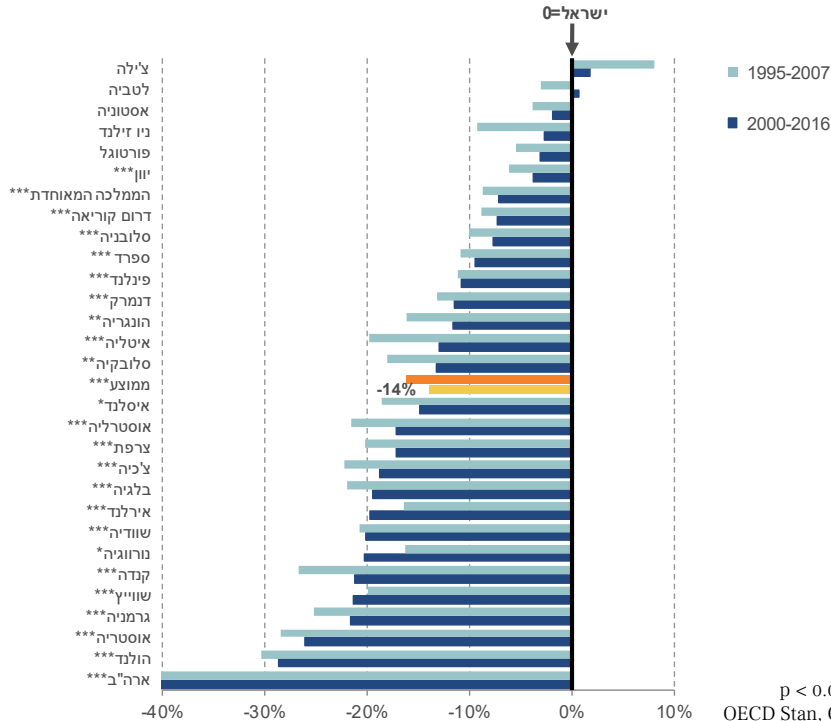

מקור: גלעד ברנד, מרכז טאוב
נתונים: OECD.stat; בנק ישראל

הפערים הצטמצמו, אולם המחירים בישראל עדיין גבוהים ביחס ל-OECD

ההפרש באחוזים בין רמת המחירים במדינות ה-OECD למחירים בישראל

כאמור, העלייה ברמת המחירים בישראל איטית ביחס למדינות ה-OECD בשנים האחרונות (ולאחרונה המחירים אף ירדו מעט). למרות זאת, המחירים בארץ עודם גבוהים באופן ניכר ממרבית המדינות האחרות בארגון: 14 אחוזים יותר מהממוצע ו-40 אחוזים יותר מארצות הברית, שבה רמת המחירים נמוכה במיוחד.

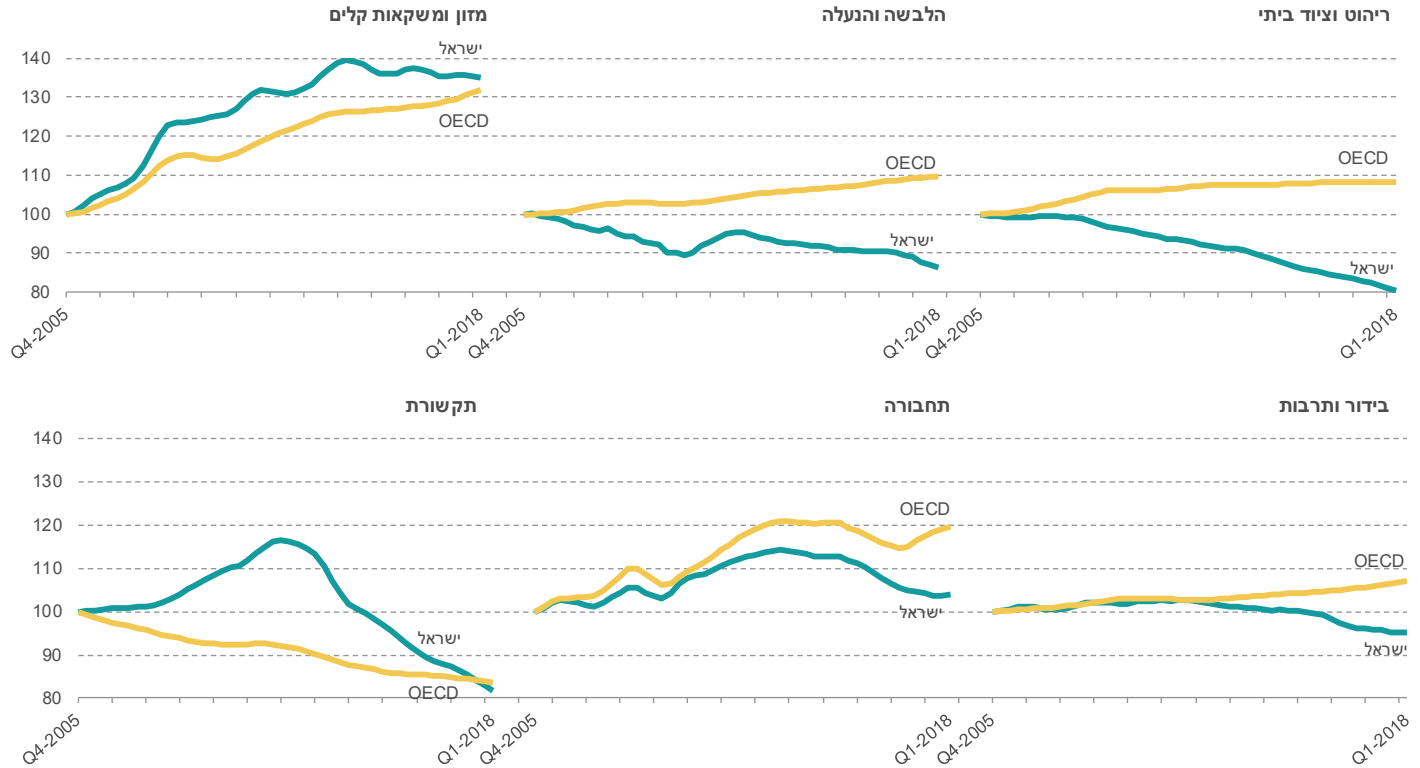
מגמות אלו ניכרות בתרשים, שבו ציר האפס האנכי מייצג את רמת המחירים בישראל, והעמודות מייצגות את ההפרש בין המחירים בכל מדינה למחירים בישראל. מספר שלילי פירושו שהמחירים במדינה המוצגת נמוכים יותר מאשר בישראל. כפי שנראה בביורו, המחירים הגבוהים בישראל אינם תופעה חדשה ולא החלו ב-2008 עם התחזקות השקל, כמו שנטען לעיתים. עם זאת, רואים גם שהפער בין ישראל לרוב המדינות מצטמצם.

רמת המובהקות עבור השנים 2000-2016: * p < 0.10; ** p < 0.05; *** p < 0.01
מקור: גלעד ברנד, אבי וייס ואסף צירמינג, מרכז טאוב | נתונים: OECD.Stan, OECD.Stat

מחירי המזון עלו ביחס לעולם, ואילו קטגוריות הוצאה אחרות הוזלו

בבחינת מחירי הצריכה לפי קטגוריות ניכר כי מחירי המזון עלו במידה רבה ביחס למדינות מפותחות אחרות ב-2008, אך בשנים האחרונות חלה ירידה קלה. לעומת זאת, בקטגוריות הוצאה אחרות חלו ירידות מחירים גדולות, בפרט בענפים החשופים לתחרות מצד סחורות מיובאות מאז שנות התשעים של המאה הקודמת (כמו ביגוד וריהוט) ובענף התרבות והבידור. מעניין במיוחד לעקוב אחרי התפתחות המחירים בענף התקשורת. בעוד שב-OECD המחירים בתחום יורדים בעקביות מאז תחילת שנות האלפיים, בישראל חלה עליית מחירים באמצע העשור הראשון של שנות האלפיים – ולאחר מכן ניכרו ירידות תלולות עקב שינוי הרגולציה שאפשר נידוד מספר ב-2007, וכניסתם לשוק של ספקים במחירים נמוכים מאז 2011.

התפתחות מדדי המחירים לצרכן: קטגוריות נבחרות

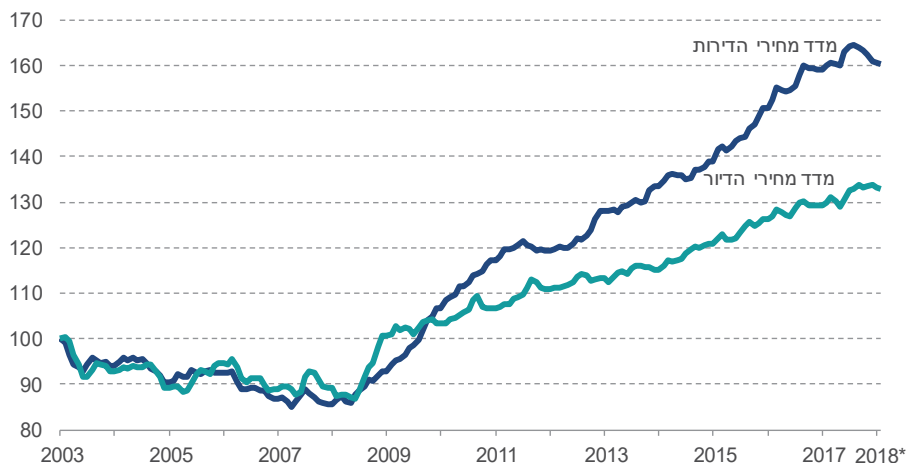

מקור: גלעד ברנד, מרכז טאוב | נתונים: OECD.Stat

מחירי השכירות עלו בקצב מהיר בהרבה ממדד המחירים, ומחירי הדירות – עוד יותר

השינוי הריאלי במחירי הדירות ובמחירי השכירות

ינואר 2003=100

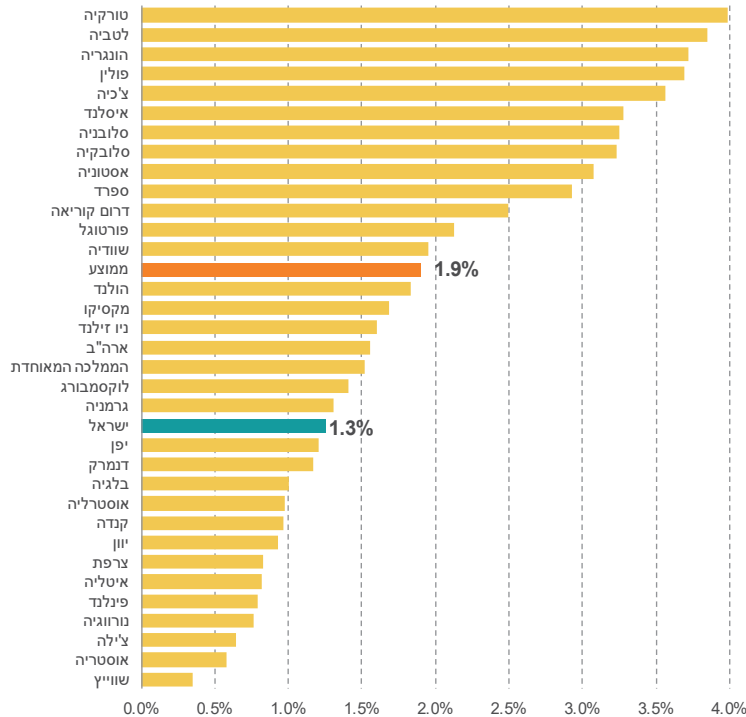
* עדכון אחרון: פברואר 2018. ההתפתחות במחירי השכירות ובמחירי הדירות, בניכוי מדד המחירים לצרכן ללא מרכיב הדיור.

מקור: גלעד ברנד, אבי וייס ואסף צימרינג, מרכז טאוב נתונים: הלמ"ס, מדד המחירים לצרכן

מאז 2008 מחירי השכירות עלו בממוצע ב-2 אחוזים בשנה מעבר לגידול באינפלציה, מה שמעיד שהביקוש היה גדול מההיצע. מחירי הדירות עלו בקצב מהיר הרבה יותר, ומגמה זו עשויה לנבוע משתי סיבות: ירידה בגובה הריבית (או הציפייה לירידה) או ציפייה שמחירי הדירות יעלו עוד יותר בעתיד. היות שהריבית של בנק ישראל קרובה לאפס מאז 2015 ברור שלא היו ציפיות לירידה נוספת, ומכאן אפשר להסיק שהעלייה המהירה יותר במחירי הדירות ביחס למחירי השכירות מעידה על כך שהקונים עדיין האמינו שהמחירים יוסיפו לעלות – למרות מגוון התוכניות שנועדו להילחם בעליית מחירי הדירות. העובדה שמחירי הדיור הפסיקו לעלות בחודשים האחרונים מצביעה על כך שמגמה זו ככל הנראה משתנה.

התמ"ג לנפש צומח לאט יותר מאשר במדינות מפותחות אחרות

הצמיחה השנתית הממוצעת של התמ"ג לנפש, 2014–2017

העלייה שחלה ברמת החיים ביחס ל-OECD אינה ניכרת בנתוני התמ"ג לנפש. בישראל עולה התמ"ג לנפש בקצב של 1.3 אחוזים בשנה בשנים האחרונות, לאחר צמיחה ממוצעת של כשני אחוזים בשנה בשני העשורים שקדמו לו. התמ"ג, לעומת זאת, גדל בקצב מהיר יותר מהממוצע ב-OECD (3.3 אחוזים בישראל לעומת 2.5 אחוזים בממוצע בארגון), וההבדל נובע משיעורי הילודה הגבוהים במיוחד בישראל.

ההאטה בצמיחה התרחשה למרות עלייה בשיעור התעסוקה. ההשפעה החיובית של עלייה זו הייתה מוגבלת יחסית מכיוון שרוב המצטרפים לשוק העבודה הן אוכלוסיות בעלות רמות השכלה וכושר השתכרות נמוכות יחסית. שיפור בהשכלה בקרב אוכלוסיות אלו עשוי להוות מקור חשוב לצמיחה עתידית של המשק.

הממוצע אינו כולל את אירלנד, שבה נרשם קצב צמיחה גבוה באופן חריג במהלך התקופה. מקור: גלעד ברנד, אבי וייס ואסף צימרינג, מרכז טאוב נתונים: קרן המשבע הבין-לאומית, World Economic Outlook

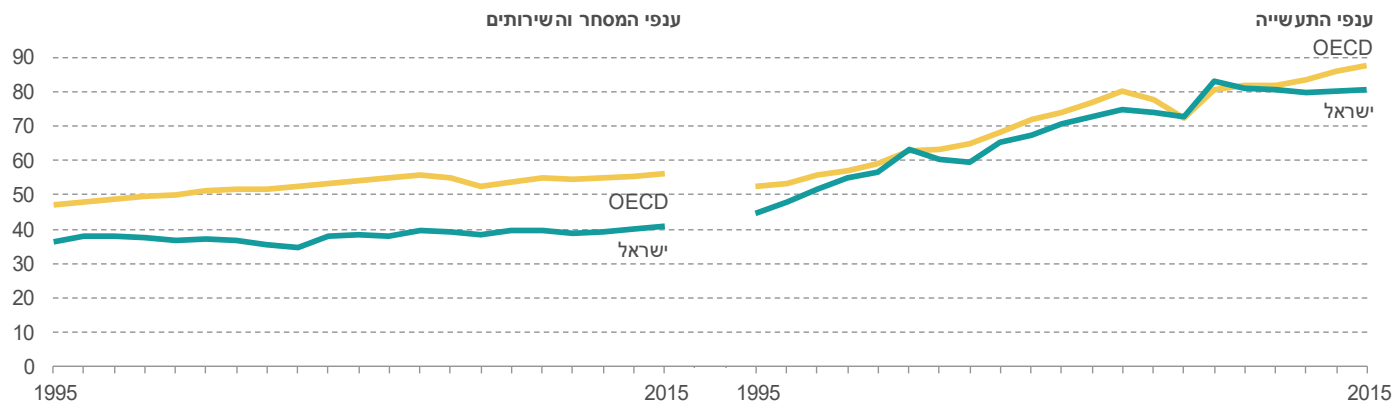
צמיחת הפריון בתעשייה העילית מנותקת מהצמיחה בשאר המשק

בשיעור נמוך בהרבה (0.5 אחוזים לשנה, לעומת 0.9 ב-OECD). הצמיחה האיטית בפריון במסחר ובשירותים נובעת בחלקה ממגמה חיובית בעיקרה: גידול בתעסוקה המלווה בהשתלבות של עובדים חדשים בעלי כושר השתכרות נמוך (בעיקר מהאוכלוסייה הערבית והחרדית) בשוק העבודה. סיבה חשובה אחרת היא הקיטוב העצום בין העובדים בכל מגזר, כפי שיפורט בעמוד הבא.

כדי להבין את הצמיחה האיטית יחסית שראינו בעמוד הקודם, יש להבחין בין ענפי ההיי-טק והתעשייה לענפי המסחר והשירותים. הפריון בענפי התעשייה בישראל נותר דומה למדי למוצע ב-OECD בשני העשורים האחרונים. בענפי המסחר והשירותים המצב שונה מאוד: הפריון בענפים אלו נמוך בהרבה מאשר ב-OECD וגדל

הפריון לעובד לפי מגזרים עסקיים

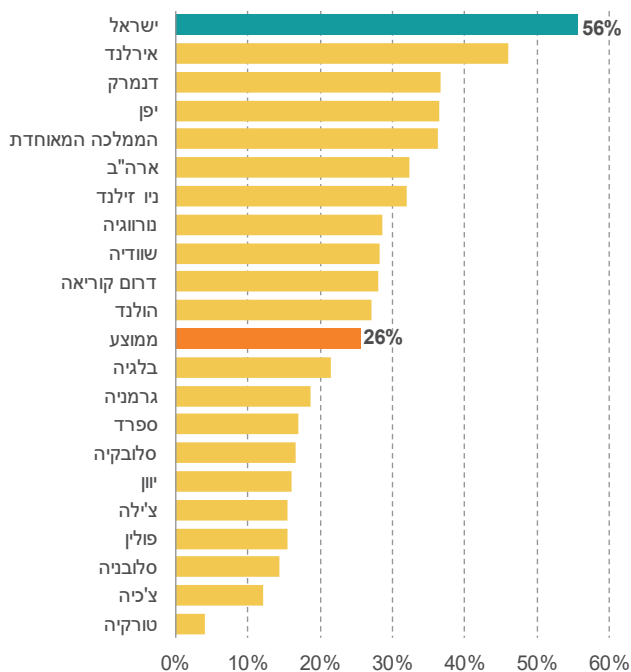
בדולרים קבועים (PPP)

22 מדינות OECD שהנתונים עבורן זמינים: אוסטרליה, אוסטריה, איטליה, בריטניה, גרמניה, דנמרק, הולנד, הונגריה, יוון, יפן, ישראל, לוקסמבורג, לטביה, נורווגיה, סלובקיה, סלובניה, ספרד, פורטוגל, צ'כיה, צרפת ושוודיה. ענפי המסחר השירותים כוללים מסחר סטוני וקמעוני, שירותי תחבורה, אחסנה, דואר ובלדרות, שירותי אירוח ואוכל | מקור: גלעד ברנד, מרכז טאוב | נתונים: OECD.Stat

רוב המועסקים בענפים המייצאים עובדים בתחומי ההיי-טק

שיעור המועסקים בענפי ההיי-טק ובטכנולוגיה עילית
מכלל המועסקים בענפים המייצאים, 2014

ענפים שחלק משמעותי מהתוצרת בהם מיוצאת מתאפיינים בשכר ובפריון גבוהים, היות שהחברות המתחרות בשוק הבין-לאומי חשופות יותר לחידושים טכנולוגיים ולתחרות העזה של השוק הגלובלי. לו היו קיימים בענפים אלו מקומות עבודה הדורשים הכשרה מעטה בלבד, אפשר היה לצפות שעובדים בשכר נמוך יעברו הכשרה מתאימה ויעברו לעבוד בענפים אלו, ומעבר העובדים היה צפוי לשפר את שכר העובדים גם ביתר שוק העבודה, המופנה בעיקר לשוק המקומי. אולם בישראל התעסקו בענפים המייצאים מוטה לכיוון ענפי ההיי-טק יותר מבכל מדינה מפותחת אחרת, ורמת ההכשרה הדרושה כדי לעבוד בהם אינה בת השגה עבור מרבית העובדים.

נתון זה מסביר חלק גדול מפערי הפריון בין עובדים בענפי התעשייה לעובדי שירותים ומסחר שהודגם בעמוד הקודם, ובעמוד הבא יודגמו השלכותיו של הפער על השכר.

הענפים המייצאים הם: שירותי היי-טק (ללא שירותי תקשורת); מחקר מדעי ופיתוח; ענפי תעשייה (ללא ענפי הנייר, הדפוס והענף מזון, משקאות וטבק); הובלה ימית ואווירית.

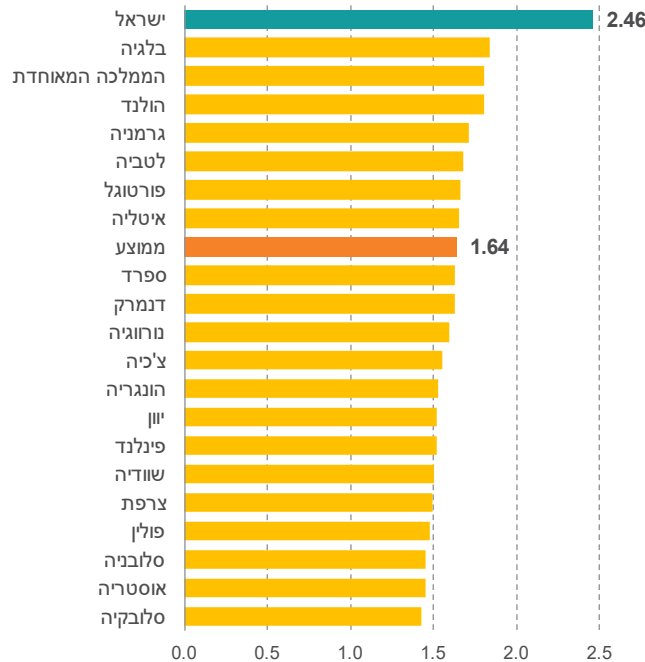
מקור: גלעד ברנד, מרכז טאוב | נתונים: OECD Survey of Adult Skills (PIAAC)

התוצאה – אי שוויון נרחב בשכר בין המגזרים

היות שהשכר משקף את הפריון, הפערים ההולכים וגדלים בפריון במגזרים השונים מובילים להבדלים גדולים בין שכרם של עובדים בענפי התעשייה העילית וההיי-טק (8–10 אחוזים מכוח העבודה) לשכרם של עובדים בשאר הענפים – פער של פי 2.5 במוצע לטובת ההיי-טקיסטים.

פער זה ממחיש היטב את היעדר הניידות בין המגזרים שהוצג בעמודים האחרונים, הנובע מפערי מיומנות, הכשרה והשכלה בין העובדים.

היחס בין השכר בהיי-טק ליתר המגזר העסקי, 2013

ענפי ההיי-טק והטכנולוגיה העילית הם: ייצור תרופות וכימיקלים, ייצור מחשבים, מכשור אלקטרוני ואופטי, תכנות מחשבים ושירותי מידע, מחקר מדעי ופיתוח. המגזר העסקי כולל את ענפי הכלכלה ללא מינהל מקומי, מים וחשמל, חקלאות, וכרייה וחיבה.

מקור: גלעד ברנד, אבי ויס ואסף צירינג, מרכז טאוב נתונים: OECD STAN

רווחה

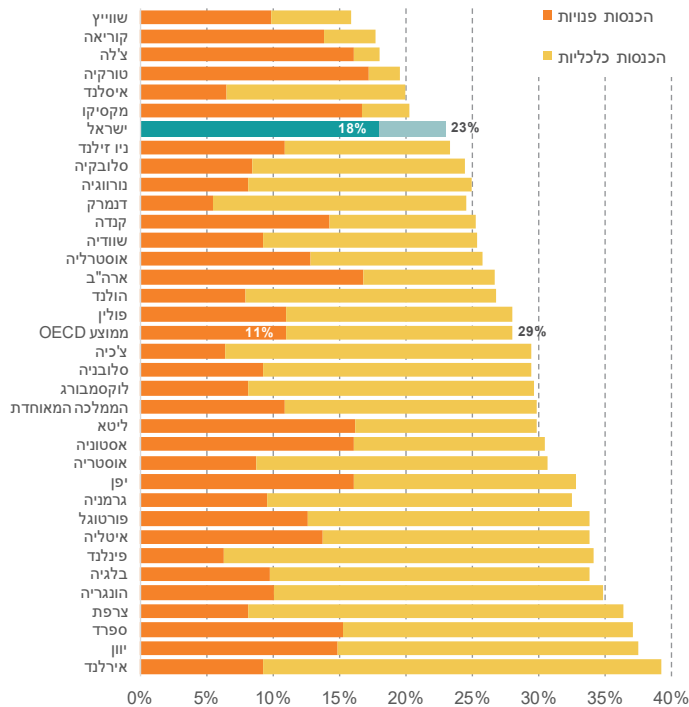
התמודדות עם העוני

שיעור העוני בישראל נותר גבוה, והצעדים שנוקטת הממשלה ככל הנראה אינם מספיקים כדי לצמצם אותו במידה משמעותית. עם זאת, יש כמה יוזמות חשובות שנועדו לסייע לאוכלוסיות המוחלשות ביותר, כמו הגדלת קצבאות הזקנה והנכות, וכן תוכנית "חיסכון לכל ילד", שנועדה לשפר את נקודת הזינוק של צעירים בעת יציאתם לחיים הבוגרים.

בפרק זה תיסקר תמונת הרווחה הכללית בישראל, ותיבחן ההשפעה של אופן מימון שירותי הרווחה ברשויות המקומיות על הטיפול שתושביהן זוכים לו. נוסף לכך יוצגו ממצאים מעניינים בנושא חובות של משקי בית ועולם הפילנתרופיה המקומי.

העוני בהכנסות פנויות הצטמצם מעט, אולם הוא עדיין הגבוה ביותר בקרב המדינות המפותחות

שיעור הפרטים מתחת לקו העוני, 2013–2016

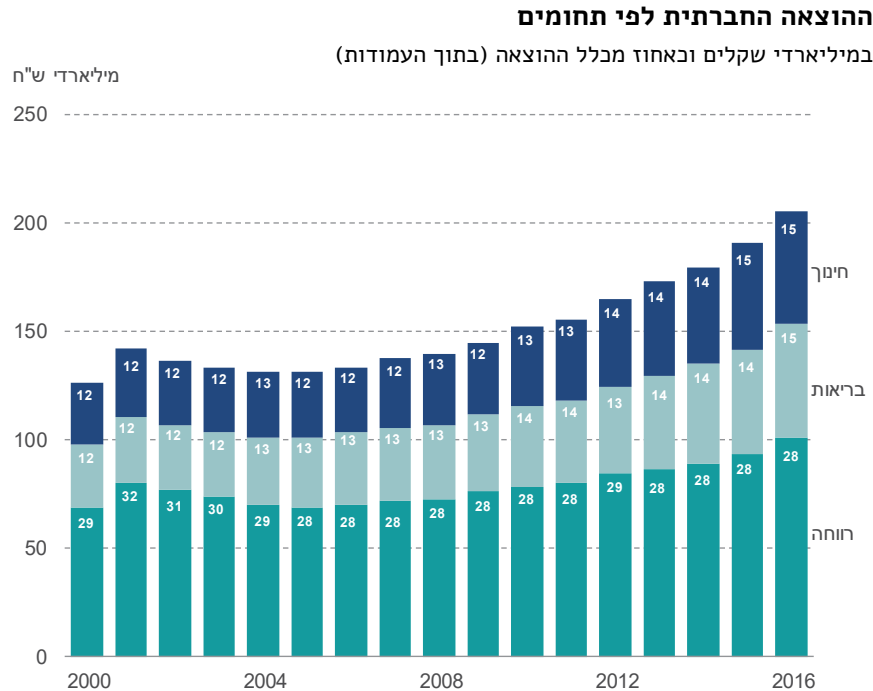

שיעור העוני בישראל במונחי הכנסה כלכלית (ללא השפעת מיסים וקצבאות) נמוך ביחס למדינות אחרות ב-OECD, אולם במדידה במונחי הכנסות פנויות הוא נותר הגבוה ביותר במדינות הארגון. עם זאת, בשנה האחרונה ירד השיעור ב-0.5 עד 1 אחוזים, בד בבד עם עלייה בשיעורי התעסוקה וירידה של האבטלה לשיעור שהוא מהנמוכים ביותר אי-פעם.

אפשר לשער ששיעורי העוני ימשיכו להצטמצם מעט בעתיד הקרוב, לאור העלייה המתוכננת בקצבאות הנכות והזקנה. אולם אתגר צמצום העוני במידה משמעותית נותר בעינו, והתמודדות מוצלחת עימו תלויה במידה רבה בשיפור רמות ההשכלה בקרב גברים חרדים ובאוכלוסייה הערבית.

מקור: חיים בלייך, מרכז טאוב
נתונים: OECD

חלקו של התקציב המוקדש להוצאה חברתית ממשיך לעלות, אבל לאט

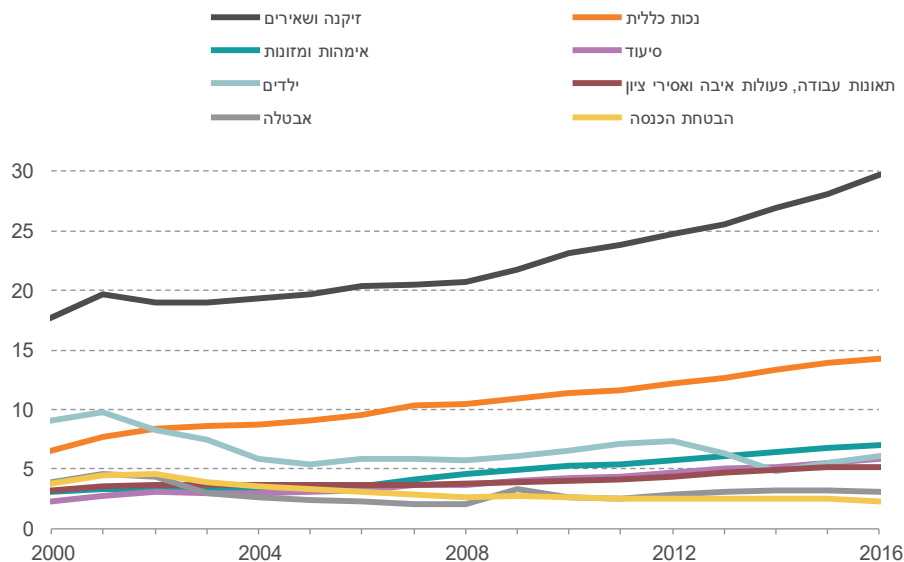
הסכום המוקדש להוצאה חברתית – רווחה, בריאות וחינוך – מתוך כלל התקציב (בניכוי החוב הממשלתי) ממשיך לעלות, אולם בקצב איטי מאוד. חלקן של ההוצאות על רווחה (הכוללות את קצבאות הביטוח הלאומי ושירותים חברתיים) נותר יציב, ועיקר העלייה התרכזה בתקציבי החינוך והבריאות. למרות זאת, כפי שיודגם בהמשך (עמ' 49), הגידול בתחום הבריאות אינו מספיק כדי לענות על התרחבות צורכי הבריאות (הנובעת מהזדקנות האוכלוסייה) ועל התייקרות השירותים הרפואיים.

מקור: ג'וני גל ושביט מדהלה, מרכז טאוב | נתונים: משרד האוצר, דוחות ביצוע; המוסד לביטוח לאומי, רבעון סטטיסטי ודוח העוני והפערים החברתיים; הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל

קצבאות הזקנה והנכות עולות בהתמדה, אולם קצבאות אחרות נותרו נמוכות

הוצאות המוסד לביטוח לאומי על קצבאות, לפי סוג הקצבה

במיליארדי שקלים, מחירי 2016

לא כולל תשלום בעבור שירות מילואים.

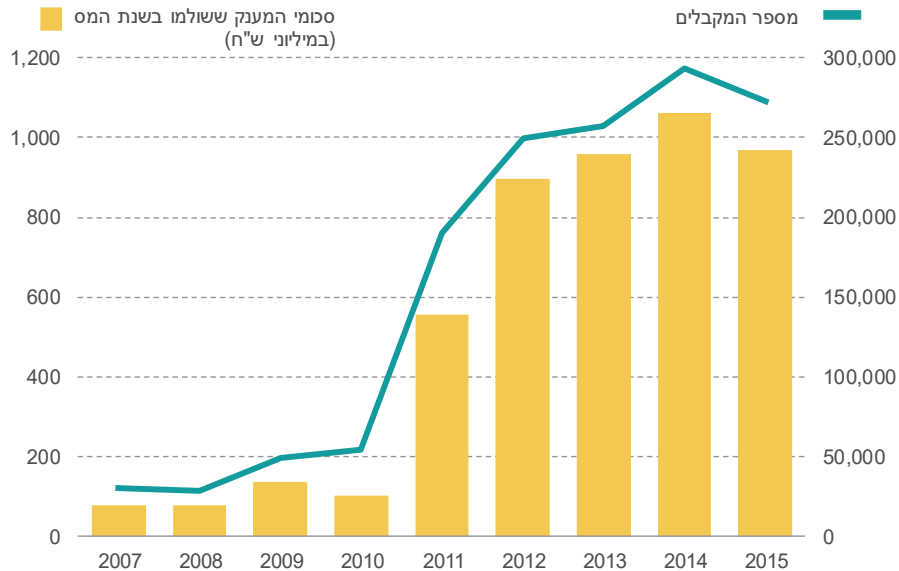
מקור: ג'וני גל ושביט מדהלה, מרכז טאוב
נתונים: המוסד לביטוח לאומי, רבעון סטטיסטי

הזדקנות האוכלוסייה מביאה עימה עלייה ניכרת בקצבאות הזקנה שמעניק המוסד לביטוח לאומי. עלייה זו מכבידה במידה הולכת וגוברת על אוכלוסיית משלמי המיסים, וצפויה להטיל נטל כבד יותר ויותר ככל שיצטמצם חלקם של גילאי העבודה בכלל האוכלוסייה. כיום חלקן של קצבאות הזקנה הוא כ-43 אחוזים מכלל הקצבאות שמעניק הביטוח הלאומי.

ההסכם הממשלתי הנוכחי, שכולל התחייבות להעלות את קצבת הנכות מ-2,800 שקלים כיום ל-4,000 שקלים במשך שלוש שנים, צפוי לעלות כ-4.3 מיליארד שקלים בשנה לאחר יישום כל הפעימות, ולהוסיף משקל לנטל המוטל על מערכת הביטוח הלאומי בפרט, ועל התקציב הממשלתי בכלל.

מספר מקבלי מענק העבודה ירד מעט

סכומי מענק העבודה ומספר מקבלי הקצבה בפועל

מענק עבודה (מס הכנסה שלילי) הוא כלי שנועד לסייע לעובדים עניים. הזכאות לקבלת המענק מותנית בהשתתפות בשוק העבודה, ובכך מסייע ההחזר למשפחות בעלות הכנסה נמוכה מבלי לפגוע בתמריץ שלהן לעבוד. גובה המענק נמוך למדי (פחות מ-400 שקלים בחודש במוצק), ומספר הזכאים המממשים את זכותם לקבלת מענק עומד על כ-70 אחוזים בלבד. מאז 2011 מספר מקבלי המענק והסכום הכולל שלו עלו בחדות, אולם ב-2015 ניכרת ירידה קלה בשני הנתונים. ב-2018 צפויים לחול שלושה שינויים נוספים: הרחבת תנאי הזכאות להורים יחידנים – צעד שיוסיף 50,000 זכאים פוטנציאליים; העלאת סכום המענק לגברים כך שיהיה שווה לזה של נשים; והעלאת גובה השכר המרבי שמקבלי המענק רשאים להשתכר.

זכאות למענק נקבעת לפי השכר בשנת הזכאות אולם הסכום משולם בשנה העוקבת. הנתונים מתייחסים לשנת הזכאות. הנתונים עבור 2015 אינם סופיים ונכונים לפברואר 2017.

מקור: ג'וני גל ושביט מדהלה, מרכז טאוב | נתונים: רשות המיסים

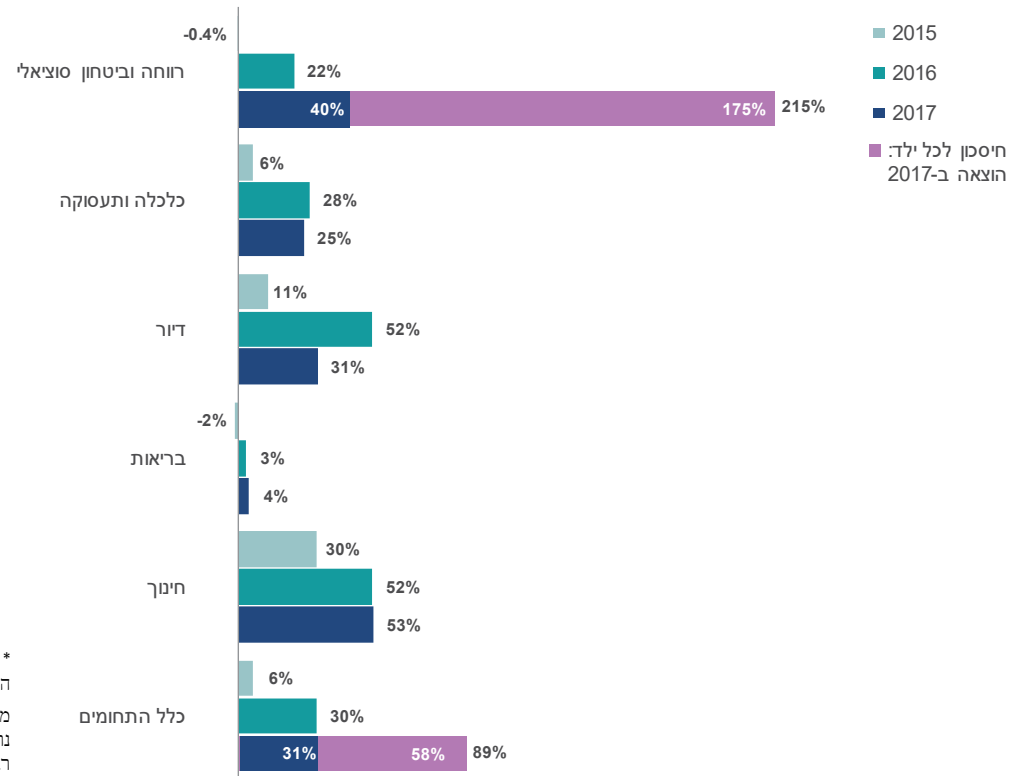
יישום המלצות הוועדה למלחמה בעוני חלקי ביותר, אך החל יישום התוכנית "חיסכון לכל ילד"

המלצות ועדת אלאוף למלחמה בעוני, שהוגשו ב-2014, נועדו לצמצם את שיעור העוני בישראל לשיעור הממוצע ב-OECD תוך עשר שנים. כדי ליישם את ההמלצות במלואן נדרשו 7.4 מיליארד שקלים בשנה, אולם בפועל הוקצו לכך 31 אחוזים מהסכום בשנת 2017 – שיעור דומה ל-2016.

אחת ההמלצות שהגישה הוועדה היא ייסוד תוכנית "חיסכון לכל ילד", שבמסגרתה המדינה תפתח חשבון חיסכון לכל ילד ותפקיד בו סכום חודשי שיצטבר עד שיגיע לבגרות. עלות יישומה לא הופיעה בהמלצות, בעיקר מפני שאיש לא סבר שהיא תאומץ. אולם הממשלה החליטה ליישם את התוכנית החל בינואר 2017, ומתאריך זה הופקדו 50 שקלים בחשבון ייעודי לכל ילד. להורים ניתנת בחירה אם להוסיף לסכום 50 שקלים מקצבת הילדים וכן בסוג הפיקדון (רמת הסיכון) שהם מעדיפים. בהינתן שער ריבית סביר, הסכום שייצבר בחשבון (כולל הפקדת הורים) צפוי להספיק למימון לימודים גבוהים. תוכניות דומות קיימות גם במדינות אחרות, אולם רק בישראל הקצבה היא אוניברסלית.

תוספת ההוצאה ליישום המלצות הוועדה למלחמה בעוני

באחוז מהמלצות הוועדה

* נתוני שנת 2017 מייצגים שיעור צפוי על בסיס הצעת התקציב לשנה זו.

מקור: ג'וני גל ושביט מדהלה, מרכז טאוב נתונים: משרד האוצר, ביצוע התקציב: ביטוח לאומי, רבעון סטטיסטי; דוח הוועדה למלחמה בעוני

שיטת המימון התואם עלולה לפגוע במטופלי שירותי הרווחה ברשויות המקומיות החלשות

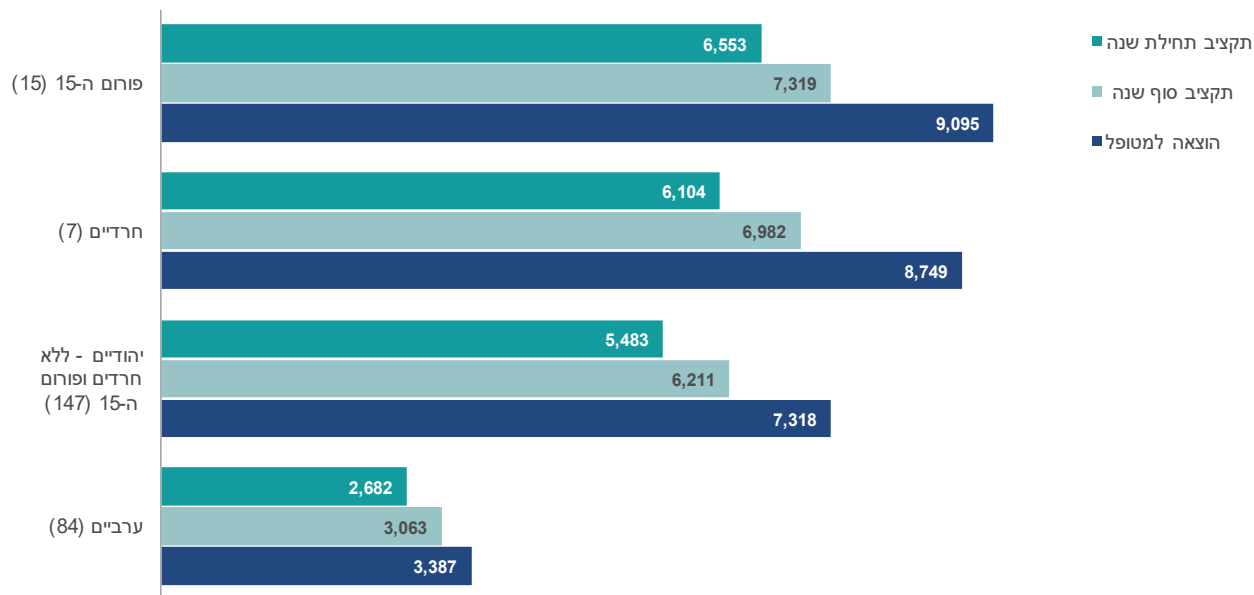
שירותי הרווחה ברשויות המקומיות ממומנים בשיתוף בין משרד העבודה והרווחה (75 אחוזים) ותקציב הרשויות (25 אחוזים) בשיטת המימון התואם (matching): על כל שקל שהרשות משקיעה, המשרד משלים 3 שקלים. בשנים האחרונות נטען רבות, בין היתר בתביעה שהוגשה לבג"ץ, כי שיטה זו מובילה לאי שוויון בין רשויות חזקות לרשויות חלשות יותר מבחינה חברתית-כלכלית. הנתונים מראים כי ההוצאה למטופל אכן גדלה ככל שהמצב החברתי-כלכלי של היישוב טוב יותר. בעוד ההוצאה הממוצעת בערים המשתייכות לפורום ה-15 (ערים המתקיימות ללא מענקי איזון ופיתוח מהממשלה) היא 9,095 שקלים, ביישובים ערביים ההוצאה היא 3,414 שקלים למטופל.

נראה כי פערים אלו נובעים מכמה גורמים. ראשית, ההקצאה של משרד העבודה והרווחה לרשויות אינה שווה מלכתחילה – יש פער דווקא לרעת הרשויות החלשות יותר, בעיקר הערביות. המשרד טוען כי שיקולי ההקצאה מתבססים על קריטריונים ברורים, וכי ניתנת עדיפות לרשויות בעלות משאבים מועטים יותר, אך נראה כי הקריטריונים אינם שקופים למביט מבחוץ. שנית, ייתכן כי הרשויות החלשות מבקשות מראש סכום נמוך יותר, אם בשל שוני בדרכי הטיפול (ראו בעמ' הבא) ואם מפני שלא יוכלו לעמוד במימון חלקן אם הקצאת משרד הרווחה תהיה גבוהה יותר. לצד זאת, רוב הרשויות (92 אחוזים) מממשות את מלוא התקציב שנקבע להן בתחילת השנה, ואף מקבלות תוספת – היינו, גם הרשויות החלשות מצליחות לעמוד במימון החלק הנדרש מהן בפועל. שלישית, ברשויות בעלות משאבים רבים יותר יש נכונות ויכולת להקצות משאבים עצמיים לנושא זה, מעל ומעבר להקצאה הנדרשת עבור המימון התואם.

תקציב למטופל בתחילת שנה ובסוף שנה וההוצאה הכוללת למטופל

לפי סוג היישובים, בשקלים, בסוגריים: מספר הרשויות בקבוצה

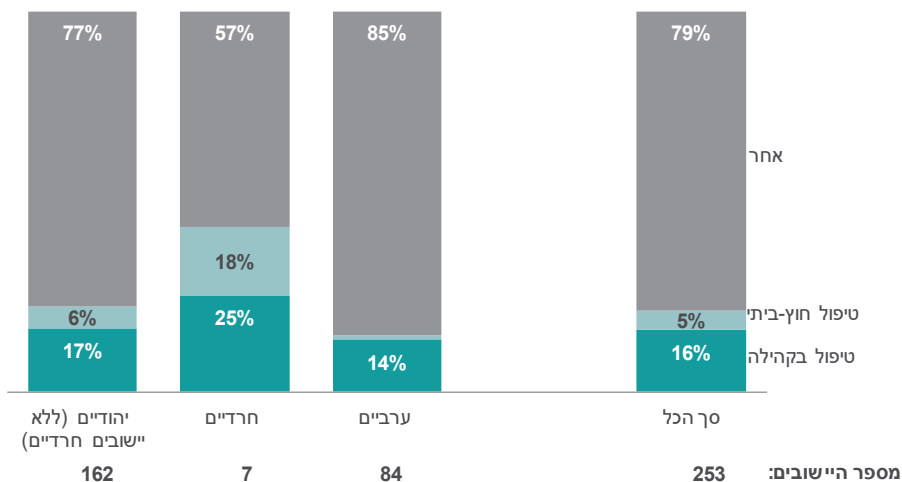

מקור: ג'וני גל, שביט מדהלה וחיים בלייך, מרכז טאוב נתונים: קובצי הרשויות המקומיות של הלמ"ס; משרד העבודה והרווחה

הסכום הנדרש לתקציב הרווחה מושפע במידה רבה מאוד מסוגי הטיפול האופייניים ליישוב

התפלגות המטופלים בשירותי הרווחה לפי סוג הטיפול, 2014

לפי סוג היישובים

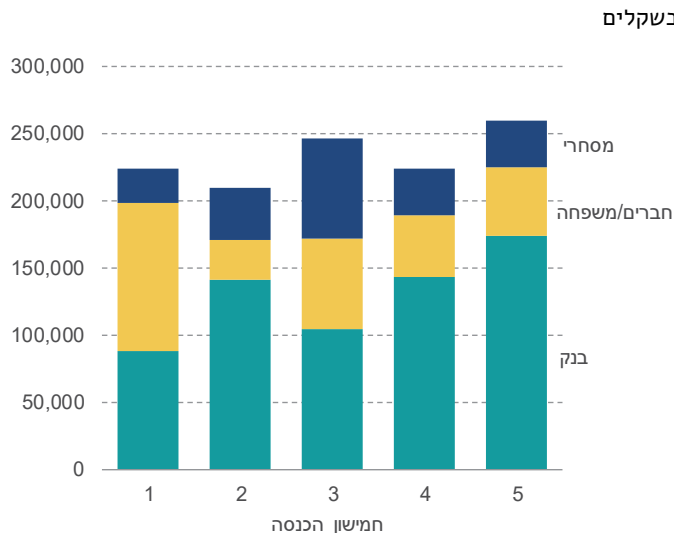
שירותי הרווחה מציעים כמה מסגרות טיפול אפשריות, ולדפוסי השימוש בהן יש משקל גבוה (64 אחוזים) בהסבר פערי ההוצאה בין הרשויות. מסגרות חוץ-ביתיות, שעלותן היא הגבוהה ביותר, אינן נהוגות כמעט ברשויות הערביות ונפוצות יותר ברשויות יהודיות, בפרט בקרב האוכלוסייה החרדית.

הפער הניכר בין דפוסי הטיפול ביישובים חרדיים ליישובים ערביים, אף ששתי הקבוצות משתייכות למדרג חברתי-כלכלי נמוך, מורה כי מגבלות תקציביות אינן השיקול היחיד בבחירת אופן הטיפול – אם כי בהחלט ייתכן שיש לכך משקל; יש חשיבות גם למסורת של טיפול במסגרת המשפחה והיישובים בחברה הערבית, ולהיעדר מוסדות טיפוליים המותאמים תרבותית לאוכלוסייה זו.

מקור: גוני גל, שביט מדהלה וחיים בלייך, מרכז טאוב נתונים: משרד העבודה והרווחה

אין קשר ברור בין רמת ההכנסה לגובה החוב של משק הבית

גובה החוב הממוצע לפי הגורם שחייבים לו וחמישון ההכנסה של משק הבית

כ-37 אחוזים ממשקי הבית מוציאים סכום גבוה יותר מהכנסותיהם. על פניו, הקשר בין רמת ההכנסה לגובה החובות של משק הבית אינו ברור: מצד אחד, במשקי בית בעלי הכנסה נמוכה הצרכים חורגים מההכנסה במידה רבה יותר. מצד אחר, משקי בית בעלי הכנסה גבוהה יותר עשויים לגלות נכונות להיכנס לחובות גדולים יותר.

הנתונים מראים כי במשקי הבית שפנו לקבל עזרה בהתנהלות כספית הקשר בין רמת ההכנסה לגובה החובות מורכב. כמו כן יש הבדלים בין הקבוצות בגורמים שמשקי הבית חייבים להם: משקי בית ברמת הכנסה גבוהה חייבים סכומים גבוהים יותר לבנקים, ואילו משקי בית שהכנסתם נמוכה יותר משיגים סכומים גבוהים יותר ממשפחה ומחברים.

חובות מסחריים (הכוללים חובות לרשויות, לספקי שירותים ולמוסדות חינוך) אינם גבוהים במיוחד בחמישון ההכנסה הנמוך (אולי מפני שאינם יכולים להשיג ממון ממקור זה) וגם לא בחמישון הגבוה (כנראה מפני שאין להם צורך לדחות תשלומים). לעומת זאת חובות אלו גבוהים יחסית בחמישוני ההכנסה האמצעיים.

מקור: קיריל שרברמן, מרכז טאוב
נתונים: עמותת "פעמונים"

הפילנתרופיה בישראל מתרחבת

בהשוואה לתושבי מדינות מערביות אחרות הישראלים אינם נוטים במיוחד לפעילות פילנתרופית, למרות המנהג לתת צדקה. עם זאת דפוסי הפילנתרופיה משתנים, ובעשור האחרון הוכפלו הן מספר התורמים הן סכום התרומה הממוצע. התרשים מראה כמה מן המגמות הפילנתרופיות בקבוצות אוכלוסייה שונות לפי גובה התרומה ומידת הנדיבות (שיעור התרומה כאחוז מההכנסה).

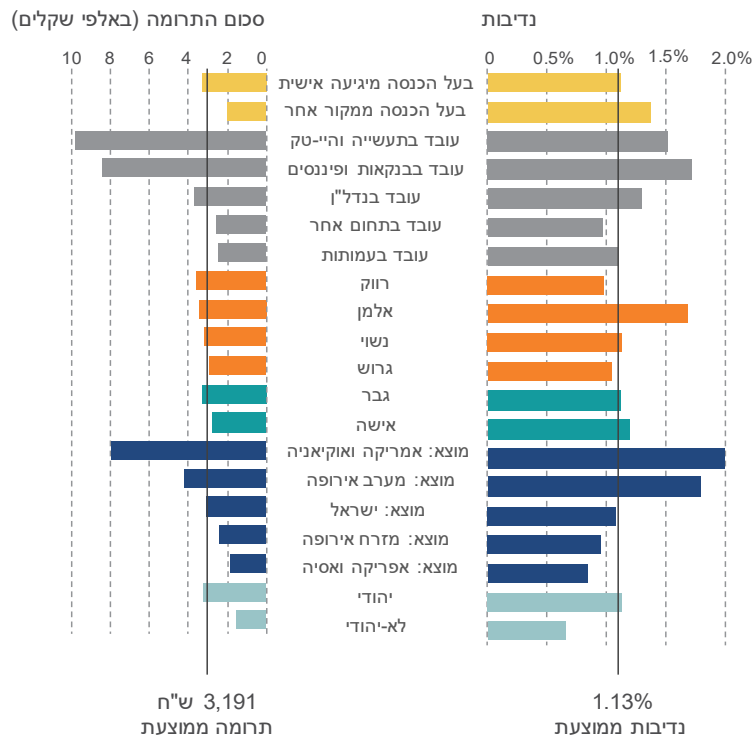
כפי שניכר בתרשים, בעלי הכנסה מיגיעה אישית תורמים סכומים גדולים יותר, אולם נדיבותם מעטה יותר; עובדי היי-טק נוטים לתרום סכומים גדולים יותר, אולם הם נדיבים פחות מעובדים בתחום הפיננסים; תרומתם של רווקים היא הגבוהה ביותר, אך במונחי שיעור התרומה כאחוז מההכנסה היא הנמוכה ביותר; משקי בית בראשות גברים תורמים סכום גבוה יותר, אך משקי בית בראשות נשים נדיבים יותר; מהגרים מארצות הברית הם גם הנדיבים ביותר וגם תורמים הכי הרבה כסף; ויהודים תורמים יותר מערבים.

דפוסים נוספים (שאינם מוצגים בתרשים) מגלים קשר בין התרומות לגובה ההכנסה: סכום התרומה עולה בעקביות ככל שההכנסה גבוהה יותר, אולם שיעור התרומה מתוך ההכנסה יורד עד הכנסה שנתית מסוימת ולאחר מכן עולה. עוד נמצא שמהגרים תורמים יותר מילידי הארץ, אולם ככל שהם נמצאים זמן רב יותר בארץ דפוסי התרומה שלהם נעשים דומים לאלו של הילידים.

חשוב לציין כי הניתוח מתבסס על נתונים מרשות המיסים ולכן כולל רק תרומות מדווחות. היות שישראלים רבים אינם מדווחים על תרומות לצורך החזרי מס (רק כ-24 אחוזים מהמשפחות מגישות דוח), רבות מהתרומות אינן מופיעות בנתונים. כלומר, קיימת ככל הנראה הטיית בחירה.

ממוצעי גובה התרומה השנתית וחלקה מתוך ההכנסה (נדיבות) לפי מאפיינים אישיים של התורמים

ערכים חזויים לפי מודל רגרסיה רבת-משתנים

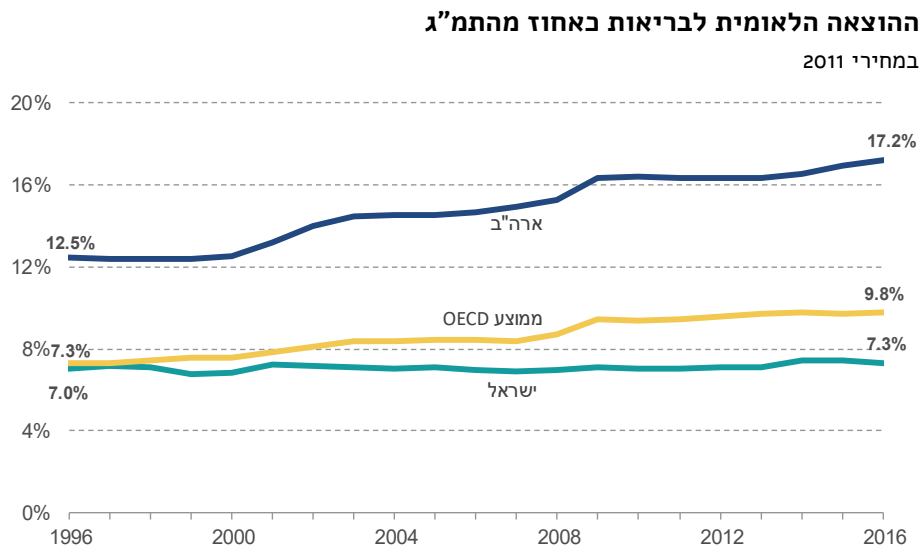

בריאות

מערכת בסיכון

הישראלים נחשבים לבריאים יחסית, כפי שמעידה תוחלת החיים הגבוהה במדינה (בין היתר בשל תזונה בריאה), ובסקרים מתגלה בקרב הישראלים שביעות רצון רבה מהטיפול הרפואי שהם זוכים לו. לצד זאת, יש סימנים מדאיגים לכך שמערכת הבריאות עלולה להיקלע לקשיים. היא אינה ערוכה להתמודד עם העלייה המהירה בגיל האוכלוסייה ועם הגידול בביקושים ובעלויות שמגמה זו צפויה להשית על מערכת הבריאות, ועל המשק בכלל. ההוצאה על בריאות מצטמצמת ביחס למדינות אחרות, ונראה שיש במערכת מגמת תנועה הולכת וגוברת משירותים במימון ציבורי לשירותים וביטוחים פרטיים. פרק זה יבחן את המגמות הללו.

ההוצאה הלאומית והציבורית על בריאות בישראל מדשדשת מאחור ביחס למדינות אחרות

חלקה של ההוצאה על בריאות בתמ"ג בישראל נותר יציב סביב 7 אחוזים בשני העשורים האחרונים. נתון זה נמוך בכ-2.5 נקודות אחוז מהממוצע ב-OECD וב-10 נקודות מארצות הברית. מדאיגה יותר העובדה שההוצאה בישראל נותרת יציבה למרות הזדקנות האוכלוסייה ועליית מחירי הטיפול הרפואיים לאורך השנים. אחת ההשלכות של קיפאון ההוצאה מודגמת בעמוד הבא.

ממוצע של 21 המדינות המפותחות ביותר ב-OECD.

מקור: דב צ'רניחובסקי, מרכז טאוב

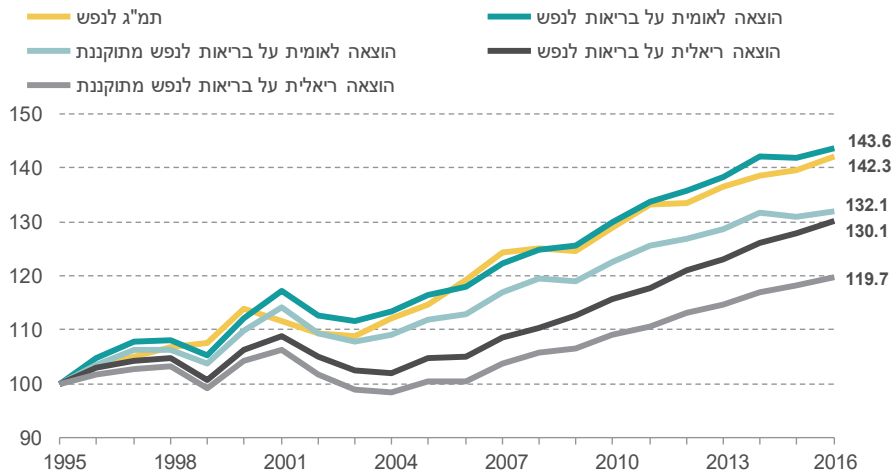
נתונים: OECD, מדדי הוצאה על בריאות, 2017

ההוצאה על בריאות עלתה בקצב דומה לתמ"ג לנפש, אולם נותרה מאחור במונחים ריאליים

מדדי הוצאה על בריאות והתמ"ג לנפש

שנת 1995=100

החישוב לנפש מתוקנת נערך לפי נוסחת הקפיטציה, המביאה בחשבון גיל ומין. ההוצאה הריאלית כוללת התאמה לאינפלציה במחירי שירותי הרפואה.

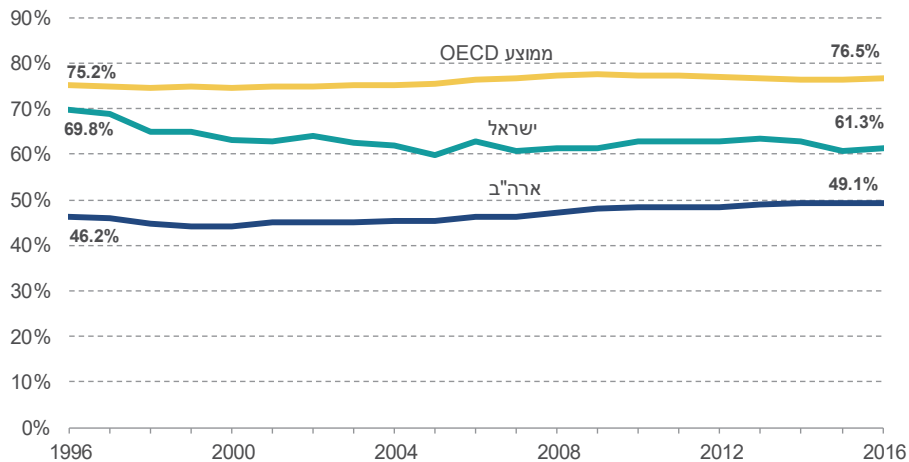
מקור: דב צ'רניחובסקי, מרכז טאוב | נתונים: הלמ"ס, שנתון סטטיסטי

התמ"ג לנפש וההוצאה הלאומית על בריאות עלו בשיעור דומה של כ-40 אחוזים מאז 1995. למרות זאת, כאשר מביאים בחשבון שני נתונים אחרים מתברר כי חלה שחיקה בהוצאה הריאלית על בריאות בתקופה זו.

הראשון הוא השינויים הדמוגרפיים שחלו בשני העשורים האחרונים; העלייה בתוחלת החיים והזדקנות האוכלוסייה מביאות לגידול הצרכים הרפואיים. לפיכך מדד ההוצאה על בריאות לנפש מתוקנת, המביא בחשבון את התפלגות הגילים, עלה ב-10 אחוזים פחות מההוצאה ללא תקנון. הנתון השני הוא העלייה היחסית במדד מחירי הרפואה. גם גורם זה הגדיל את העלייה בהוצאה על בריאות ב-10 אחוזים ביחס לעלייה במדד המחירים הכללי, ושני הגורמים יחד שחקו את העלייה בהוצאה על בריאות בכ-20 אחוזים ביחס לצמיחת התמ"ג לנפש.

במימון טיפולי הבריאות ניכרות מגמות של הפחתת המימון הציבורי והרחבת המימון הפרטי, בעיקר באמצעות ביטוחים

אחוז ההוצאה הציבורית מתוך ההוצאה הלאומית על בריאות

העלייה בחלקו של התוצר המוקדש לבריאות מלווה בעלייה בטיפולים במימון פרטי. ב-1996 עמד הפער בין ההוצאה הציבורית בישראל להוצאה ב-OECD על פחות מ-6 נקודות אחוז, אולם בשנים שלאחר מכן שיעור ההוצאה בישראל ירד והפער התרחב. מאז תחילת המילניום ניכרת יציבות בשיעור ההוצאה הציבורית הן בישראל הן ב-OECD, אולם הירידה שקדמה לה הביאה לכך שכיום הפער גדול כמעט פי שלושה מבתחילת התקופה. חלק נרחב מהגידול בהוצאה הפרטית נובע מהעלייה ברכישת ביטוחים פרטיים, כפי שיודגם בעמוד הבא.

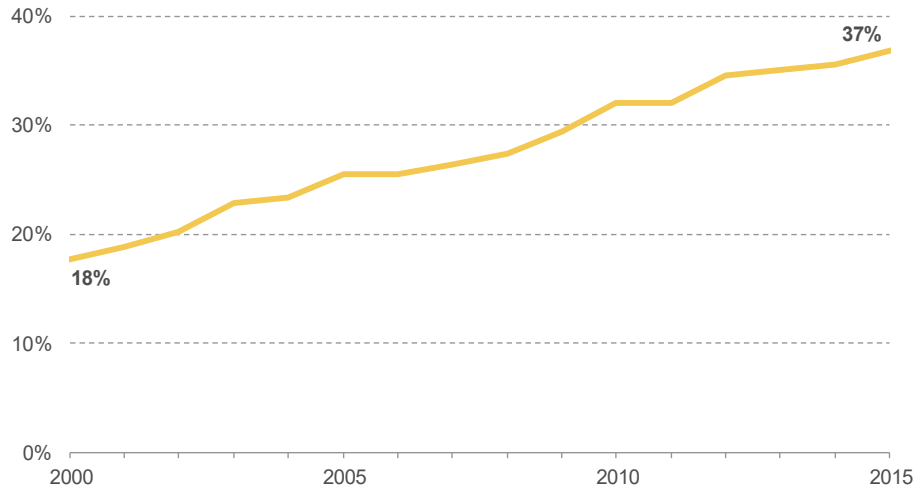
ממוצע של 21 המדינות המפותחות ביותר ב-OECD.

מקור: דב צ'ריניובסקי, מרכז טאוב
נתונים: OECD, מדדי הוצאה על בריאות, 2017

לביטוחים הפרטיים יש חלק חשוב בעליית ההוצאה הפרטית על בריאות

ההוצאה על ביטוחים פרטיים

מתוך סך ההוצאה של משקי בית על בריאות

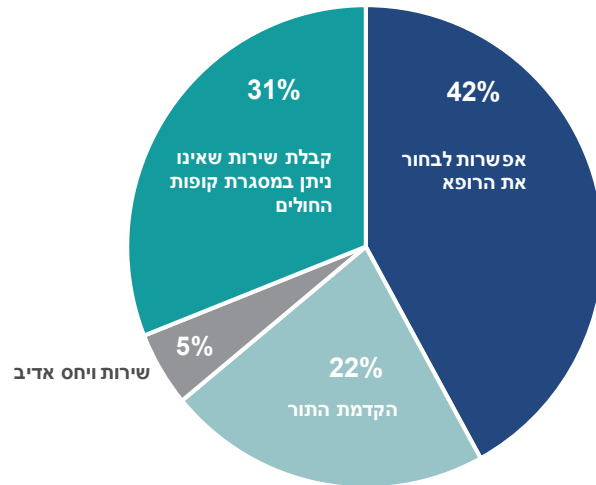
משקי בית מוצאים סכום גדול יותר על שירותי בריאות, לפחות במידה חלקית בשל צמצום ההוצאה הציבורית. העלייה ניכרת היטב בהתרחבות חלקם של הביטוחים הרפואיים הפרטיים: חלקם של הביטוחים מתוך כלל ההוצאה הפרטית על בריאות הוכפל מאז תחילת המאה.

נראה שבמקרים רבים הלקוחות רוכשים כפל ביטוחים כדי לכסות שירותים שכבר היו זכאים להם, מבלי שיהיו מודעים לכך. אמנם יש תקנות בתחום שנועדו למנוע מצב זה, אך אכיפתן מסובכת בשל חוסר מודעות של הצרכנים, לצד חוסר עניין מצד המבטחים לציית לתקנות אלו.

מקור: דב צ'רניחובסקי, מרכז טאוב נתונים: הלמ"ס, סקר הוצאות משקי הבית

הסיבה המרכזית לפנייה לרפואה פרטית – רצון לבחור את הרופא המטפל

סיבות לשימוש בשירותי רפואה פרטיים, 2015

במערכת הבריאות המקומית התושבים זכאים לשירותי בריאות אוניברסליים, אולם בבתי החולים במימון ציבורי אי אפשר לבחור את הרופא המנתח, וזמני ההמתנה לפרוצדורות מסוימות או לפגישה עם רופא מומחה עשויים להיות ארוכים. שני הנושאים הללו נעשו מדוברים מאוד בהקשר של מערכת הבריאות במימון ציבורי, והאפשרות לבחור את הרופא המטפל ולקצר את משך ההמתנה לטיפול הן הסיבות המרכזיות לרכישת ביטוחי בריאות פרטיים. פחות משליש מהמשתמשים בשירותי רפואה פרטיים עושים זאת כדי לקבל טיפול שאינו ניתן במערכת הציבורית.

מקור: דב צ'ריניחובסקי, מרכז טאוב נתונים: הלמ"ס, הסקר החברתי

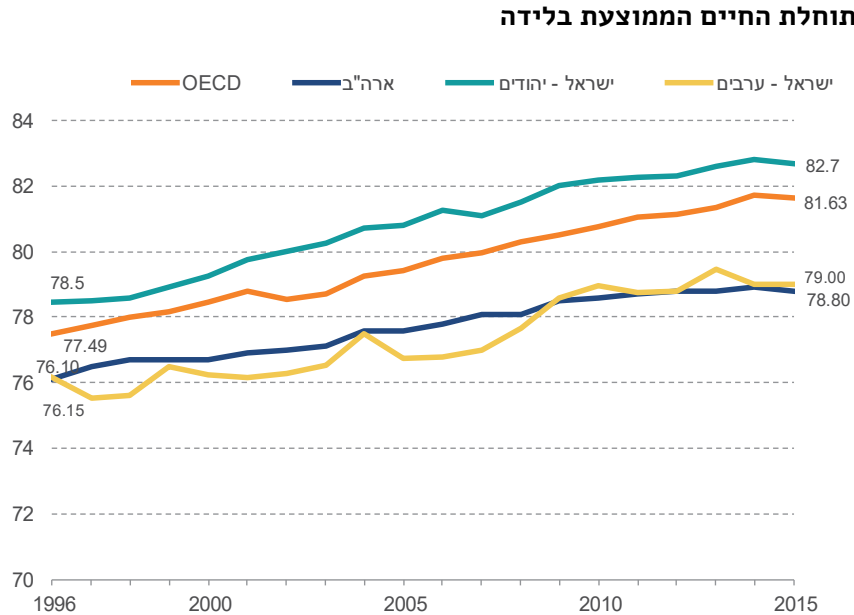
זרקור: בריאות האוכלוסייה הערבית

מאפייני הבריאות של האוכלוסייה הערבית בישראל שונים בדרכים רבות מאלו של האוכלוסייה היהודית. סעיף זה יתמקד בהיבטים השונים של מצב הבריאות בקרב ערבים – ובפרט בהבדלים בין המגזרים בתוחלת החיים.

אחד הגורמים הברורים לפערים ברמת הבריאות בין יהודים לערבים הוא המצב החברתי-כלכלי של שתי האוכלוסיות. בממוצע, האוכלוסייה הערבית מתאפיינת במעמד נמוך יותר, ולכן נלווים לרוב מאפיינים כמו גישה נוחה פחות לשירותי רפואה, וכן מחסור בידע ובהבנה ההכרחיים לאימוץ התנהגויות מקדמות בריאות. הטיפול בפערי הרקע דורש התערבות עמוקה ויסודית בהרבה מפעולה של מערכת הבריאות לבדה, אולם אפשר לשפר את המצב באמצעים כמו שיפור ההסברה וההנגשה של ידע רפואי לאוכלוסיות מרקע חלש.

יש להבדלים ברמת הבריאות גם מאפיינים שאפשר לשייך לגורמים תרבותיים והתנהגותיים, וכן להבדלים באורח החיים. למשל, חלק גדול מהאוכלוסייה הערבית מתגוררת בצפון, והמשאבים העומדים לרשות מערכת הבריאות בפריפריה (מיטות אשפוז ומספר רופאים מומחים) מעטים יותר מאשר במרכז הארץ; המרחק הממוצע מהרשויות הערביות לבית החולים הקרוב הוא 22 ק"מ, לעומת 14 ק"מ ברשויות היהודיות. השקעה רבה יותר בשיפור תשתיות הבריאות ובנגישותן ברשויות אלו – בין היתר באמצעים יצירתיים, כמו רפואה מקוונת – עשויה להביא לשיפור השוויון ברמת הבריאות בין האוכלוסיות.

תוחלת החיים של ערבים נמוכה יותר מאשר של יהודים

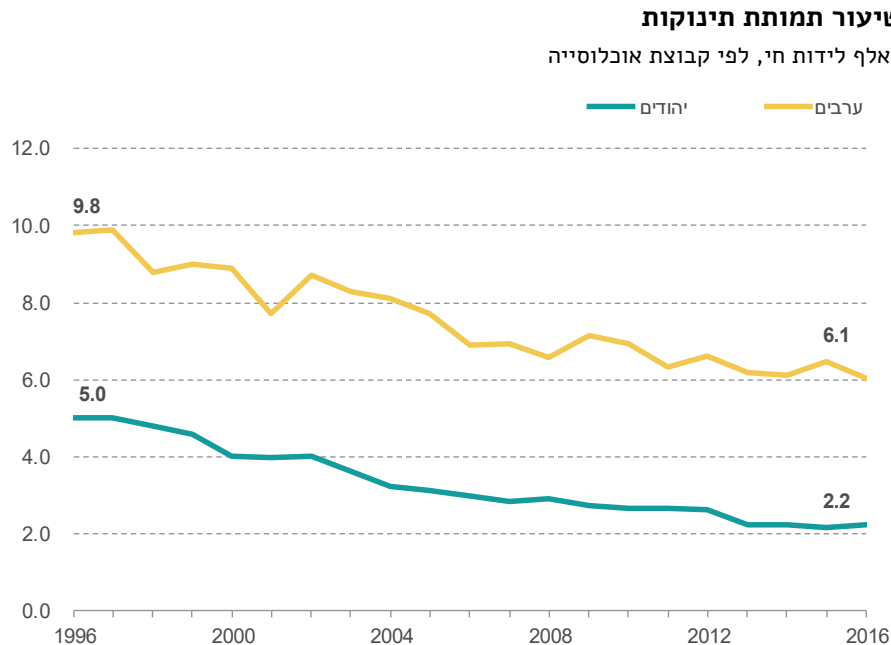
תוחלת החיים בלידה של האוכלוסייה הערבית נמוכה יותר מהנתון בקרב האוכלוסייה היהודית, וגם מתוחלת החיים הממוצעת ב-23 המדינות המפותחות ב-OECD (לא כולל ישראל וארצות הברית).

אף על פי שתוחלת החיים בשני המגזרים עלתה עם השנים, בקרב נשים הפער בין ערביות ליהודיות נותר כ-4 שנים, ובקרב גברים הוא אף גדל מ-1.5 שנים בשנת 1996 ל-4 שנים ב-2015. חלק מהסיבות לפער יובהרו בעמודים הבאים.

מעניין לציין כי תוחלת החיים של ערבים בישראל ב-2015 הייתה גבוהה יותר מאשר בכל המדינות המוסלמיות, לרבות מדינות עשירות כמו קטאר, אחידות האמירויות ובחריין.

ממוצע של 23 המדינות המפותחות ביותר ב-OECD.
 מקור: צ'רניחובסקי, בשאראת, בוורס, בריל ושרוני, מרכז טאוב נתונים; OECD; למ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל

תמותת התינוקות הצטמצמה, אולם יש פער בין המגזרים

תמותת תינוקות היא מדד חשוב בקביעת תוחלת החיים בעת הלידה. כמו בנתוני תוחלת החיים, גם במדד זה יש פער בין ערבים ליהודים, אולם הוא הצטמצם לאורך הזמן: תמותת התינוקות הצטמצמה ב-3.7 מיתות לאלף תינוקות במגזר הערבי וב-2.8 במגזר היהודי. למרות הצמצום, מדד תמותת התינוקות במגזר הערבי כיום עדיין גבוה פי שלושה מאשר במגזר היהודי. חלק גדול מהפער מוסבר בריבוי מומים מולדים באוכלוסייה הערבית (לעיתים בשל סיבות תרבותיות כמו נישואי קרובים).

מקור: צ'רניחובסקי, בשאראת, בוורס, בריל ושרוני, מרכז טאוב נתונים: למ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל

סיבות המוות שבהן יש פערים גדולים במיוחד בין המגזרים: מומים מולדים ותאונות דרכים

סיבות המוות העיקריות שבהן יש פער בין יהודים לערבים

שיעור ל-100,000 תושבים, מחוקנן לגיל, 2014

סיבת המוות	יהודים (1)	ערבים (2)	יחס ערבים/יהודים (2/1)
מומים מולדים	2.3	7.2	3.13
תאונות דרכים	2.4	7.1	2.96
מחלות כרוניות של מערכת הנשימה התחתונה	7.2	19.4	2.69
סוכרת	14.0	31.5	2.25
יתר לחץ דם	4.6	8.5	1.85
מחלות כליה	8.8	15.6	1.77
אוטם חריף של שריר הלב	7.3	12.3	1.68
מחלות כלי דם במוח	12.9	21.5	1.67
מחלת לב איסכמית אחרת	14.5	23.7	1.63
מחלות בקנה הנשימה, הסימפונות והריאה	15.4	22.6	1.47
מחלות לב אחרות	13.5	19.0	1.41
אלח	10.9	14.0	1.28
דלקת ריאות	5.6	7.0	1.25
כל המחלות האחרות	33.4	41.6	1.25

ההפרשים בתוחלת החיים בין המגזרים אינם נובעים מתמותת תינוקות בלבד. למשל, בהשוואת תוחלת החיים הצפויה בגיל 30 נמצא כי הפער של 4 שנים בהשוואת תוחלת החיים בלידה (שראינו בעמ' 54) יורד ל-3 שנים אצל גברים ול-2.5 שנים אצל לנשים, אך לא נעלם.

בחלוקת גורמי המוות לפי שכיחות בכל מגזר מתגלים כמה גורמים, חוץ ממומים מולדים, שההבדלים בהם גדולים במיוחד (השיעורים בקרב ערבים גבוהים פי שניים ויותר): תאונות דרכים, מחלות כרוניות של דרכי הנשימה התחתונות וסוכרת.

כמה מגורמי הסיכון המצויים בראש הרשימה הם בעלי אופי מגדרי, ויכולים להיות קשורים לתוחלת החיים הקצרה יותר של גברים ערבים. כאלה הם למשל תאונות דרכים, תאונות עבודה ומחלות הקשורות בעישון. דוח של משרד הבריאות מ-2015 קבע כי שיעור המעשנים בקרב גברים ערבים (44 אחוזים) כפול משיעורם בקרב גברים יהודים (22 אחוזים).

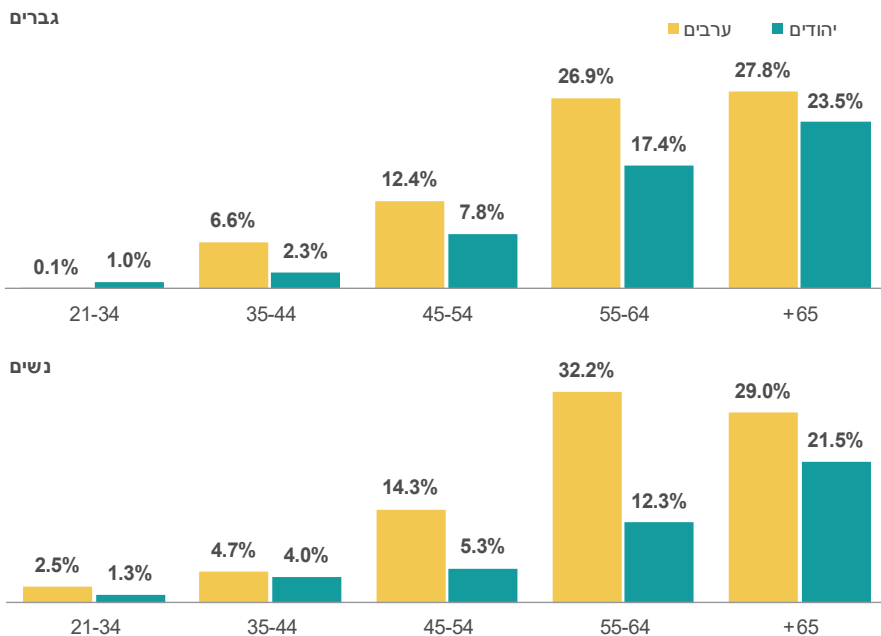
גורם בולט נוסף הוא השכיחות הגדולה יותר של מחלת הסוכרת בקרב ערבים – גברים ונשים – כפי שיודגם בעמוד הבא.

מקור: צ'רניחובסקי, בשאראת, בורס, בריל ושרוני, מרכז טאוב נתונים: למ"ס, סיבות המוות בישראל

שיעורי הסוכרת גבוהים מאוד באוכלוסייה הערבית, בעיקר בקרב נשים

שיעורי תחלואה בסוכרת לפי קבוצת גיל ומגזר, 2015

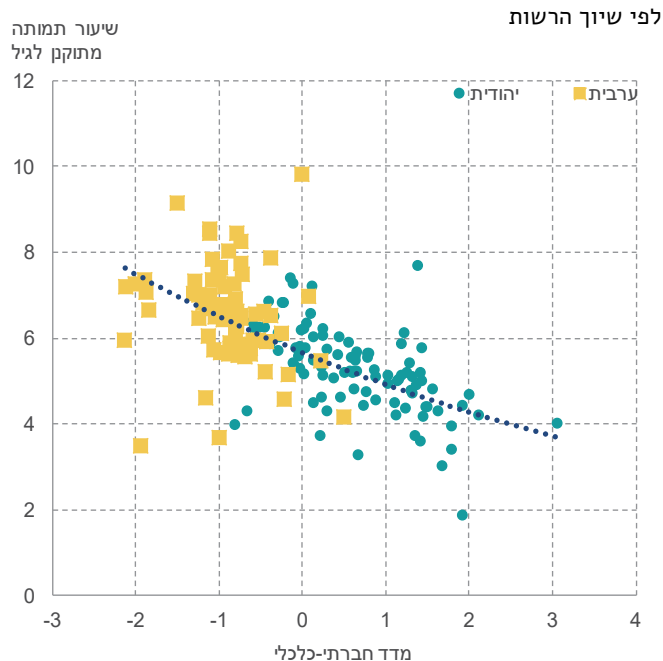

סוכרת היא אחד מגורמי התחלואה המובילים בישראל, ונטל התחלואה שהיא גורמת גדל בקצב מהיר בהרבה מאשר באירופה. חלקם של הערבים החולים בסוכרת גבוה מאוד כמעט בכל קבוצות הגיל. כמעט בכל הקבוצות אחוז החולות הערביות גדול מאחוז החולים, ופער התחלואה בין ערביות ליהודיות גדול במיוחד.

מקור: צ'רניחובסקי, בשאראת, בוורס, בריל ושרוני, מרכז טאוב נתונים: משרד הבריאות, סקר הבריאות הלאומי, 2013-2015

הפערים בשיעורי התמותה בין ערבים ליהודים קשורים להבדלים ברקע החברתי-כלכלי

שיעור תמותה מתוקנן ביחס למדד חברתי-כלכלי, 2013

מקור: צ'רניחובסקי, בשאראת, בוורס, בריל ושרוני, מרכז טאוב נתונים: הלמ"ס, המדד החברתי-כלכלי

המעמד החברתי-כלכלי של האוכלוסייה הערבית בישראל נמוך יותר בממוצע מאשר באוכלוסייה היהודית. שיעור האקדמאים הערבים נמוך כמעט בחצי משיעורם בקרב יהודים (19 אחוזים לעומת 41 אחוזים, בהתאמה, בקרב בני 25–54 ב-2015) וההכנסה נטו של משקי הבית נמוכה יותר (9,674 שקלים בממוצע באוכלוסייה הערבית לעומת 16,539 שקלים בממוצע באוכלוסייה היהודית). ברחבי העולם נמצא מתאם חיובי בין מעמד חברתי-כלכלי גבוה לבריאות טובה יותר. נוסף לאמצעים כלכליים, המעמד קשור לגורמים רבים אחרים המשפיעים על הבריאות: ידע ומודעות, התנהגות מקדמת בריאות ושימוש מושכל בשירותי הבריאות. בהתאם לכך, בבדיקת מצב הבריאות בישראל לפי מעמדן של הרשויות המקומיות נמצא כי ככל שהרמה החברתית-הכלכלית של הרשות גבוהה יותר, כך שיעורי התמותה בה נמוכים יותר. חשוב לציין כי קשר זה נכון בשני המגזרים, כלומר, לו המצב החברתי-כלכלי בשתי הקבוצות היה זהה, רמת הבריאות שלהן הייתה צפויה להיות דומה.

השכלה ותעסוקה: חלק א

סקירה כללית

לפי דברי המבוא לתקציב שכתבו שני שרי החינוך האחרונים (שי פירון ונפתלי בנט), מטרתיה של מערכת החינוך בשנים האחרונות נותרו דומות:

1. צמצום פערי ההקצאה לתלמיד בין תלמידים ממגזרים שונים ומרקע חברתי-כלכלי שונה;
2. הקטנת מספר התלמידים בכיתה, במיוחד בכיתות הצעירות בחינוך היסודי;
3. הגדלת מספר התלמידים שלומדים מתמטיקה ברמת חמש יחידות;
4. הרחבת חלקו של החינוך המדעי-טכנולוגי בחינוך העל-יסודי.

חלק מן המגמות שניכרות במערכת החינוך בשנים האחרונות מעידות על הצלחה מסוימת בהשגת מטרת אלו, אולם ככלל הן טרם מומשו במלואן.

בהמשך לבחינת מידת ההצלחה במטרות אלו, פרק זה יציג את השלבים הבאים בשרשרת החיים: המגמות בתשואה להשכלה וההתפתחויות העכשוויות בשוק העבודה.

יעד ראשון: מספר השעות לתלמיד עלה רק במעט; עיקר העלייה – במגזר הערבי

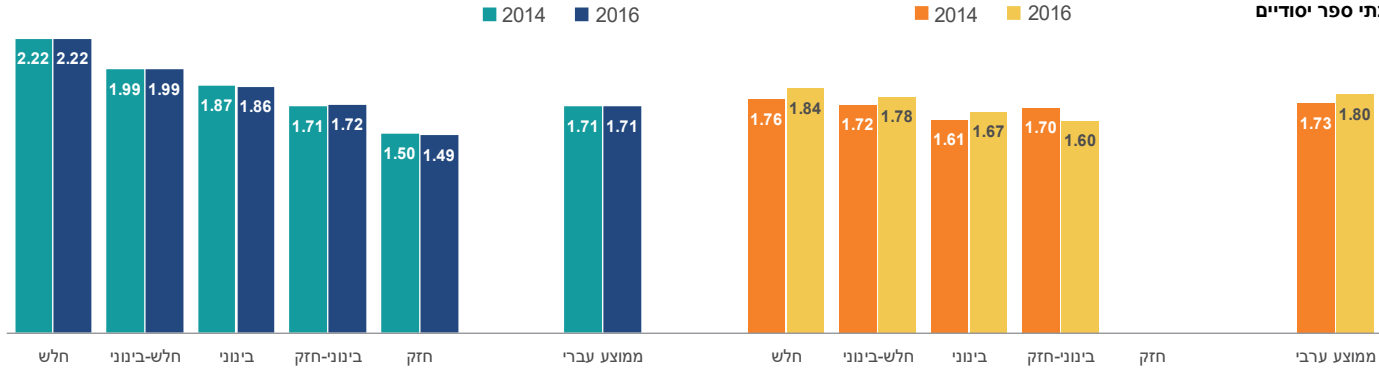
בחינוך היסודי העברי העלייה במספר שעות המורה לתלמיד הייתה מינורית מאוד. עיקר העלייה התמקדה בשכבות החלשות, אולם גם בהן הגידול היה קטן מאוד. בחינוך הערבי בתי הספר בשלושת החמישונים הנמוכים נהנו מגידול ממוצע של 3 עד 5 אחוזים בהקצאת שעות לתלמיד, ואילו בחמישון הרביעי, שבתי ספר ערביים מעטים בלבד משתייכים אליו, חלה ירידה קלה. ואולם מספר השעות לתלמיד בחינוך הערבי בכל החמישונים עדיין נמוך מאוד ממספר השעות לתלמיד בחינוך היהודי. את העלייה בשעות לתלמיד במגזר הערבי יש לייחס בחלקה לתקצוב הדיפרנציאלי שהונהג ובחלקה לירידה בקצב הגידול ובמספר התלמידים לכיתה.

בחטיבת הביניים העלייה במספר השעות לתלמיד הייתה קטנה אך מורגשת יותר מאשר ביסודי, והיא ניכרה יותר בחינוך הערבי מאשר בעברי. עם זאת, הפער בין המגזרים בכל חמישון נותר משמעותי – בעיקר בקרב שני החמישונים הנמוכים, שבהם מרוכזים רוב בתי הספר הערביים.

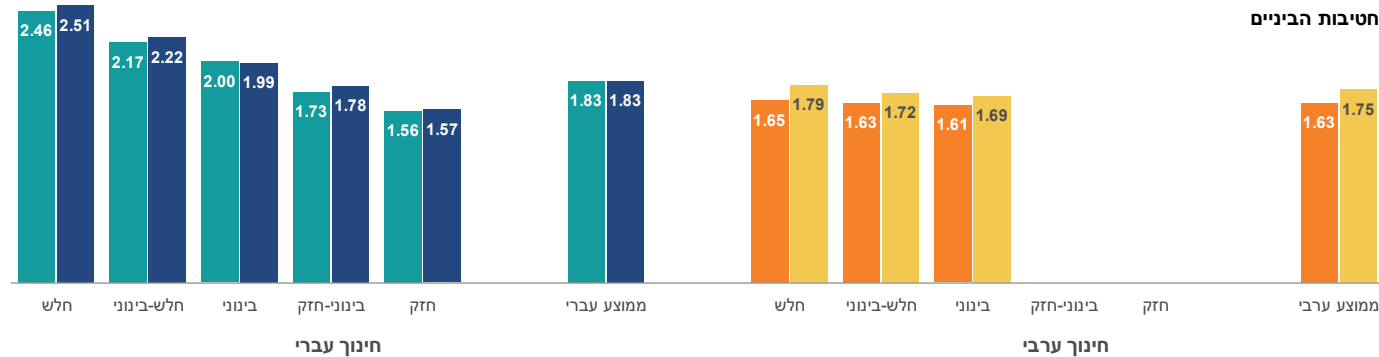
שעות שבועיות לתלמיד, לפי סוג פיקוח וחמישון הטיפוח של בית הספר

לפי קבוצת אוכלוסייה

בתי ספר יסודיים

חטיבות הביניים

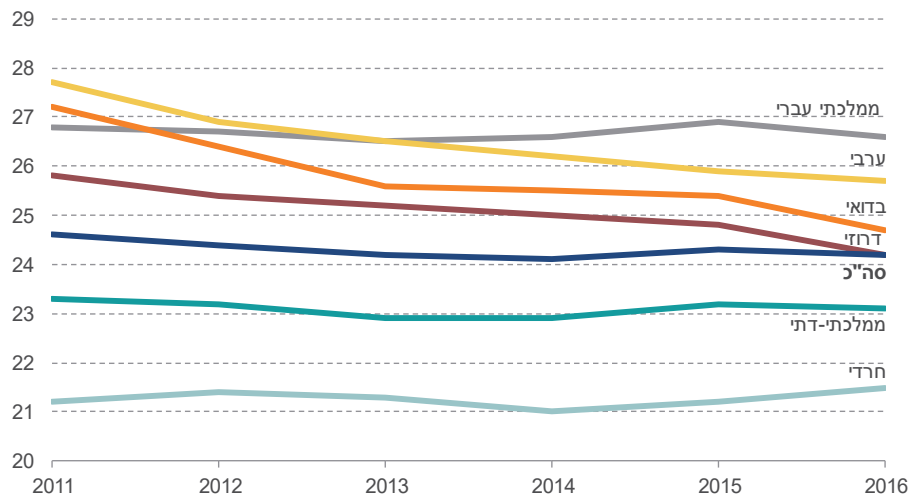

מקור: נחום בלס ויוסי שביט, מרכז טאוב | נתונים: משרד החינוך, אתר שקיפות תקציבית

יעד שני: מספר התלמידים בכיתה הצטמצם בחינוך הערבי, אך לא בחינוך העברי

מספר התלמידים בכיתה בבתי הספר היסודיים

החינוך הרגיל, לפי מגזר וסוג פיקוח

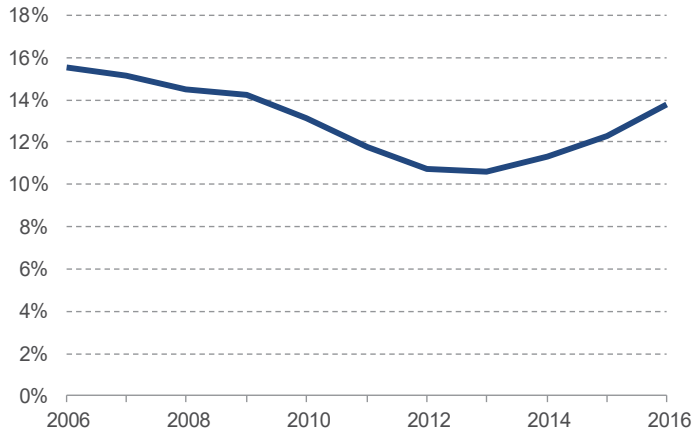

המטרה השנייה של משרד החינוך – צמצום מספר התלמידים בכיתות בחינוך היסודי – הושגה במידת-מה, אולם הירידה לא התחלקה באופן שווה בין זרמי החינוך. עיקר הצמצום חל בחינוך הערבי, שהכיתות בו היו גדולות יותר בתחילת התקופה. לצד זאת, בחינוך העברי כמעט לא חל שינוי. בבתי ספר הלא-חרדיים חלה ירידה קלה בשנים 2011–2013, אך מספר התלמידים בכיתה עלה שוב לאחר מכן.

מקור: נחום בלס ויוסי שביט, מרכז טאוב נתונים: משרד החינוך, אתר במבט רחב

יעד שלישי: מספר התלמידים הלומדים מתמטיקה ברמה מוגברת עלה

אחוז הניגשים לבגרות ברמת חמש יחידות במתמטיקה
מתוך כלל הזכאים

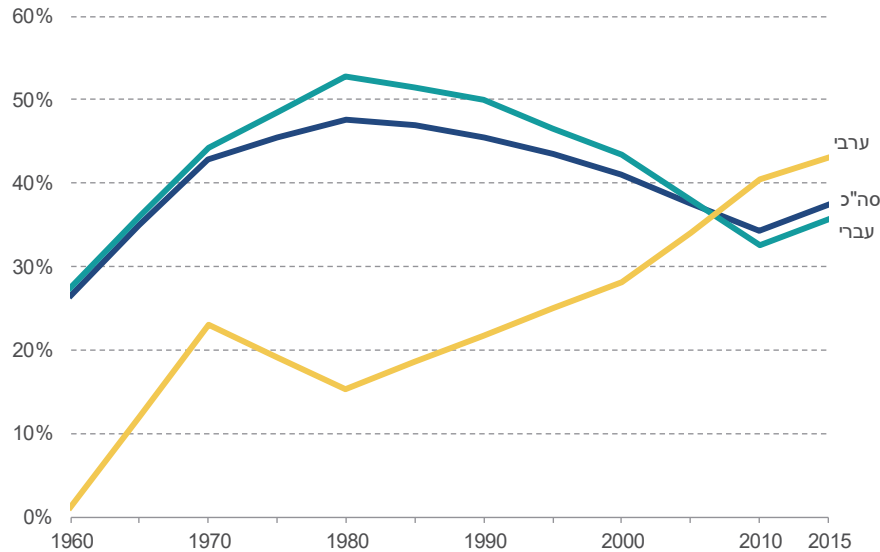
שני שרי החינוך האחרונים הציבו בראש סדר העדיפויות שלהם את הגדלת מספר התלמידים הניגשים לבגרות במתמטיקה ברמת חמש יחידות. לשם קידום המהלך נוספו למערכת מורים ושעות הוראה במתמטיקה, והבנוס המוענק לתלמידים שעברו את הבחינה ברמת חמש יחידות עלה ל-30 נקודות. יתרה מכך, כדי להתמודד עם הרתיעה של תלמידים רבים מלימודים מוגברים בתחום נפרסה "רשת ביטחון", המבטיחה כי מי שלמד מתמטיקה ברמת חמש יחידות ולא עבר את הבחינה (אולם קיבל ציון 35 ומעלה) ייחשב כמי שנבחן ברמת ארבע יחידות ויקבל תוספת של 20 נקודות לציונו.

תוצאות בחינות הבגרות בשנת הלימודים 2016 הראו כי צעדים אלו הניבו את התוצאות המקווות. בין 2013 ל-2016 שיעור הזכאים לבגרות בחמש יחידות מתמטיקה עלה מ-10.6 אחוזים ל-13.8 אחוזים מכלל הניגשים לבגרות. עם זאת, נתון זה עודו נמוך יותר משיעור הניגשים לבגרות ברמה מוגברת ב-2006 (15.5 אחוזים).

מקור: הדס פוקס, מרכז טאוב
נתונים: הלמ"ס, מגמות במתמטיקה ובמדעים בחטיבה העליונה, 2006-2016 (הודעה לעיתונות)

יעד רביעי: שיעורם של התלמידים הלומדים בחינוך המקצועי עולה

חלקם של התלמידים בחינוך המקצועי מכלל התלמידים בחינוך העל-יסודי לפי סוג פיקוח

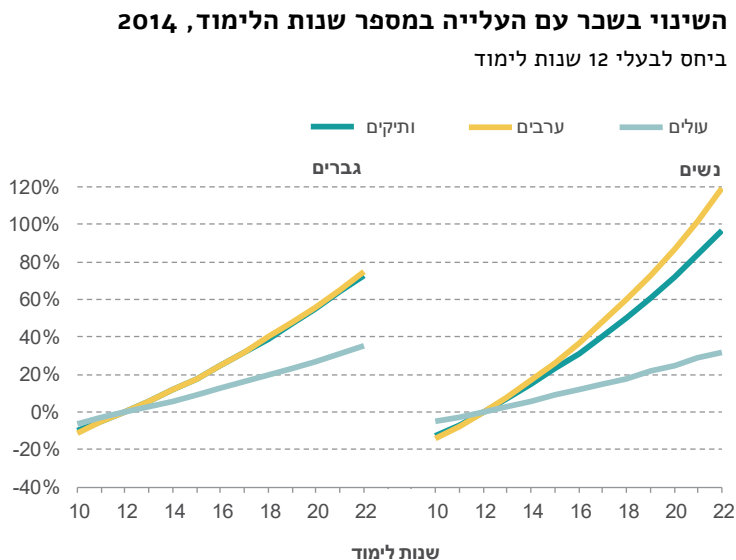
מקור: נחום בלס ויוסי שביט, מרכז טאוב נתונים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

בשל השינוי שחל בשוק העבודה עקב מגמות המחשוב והחידושים הטכנולוגיים, עמדנו של משרד החינוך היא שהחינוך המקצועי חשוב מתמיד כדי להבטיח שגם לבוגרים שלא ירכשו השכלה אקדמית יהיה מקצוע שיוכל לשמש אותם בשוק העבודה העתידי.

החינוך המקצועי-טכנולוגי התפתח באופן שונה בחינוך העברי ובחינוך הערבי. בזרם העברי הגיע חלקו לשיא של יותר מ-50 אחוזים מכלל התלמידים בחינוך התיכוני בשנות התשעים של המאה הקודמת, אך עד 2010 הוא צנח ל-33 אחוזים. לעומת זאת, בחינוך הערבי חלקו של החינוך המקצועי-טכנולוגי גדל מ-22 אחוזים ב-1990 ל-40 אחוזים ב-2010. מאז 2010 הביאו מאמצי משרד החינוך לעליית חלקו של חינוך זה ל-36 אחוזים בחינוך העברי ו-43 אחוזים בחינוך הערבי, ובסך הכל ל-37.4 אחוזים מכלל התלמידים ב-2015.

התשואה להשכלה גבוהה יותר בקרב נשים ונמוכה יותר בקרב עולים

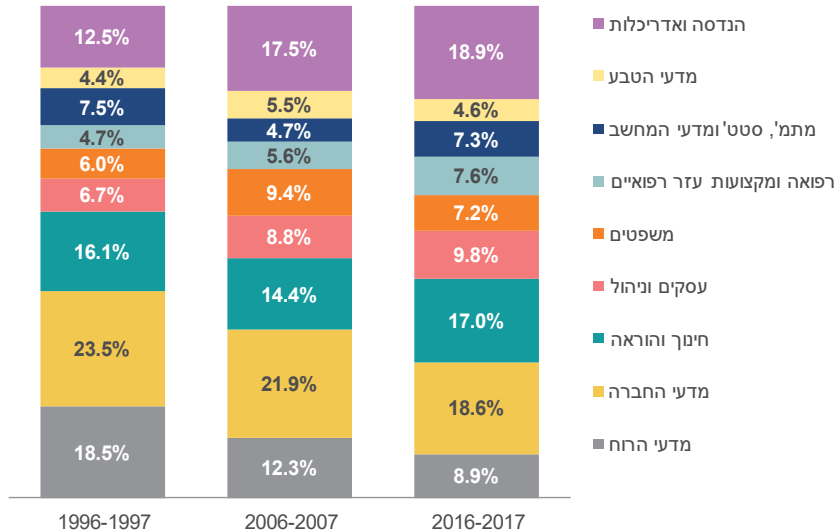
התשואה להשכלה דומה בקרב יהודים וערבים בשני המגדרים, אולם יש הבדלים גדולים בין המינים: ההשכלה חשובה יותר לנשים מאשר לגברים. ביחס לבעלות 12 שנות לימוד, תואר ראשון צפוי להניב תוספת שכר של כ-22.5 אחוזים לנשים יהודיות ושל 26.4 אחוזים לנשים ערביות, ואילו בקרב גברים התשואה צפויה לעמוד על כ-17.9 אחוזים עבור גברים יהודים ו-18.2 אחוזים עבור גברים ערבים.

מפתיע לגלות כי התמורה להשכלה בקרב מהגרים נמוכה בהרבה מאשר בקרב ילידי ישראל (8.8 אחוזים לנשים ו-9.3 אחוזים לגברים בעלי תואר ראשון, לעומת בעלי 12 שנות לימוד). נראה כי נתון זה משקף מגמות עבר; רבים מהעולים מברית המועצות לשעבר בשנות התשעים היו בעלי השכלה גבוהה, אולם לא הצליחו להשתלב בעבודות שתאמו את הכשרתם והשכלתם. הנתונים מראים כי אפילו אחרי 25 שנים רבים מהם לא הצליחו למצוא משרה מתאימה להכשרתם. עם זאת, נתונים אלו אינם משקפים את התשואה הצפויה למהגרים צעירים שעלו לישראל כילדים (מה שקרוי "דור 1.5"), שאינה שונה מזו של ילידי הארץ.

מקור: קיריל שרברמן, מרכז טאוב
נתונים: הלמ"ס, סקר הוצאות

חל שינוי גדול בחוגים הנלמדים במוסדות להשכלה גבוהה

התפלגות מקצועות הלימוד בקרב סטודנטים לתואר ראשון

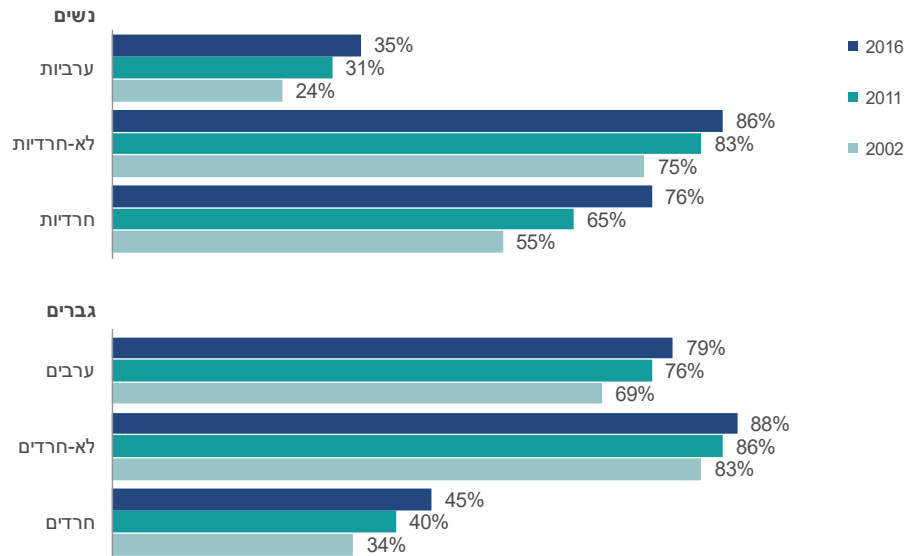

בשני העשורים האחרונים חלו שינויים מהותיים בשדה ההשכלה הגבוהה בישראל. שיעור הסטודנטים במדעי הרוח צנח ביותר מ-50 אחוזים, וחלקם של מדעי החברה הצטמצם לפחות מ-20 אחוזים. לעומת זאת, חלקם של הסטודנטים למנהל עסקים גדל בכמעט 50 אחוזים, בהנדסה ואדריכלות ביותר מ-50 אחוזים, ושל הסטודנטים למקצועות הרפואה – ביותר מ-60 אחוזים (אם כי שיעורם מכלל הסטודנטים נותר נמוך למדי). הגידול הניכר ביותר במונחים מוחלטים הוא זה שחל בשיעור הסטודנטים להנדסה ולאדריכלות.

מקור: שביט מדהלה, מרכז טאוב נתונים: המועצה להשכלה גבוהה

שיעורי התעסוקה עלו בכל קבוצות האוכלוסייה

שיעורי תעסוקה בקרב גילאי 25-54

אחד הנתונים המעודדים בכלכלה הישראלית הוא ששיעורי התעסוקה עולים בעקביות בכל המגזרים, בקרב נשים וגברים כאחד. עלייה גדולה התרחשה גם בקרב שתי הקבוצות החלשות ביותר מבחינה זו: גברים חרדים ונשים ערביות. עלייה זו היא משמעותית ומעידה על שינוי המגמות ההיסטוריות באוכלוסיות אלו.

חרדים הוגדרו כמי שמוסד הלימודים האחרון שלהם הוא ישיבה. עקב שינויים שנערכו בסקר כוח אדם קיים שבר בסדרה בשנת 2012, הנתונים מפורשים לרמות שלאחר השבר.

מקור: הדס פוקס, מרכז טאוב | נתונים: הלמ"ס, סקר כוח אדם

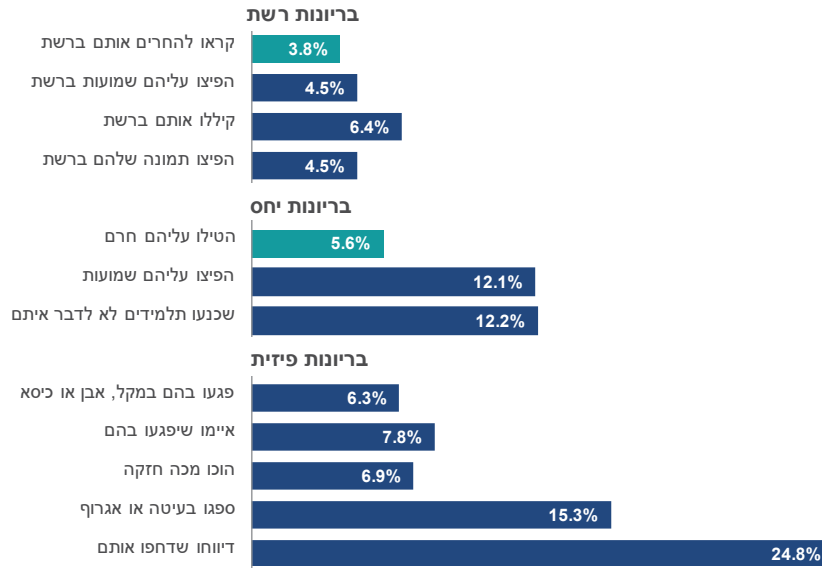
זרקור: חרמות בבתי ספר

תופעת החרם, שעשויה ללבוש פנים שונות, עלולה להיות הרסנית עבור קורבנותיה. לאלומות ולבריונות בבתי הספר יש כמה ביטויים, מהתעמרות קבועה בתלמידים המצויים בתחתית ההיררכיה החברתית עד הפעלת כוח פיזי. חרם הוא צורה ייחודית של בריונות, הנכלל בקטגוריה "בריונות יחס". לא תמיד יש לו ביטוי פיזי, אולם תלמידים שהיו קורבנות לחרם יזכרו את החוויה גם שנים רבות לאחר מכן. בחלק זה ייסקר הקשר בין הסיכוי להיות קורבן לחרם ולסוגים שונים של בריונות ובין זרם החינוך וגילם של התלמידים. נוסף לכך יוצגו שינויים בדפוסי החרם במערכת החינוך לאורך השנים. הממצאים מראים כי תופעת החרם מדאיגה בהיקפה, ופוגעת בעיקר בתלמידים ערבים ובגילאים צעירים, אולם יש מקום לאופטימיות: עם השנים חלה ירידה בשיעור התלמידים המדווחים על חרם.

תופעת האלימות והבריונות בבתי הספר שכיחה למדי

שיעורי קורבנות לבריונות ולאלימות בבתי הספר, 2015

שיעור התלמידים שדיווחו על אלימות בחודש האחרון, לפי סוג הפגיעה

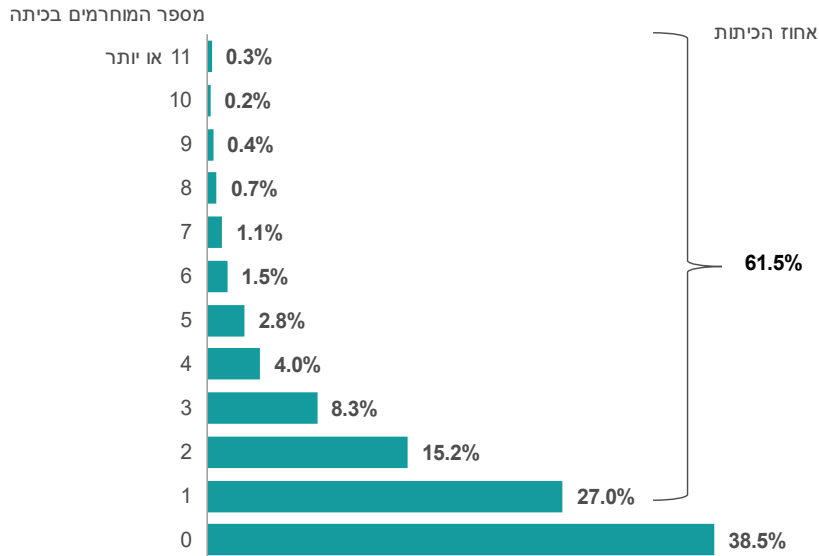

כמעט 6 אחוזים מהתלמידים דיווחו שהיו קורבנות לחרם בחודש שלפני השאלה, וכמעט 4 אחוזים דיווחו כי אחרים קראו להחרים אותם ברשתות החברתיות. ככלל, נתוני ראמ"ה אינם מבחינים בין קורבנות לאירוע בריונות בודד ובין קורבנות מתמשכת לבריונות, אולם חרם יוצא מכלל זה מכיוון שבהגדרתו הוא אירוע מתמשך וחוזר.

מקור: יוסי שביט וערן חכים, מרכז טאוב נחונים: ראמ"ה, קובצי אקלים בית-ספרי וסביבה פדגוגית

במרבית הכיתות יש תלמידים מוחרמים

התפלגות הכיתות לפי מספר התלמידים המוחרמים בכיתה, 2015
 כאחוז מכלל הכיתות במדגם (8,657)

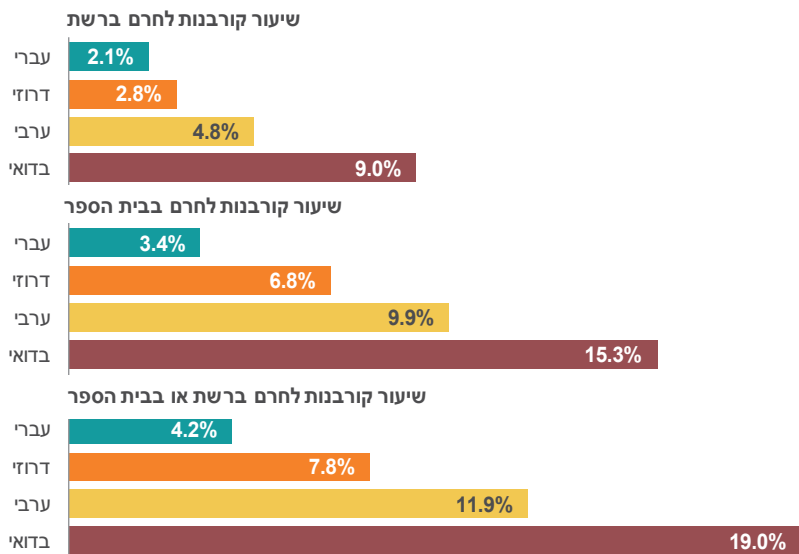

הממצא בדבר היקפה של תופעת החרם מטריד למדי, וממחיש עד כמה היא נפוצה בישראל. אף על פי שרק תלמידים מעטים דיווחו שהיו קורבנות לחרם (כפי שהוצג בעמוד הקודם), ביותר מ-60 אחוזים מהכיתות ב-2015 היה לפחות תלמיד אחד שסבל מחרם.

מקור: יוסי שביט וערן חכים, מרכז טאוב
 נתונים: ראמ"ה, קובצי אקלים בית-ספרי וסביבה פדגוגית

היקף החרמות בבתי ספר ערביים גבוה בהרבה מאשר בבתי ספר עבריים

קורבנות לחרם ברשת ובבית ספר לפי זרם חינוך, 2015

שיעור החרמות הגבוה ביותר נמצא בבתי ספר המשתייכים לזרם הבדואי, ולאחר מכן מדורגים בתי ספר ערביים, דרוזיים ולבסוף – החינוך העברי.

בחינת תופעת החרם לפי גיל מעלה שני דפוסים הפוכים: בעוד ששיעור החרמות הכולל יורד עם הגיל, שיעור החרמות ברשת עולה.

מקור: יוסי שביט וערן חכים, מרכז טאוב נתונים: ראמ"ה, קובצי המיצ"ב

תלמידים ערבים סובלים מחרמות בשיעור גבוה יותר מיהודים

ההבדלים בסיכוי לדווח על קורבנות לחרם, 2015

יחס הסיכויים לקורבנות בחינוך הערבי חלקי יחס הסיכויים לקורבנות בחינוך העברי

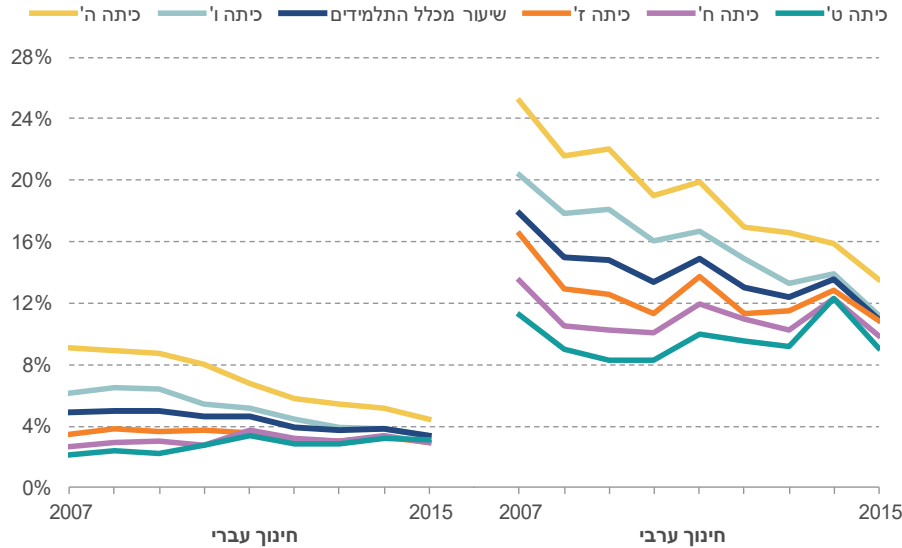
הפערים בין זרמי החינוך השונים בשיעור החרמות שהראינו בעמוד הקודם מעלה את השאלה אם פער זה מתקיים גם בתופעות חברתיות אחרות. התרשים הנוכחי מציג את הפער בין החינוך הערבי לחינוך היהודי בדיווח על סוגי האלימות שונים. המדד בתרשים מציג את סיכוייהם של תלמידים ערבים לחוות אלימות לעומת הסיכוי של תלמידים יהודים. מדד גבוה מ-1 מעיד שסיכוייהם של ערבים לסבול מסוג האלימות המצוין גבוה יותר, ולהפך. ככל שהמרחק מ-1 גדול יותר, הפער בין המגזרים גבוה יותר.

הפער בין תלמידים ערבים ליהודים בסיכוי להיות קורבן לחרם עומד על כמעט 3.5 – הפער הגבוה ביותר מכל סוגי האלימות. הפער השני בגובהו הוא בסיכוי לחוות חרם ברשתות החברתיות (2.5). שני הפערים הללו גבוהים מאוד.

מקור: יוסי שביט וערן חכים, מרכז טאוב נתונים: ראמ"ה, קובצי המיצ"ב

החדשות הטובות: היקפה של תופעת החרם נמצאת בירידה

שיעור המדווחים על חרם, לפי לאום, כיתה ושנה

בין 2007 ל-2015 חלה ירידה מרשימה בשיעור המדווחים על חרם: מ-18 ל-11 אחוזים בחינוך הערבי (ירידה של 38 אחוזים) ומ-5 ל-3.5 אחוזים בחינוך העברי (ירידה של 30 אחוזים). בשני הזרמים ירדו הדיווחים על חרמות בכיתות ה' ב-50 אחוזים. בקרב יהודים הירידה התרחשה רק בשכבה זו ובשכבת כיתות ו', ואילו בקרב ערבים היו ירידות גם בשכבות אחרות, אולם זו הגדולה מכולן.

נתונים אלו חיוביים במיוחד לאור העובדה שתלמידים ערבים וילדים בחינוך היסודי הם הקורבנות העיקריים לחרמות. סביר להניח שהירידה בתפוצת החרם בקרבם קשורה למאמצים של שפ"י, תוכנית הייעוץ הפסיכולוגי של משרד החינוך.

מקור: יוסי שביט ועדן חכים, מרכז טאוב נתונים: ראמ"ה, קובצי המיצ"ב

השכלה ותעסוקה: חלק ב

האם הפערים בין ערבים ליהודים מצטמצמים?

לאורך מרבית שנות קיומה של המדינה האוכלוסייה הערבית נותרה הרחק מאחור בכל הקשר להישגים בחינוך, להשכלה גבוהה ולתעסוקה. אולם בשנים האחרונות נראה כי הממשלה מוכנה להשקיע משאבים רבים מבעבר בתיקון הפערים ההיסטוריים בין המגזרים (בין היתר באמצעות תוכנית החומש לקידום המגזר הערבי).

בחינת עומק של המגמות בכל שלבי החינוך הערבי, מגן הילדים ועד הלימודים הגבוהים, וכן של נתוני שוק העבודה, מגלה מגמת שיפור מהירה ומתמדת בחלק גדול מן המדדים – ובהם שיעורי הצלחה במבחנים הבין-לאומיים, שיעורי הזכאות לבגרות והשתתפות בשוק העבודה. במיוחד בולטת הצלחתן של הנשים הערביות. עם זאת, הצלחה זו אינה מיתרגמת להשתלבות מיטבית בשוק העבודה, ונשים ערביות רבות מכל תתי-המגזרים עדיין מועסקות בשיעורים גבוהים מאוד בתחומי החינוך, ובמידה פחותה בענף הבריאות. נוסף על כך, ראוי לתת את הדעת על כך שגברים ערבים אינם מצליחים לסגור את הפער בינם ובין גברים יהודים באופן דומה למגמות בקרב נשים.

לצד השיפור, חשוב לציין כי הדרך לצמצום הפערים בין ערבים ליהודים בתחומי ההשכלה והתעסוקה עודנה ארוכה. כמו במקרה של הפערים ברמת הבריאות, נראה כי הרקע החברתי-כלכלי הנמוך יותר של ערבים הוא גורם משמעותי מאוד ביצירת הפערים ובקושי להתגבר עליהם.

חלה עלייה בשיעורי הנרשמים לגני הילדים, בעיקר במגזר הערבי

שיעורי הרשמה לגני הילדים

לפי מגזר

מקור: נחום בלס, מרכז טאוב
נתונים: הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל

בין 2000 ל-2015 חלה עלייה גדולה בשיעור הילדים הלומדים בגנים. בקרב גילאי 3-4 העלייה נובעת ישירות מיישום המלצות ועדת טרכטנברג, שהוקמה בעקבות המחאה החברתית ב-2011 והמליצה על יישום חוק לימוד חובה חינוך לגילאים אלו. העלייה הייתה גבוהה במיוחד בקרב ערבים, היות שיהודים שלחו את ילדיהם לגנים בגיל זה עוד לפני יישום החוק.

שינוי מפתיע יותר הוא העלייה בשיעורי הלמידה בקרב בני שנתיים. גם מגמה זו עשויה לנבוע, בעקיפין, מיישום המלצות הוועדה: האפשרות לשלוח ילדים בגילי 3-4 לגנים במימון ציבורי הפכה את היציאה לעבודה למשתלמת יותר עבור הורים, וכן אפשרה להם לממן גנים פרטיים לילדים הצעירים יותר במשפחה. גם בגילים אלו העלייה בקרב ערבים הייתה ראויה לציון, וזו מגמה מעודדת לאור חשיבות החינוך בגיל הרך להתפתחות הילד.

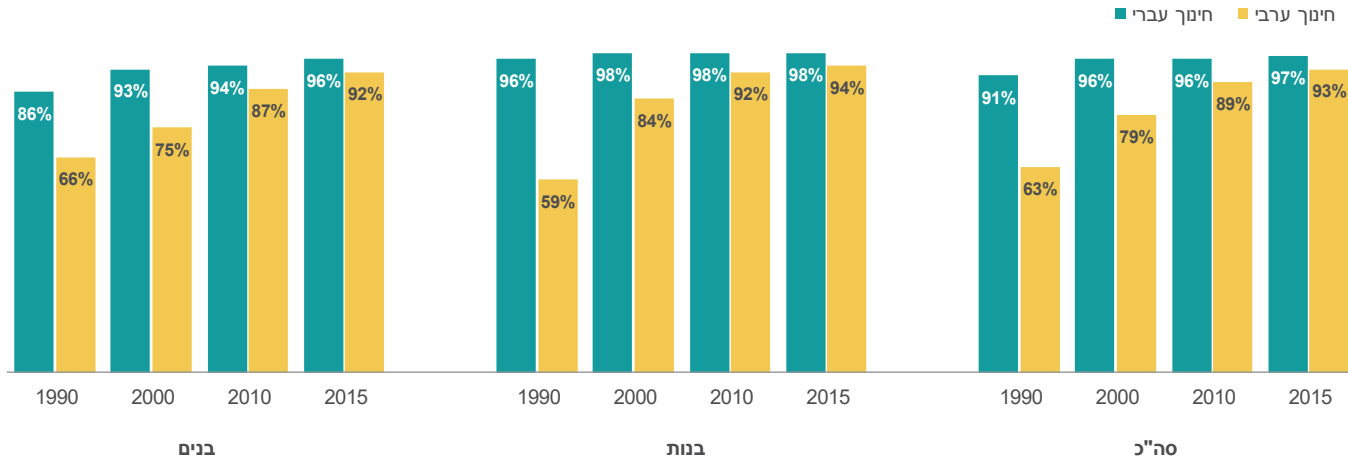
שיעור הלמידה בתיכון עלה מאוד בקרב האוכלוסייה הערבית

ב-1990 34 אחוזים מהנערים בקבוצת הגיל לא למדו בתיכון, ובשנת 2015 השיעור הצטמצם ל-8 אחוזים בלבד. בקרב נערות השינוי היה חד אפילו יותר: מ-41 אחוזים שלא למדו בתיכון ב-1990 ל-6 אחוזים בלבד ב-2015, ירידה של 85 אחוזים. כיום הפער בשיעורי הלמידה בין הקבוצות נותר קטן.

חלקם של גילאי 14-17 הלומדים בתיכון עלה בכל האוכלוסיות בעשור וחצי האחרונים. כמו בגילי הגן, בקרב יהודים העלייה הייתה מתונה יותר מפני ששיעור הלומדים ההתחלתי היה גבוה יותר, בעיקר בקרב נערות. אולם בקרב ערבים השינוי היה דרמטי:

שיעורי הלמידה בתיכון בקרב גילאי 14-17

לפי מגזר

מקור: נחום בלס, מרכז טאוב | נתונים: משרד החינוך

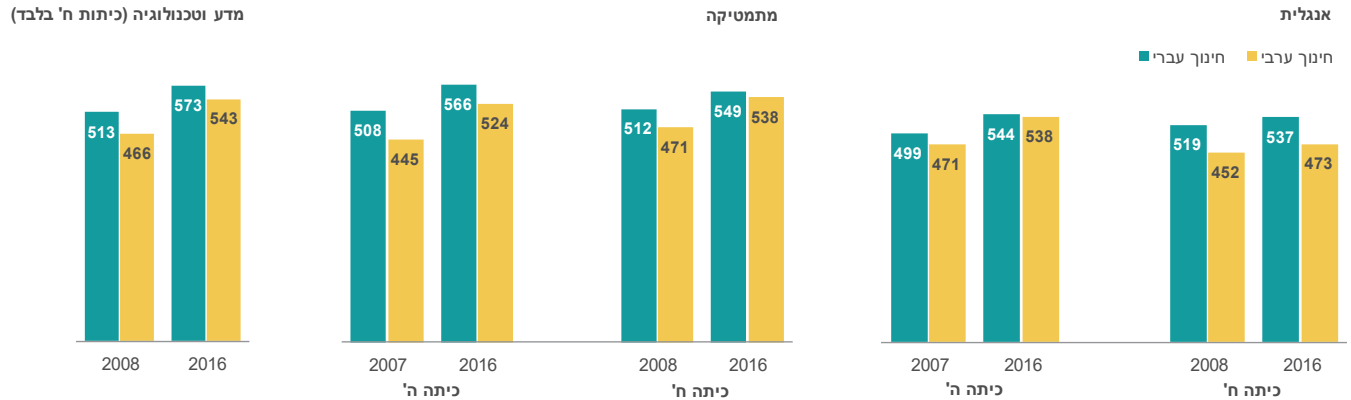
ציוני המיצ"ב השתפרו והפערים מצטמצמים

כפי שניכר בתרשים, הציונים בבחינה עלו הן בכיתות ה' הן בכיתות ח', והפערים בין דוברי הערבית לדוברי העברית הצטמצמו בכל המקצועות ובכל שכבות הגיל.

מבחני המיצ"ב בוחנים את רמת התלמידים במתמטיקה ובאנגלית בכיתות ה' ו-ח', ובמקצועות מדע וטכנולוגיה בכיתות ח' בלבד, ברוב חלקי מערכת החינוך (למעט בנים בחינוך החרדי).

ציוני המיצ"ב, כיתות ה' וח'

לפי מקצוע ומגדר

מקור: ראמ"ה, 2016

עיבוד: נחום בלס, מרכז טאוב

הציונים של דוברי ערבית במבחן PISA במתמטיקה השתפרו, אך הפער בינם ובין דוברי עברית גדל

עברית במבחני PISA גדלו עם הזמן. אך מבחני PISA הם היוצאים מן הכלל; גם במבחני בגרות וגם במבחני TIMSS הפערים מצטמצמים. לא ברור מדוע דווקא ציונים אלו נמצאים במגמה הפוכה.

ובכל הרמות החברתיות-כלכליות, הציונים עדיין מאכזבים ביחס לאלו של מדינות מפותחות אחרות (הן במבחני PISA הן במבחני TIMSS). בניגוד לפערים המצטמצמים במבחני המיצ"ב, הפערים בין דוברי ערבית לדוברי

התוצאות שהשיגו תלמידי ישראל במבחנים הבין-לאומיים במתמטיקה היו בלתי מספקות ומאכזבות, בעיקר בהינתן דימויה של ישראל כ"מדינת הסטארט-אפ". אף שחל שיפור בהישגים בעשור האחרון בקרב דוברי עברית וערבית כאחד

ציונים ממוצעים במבחני PISA במתמטיקה

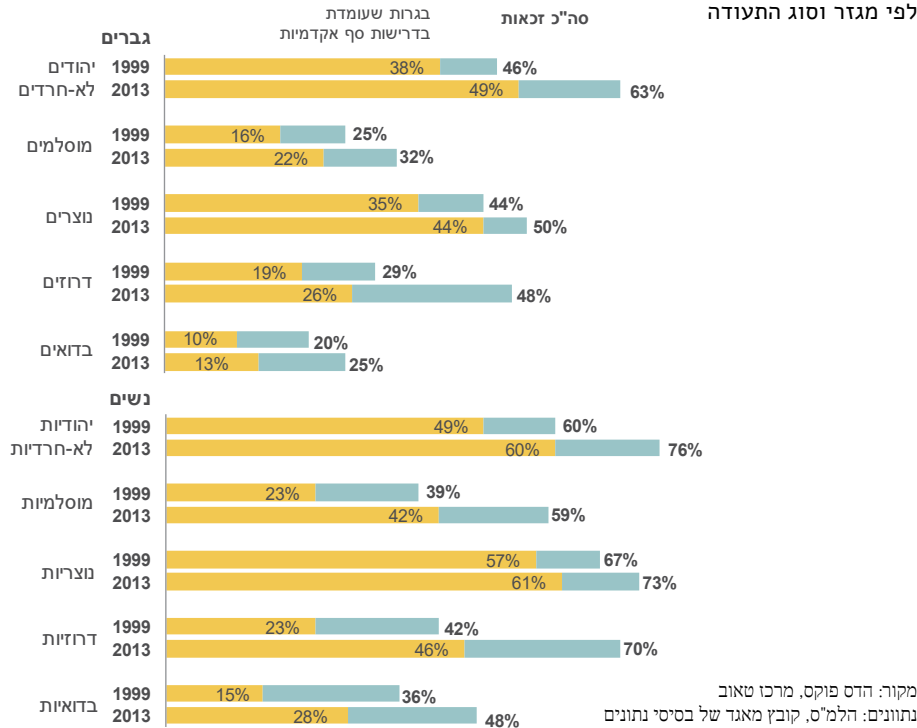
לפי מגזר ומדד טיפוח של בית הספר

מקור: נחום בלס, מרכז טאוב נתונים: ראמ"ה, 2016

עלייה גדולה בשיעור הזכאים לבגרות

שיעור הזכאות לבגרות בקרב כלל השנתון

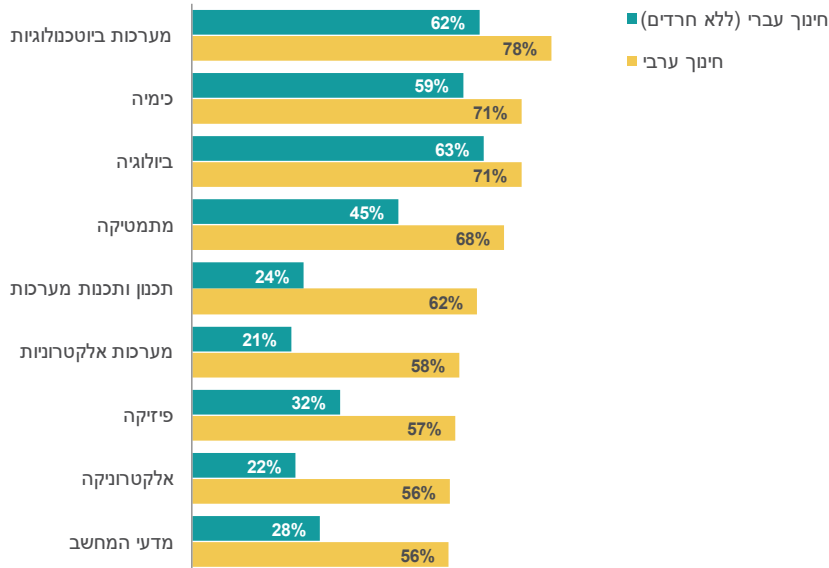
כאמור, מערכת החינוך הערבית חווה שיפור מהיר ב-20 השנים האחרונות, והפערים בינה ובין החינוך העברי מצטמצמים. מגמה זו ניכרת גם בעלייה גדולה בשיעור הערבים הזכאים לתעודת בגרות. השיפור היה משמעותי יותר בקרב תלמידות מאשר בקרב תלמידים.

בכל הקבוצות בחברה הערבית הנשים שיפרו מאוד את שיעור הזכאות בכלל, ואת שיעור הזכאות לתעודת בגרות העומדת בדרישות הסף לקבלה לאקדמיה בפרט. לעומת זאת, בקרב הגברים הערבים השיפור היה נמוך בהרבה. חוץ מאשר בקרב הדרוזים, הפערים בין הגברים הערבים בתתי-הקבוצות השונות ובין הגברים היהודים גדלו.

שיעור גבוה של ערביות לומדות בתיכון מקצועות מדעיים

שיעור הנשים מתוך כלל התלמידים במקצועות מדעיים מורחבים, 2016

מקור: הדס פוקס וגיא ינאי, מרכז טאוב
נתונים: משרד החינוך

נערות ערביות לא רק לומדות בתיכון וזכאיות לבגרות בשיעורים גבוהים יותר, הן גם נוטות ללמוד מקצועות מדעיים ברמה מוגברת בשיעור גבוה בהרבה מהנערות היהודיות. נוסף לכך, בין הנערות הערביות, שיעור הלומדות מדעים גדל במידה רבה יותר לאורך השנים.

לאורך השנים שיעור הנערות שלמדו ביולוגיה או כימיה ברמה מורחבת היה גבוה, אולם בשנים האחרונות עלה מספר הלומדות מקצועות טכנולוגיים-הנדסיים דוגמת מכניקה, מחשבים, פיזיקה ואלקטרוניקה.

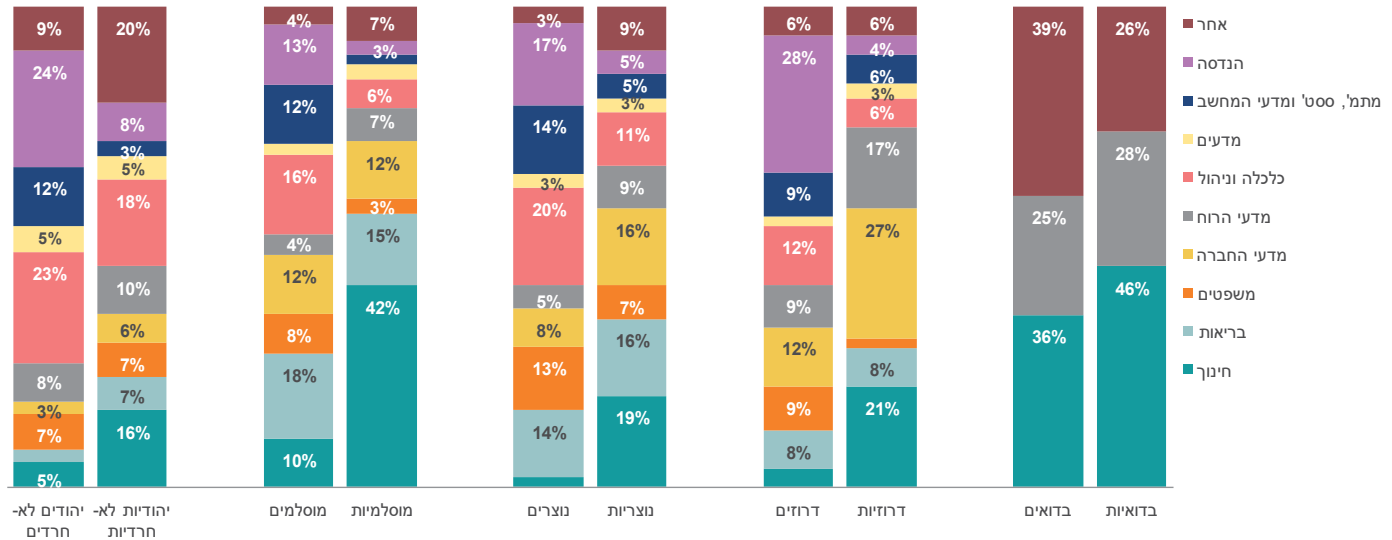
חשיבותה של עלייה זו היא באפשרויות שפותחים מקצועות אלו לתעסוקה בשכר גבוה בשוק העבודה. אולם כפי שנראה מיד, ריבוי הנערות הלומדות מקצועות הנדסיים אינו מיתרגם ללימודים גבוהים בתחומים אלו, ובהתאם – גם לא לעלייה בשיעור הנשים העוסקות במקצועות הרווחיים יותר בשוק העבודה.

במוסדות להשכלה גבוהה נשים ערביות נוטות ללימודי חינוך ולמקצועות הבריאות

הנשים הערביות אמנם שיפרו את השכלתן באופן ניכר, אך בהשכלה הגבוהה הן עדיין פונות למקצועות הנחשבים ל"נשיים" ולא לתחומים בעלי פוטנציאל הכנסה גבוה יותר. שיעור גבוה במיוחד מהערביות לומדות חינוך, במיוחד בקרב מוסלמיות ובדואיות. שיעור הסטודנטים לחינוך גבוה גם בקרב גברים בדואים, אך במגזרים האחרים הגברים נוטים יותר ללימודי מקצועות הבריאות, כלכלה ועסקים ומדעים. מיעוט הערביות הלומדות באקדמיה מדעים, מחשבים והנדסה מפתיע בהתחשב בתחומי הלימוד שלהן בתיכון. אמנם שיעור הסטודנטיות הערביות לחינוך נמצא במגמת ירידה, אך הירידה אינה מתבטאת בגידול בשיעור הלומדות הנדסה ומחשבים, אלא בעיקר בעלייה בשיעור הסטודנטיות במדעי הרוח והחברה ובתחומי הבריאות. מרבית הנשים שלמדו חינוך מוצאות תעסוקה, אך בשנים האחרונות ניכרים סימנים לעודף מורות במגזר, והוא צפוי להמשיך לגדול כל עוד שיעור בעלות התואר בחינוך לא יקטן בצורה משמעותית (ראו עמ' 88).

התפלגות מקצועות הלימוד בקרב סטודנטים בשנה ג לתואר ראשון, 2012-2014

גילאי 21-35

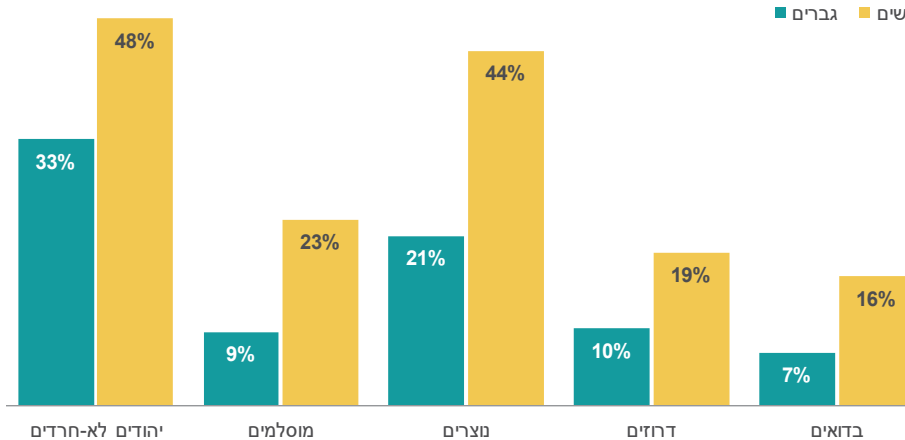
לא כולל סטודנטים באוניברסיטה הפתוחה. בקרב בדואים הנתונים מקובצים (למעט בחינוך ובמדעי הרוח) בשל מיעוט תצפיות. הנדסת מחשבים נכללה בקטגוריה של מדעי המחשב.

מקור: הדס פוקס, מרכז טאוב
נתונים: הלמ"ס, קובץ מאגר של בסיסי נתונים

יש פערים גדולים בין המגזרים בשיעור בעלי התואר

שיעורי בעלי תואר אקדמי, 2014

גילאי 30-33

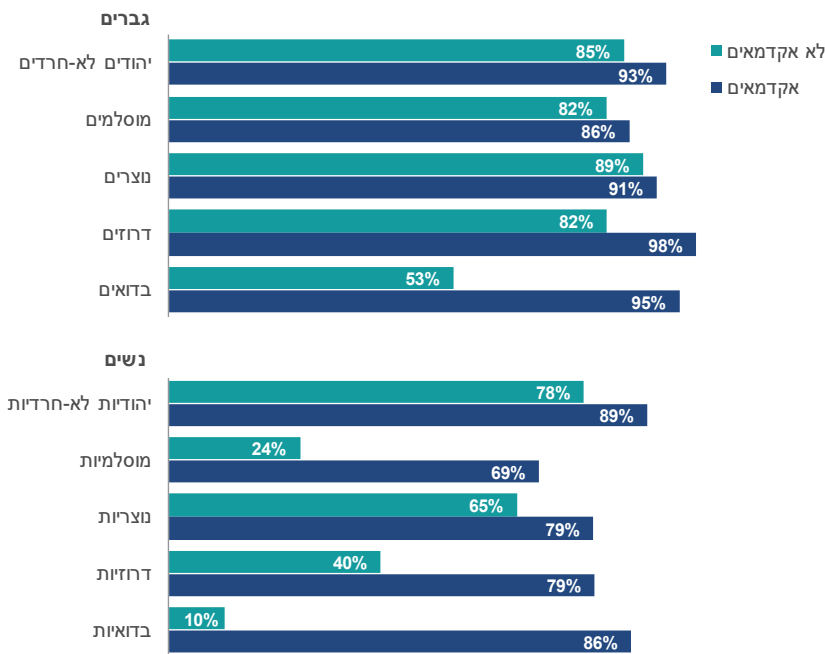
מקור: הדס פוקס, מרכז טאוב
נתונים: הלמ"ס, קובץ מאגד של בסיסי נתונים

העלייה הגדולה שחלה בשיעור הפונות ללימודים אקדמיים לא ניכרת כמעט אצל הגברים הערבים. יתרה מכך, שיעור הנשירה מהלימודים בקרבם גבוה מאשר אצל הנשים (ראו תמונת מצב המדינה 2017, עמ' 67), כך ששיעור האקדמאים בקרב גברים ערבים נמוך בהרבה מהשיעור בקרב נשים ערביות. הפער בין שיעורי האקדמאים בקרב נשים ובקרב גברים אופייניים לכלל המגזרים, אולם בקרב ערבים הפער היחסי (כ-100 אחוזים יותר בקרב נשים) גדול בהרבה מאשר בקרב יהודים לא-חרדים (כ-50 אחוזים). בעוד ששיעור האקדמאיות גבוה משיעור האקדמאים בכל תתי-הקבוצות, יש פערים ניכרים בין ערביות בתתי-קבוצות שונות: בקרב נוצריות שיעור האקדמאיות כמעט זהה לזה של יהודיות, ואילו בקבוצות האחרות הוא נמוך בהרבה.

העלייה בשיעור האקדמאיות משפיעה לטובה על שיעורי התעסוקה של נשים ערביות

שיעורי תעסוקה לפי השכלה ולאום, 2013-2015

גילאי 25-34

בעלי תואר אקדמי מועסקים בשיעור גבוה יותר מאנשים ללא תואר בכל האוכלוסיות. קביעה זו נכונה במיוחד בקרב נשים ערביות: שיעורי התעסוקה הכוללים באוכלוסייה זו נמוכים מאוד, אך ערביות בעלות תואר אקדמי – ואפילו נשים שהחלו ללמוד לתואר אך נשרו – מועסקות בשיעורים גבוהים בהרבה מאלו של נשים שלא למדו לתואר.

בקרב גברים ערבים ההבדל בין שיעורי התעסוקה של בעלי תואר לאלו של לא-אקדמאים קטן יחסית, ושתי הקבוצות מועסקות באחוזים גבוהים, חוץ מאשר באוכלוסייה הבדואית. לעומת זאת, אצל הבדואיות ההבדל בין אקדמאיות לנשים ללא תואר הוא גדול במיוחד.

לא כולל סטודנטים.

מקור: הדס פוקס, מרכז טאוב נתונים: הלמ"ס, סקר כוח אדם

מרבית האקדמאים הערבים מועסקים בתחומי החינוך והבריאות

התפלגות האקדמאיות הערביות הצעירות בכוח העבודה תואמת את דפוסי ההשכלה הגבוהה בקרבן: ריבוי מועסקות בתחומי החינוך. בעוד ששיעור המועסקות בתחום זה בקרב יהודיות שאינן חרדיות הוא 1 ל-5, בקרב נוצריות השיעור עומד על 2 ל-5, בקרב דרוזיות ומוסלמיות – על 3 ל-5, ובקרב בדואיות לא פחות מ-4 מתוך 5 נשים מועסקות בחינוך (באוכלוסייה זו גם שיעור הגברים המועסקים בחינוך גבוה מאוד). נראה כי עידוד הנערות הללו להמשיך ללמוד מקצועות מדעיים באקדמיה יהיה צעד נכון.

תחום נוסף שבו מועסקים ערבים רבים, בעיקר גברים, הוא הבריאות. מעניין לציין כי בקרב המוסלמים יש אחוז גבוה של אחים, ואילו בקרב נוצרים יש אחוז גבוה יותר של רופאים.

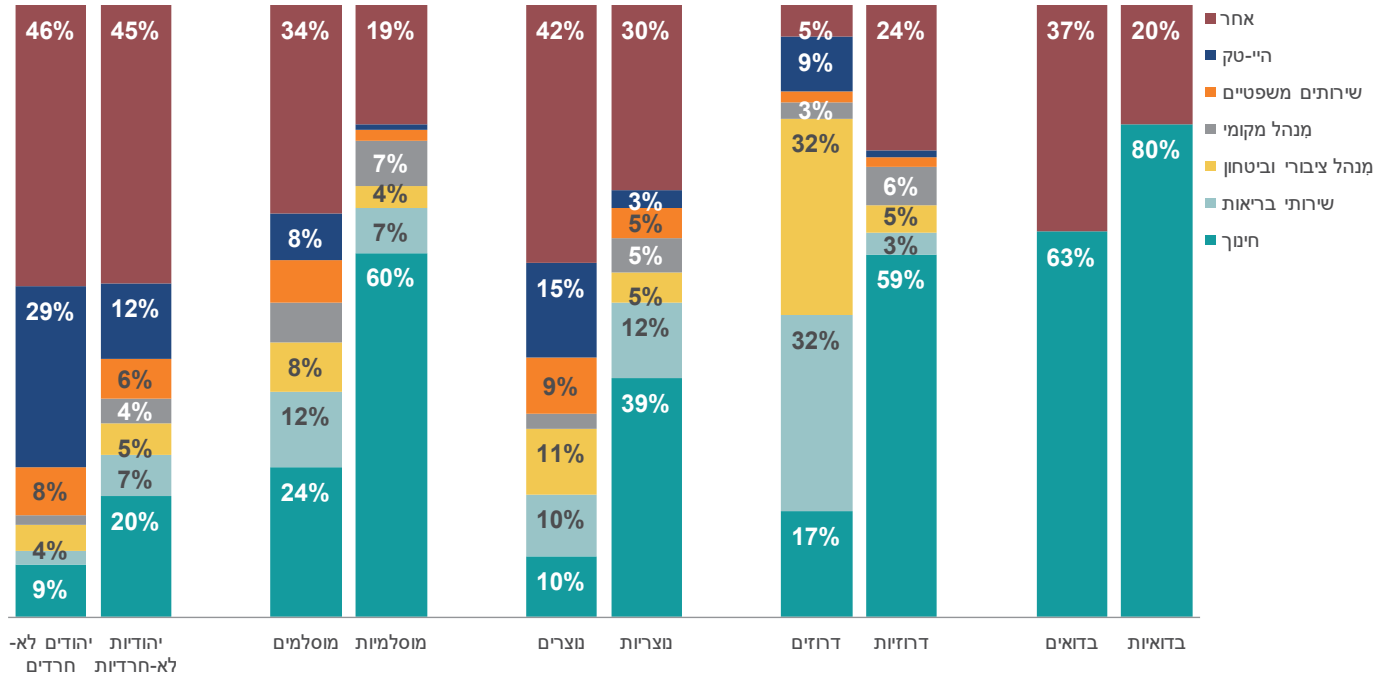
יש כמה סיבות אפשריות להישארות של נשים בתחומי החינוך והבריאות. הראשונה היא תרבותית: תחומים אלו מאפשרים לנשים לעבוד בתוך הקהילות ובשפה הערבית, ונחשבים למקצועות נוחים לשילוב עם חיי משפחה. פתיחת אפשרויות תעסוקה חדשות ביישובים ערביים, בין היתר באמצעות עבודה מרחוק, עשויה לסייע בפיזור שוויוני יותר בין התחומים.

סיבה שנייה לבחירה בחינוך היא מבנית: אף שתשתיות התחבורה ביישובים ערביים השתפרו מאוד בשנים האחרונות, התחבורה למרכזי תעסוקה עודנה מסובכת ואורכת זמן רב. גם בעיה זו עשויה לקבל מענה בהקמת מרכזי תעסוקה בסביבת יישובים ערביים, וכן בהמשך שיפור התחבורה.

סיבה שלישית היא שנראה שנשים ערביות צעירות חוששות שיחוו קשיים בהשתלבות בחברות ההיי-טק בישראל, וחששות אלו מובילים אותן לבחור בלימודי חינוך על פני מחשבים. אם חשש זה אכן מוצדק, הטיפול בגורם זה עלול להיות הקשה מכולם, מפני שהוא צריך לכלול פעילויות הסברה בקרב מעסיקים ושכנוע ששילוב נשים אלו בחברותיהם ישתלם בעיקר להם. לצד זאת, תמריצים להעסקת ערבים צעירים עשויים להועיל בהקשר זה.

התפלגות ענפי התעסוקה בקרב בעלי השכלה גבוהה, 2013

גילאי 25-35

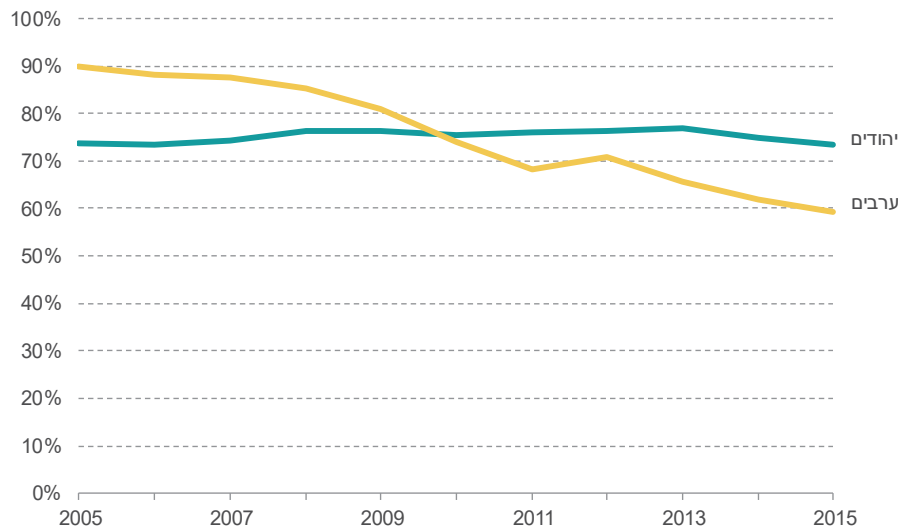
כוח העבודה האזרחי בלבד. בקרב בדואים הנתונים מקובצים (למעט בחינוך) בשל מיעוט תצפיות.

מקור: הדס פוקס, מרכז טאוב
נתונים: הלמ"ס, קובץ מאגד של בסיסי נתונים

שיעור הערבים שאינם מצליחים למצוא תעסוקה בתחום החינוך עלה

בוגרי לימודי הוראה שהשתלבו במקצוע

גילאי 30-33

כאמור, חלק גדול מאוד מהנשים הערביות לומדות חינוך. לאורך השנים הן הצליחו למצוא תעסוקה הולמת בהיקף משרה מלא, אולם בשנים האחרונות ניכר שינוי במגמה זו, וחלק גדל והולך מבוגרי התארים בחינוך אינם מצליחים למצוא עבודה בתחום. המגמה נובעת לא רק מהגידול במספר המורים אלא גם מהקיפאון בקצב הגידול של אוכלוסיית התלמידים (ראו עמ' 16). חלק מבוגרי לימודי החינוך נאלצים לעבוד במרחק גדול מאוד מבתיהם מפני שבצפון יש עודף גדול במורים ואלו בדרום, בעיקר בקרב האוכלוסייה הבדואית, יש עדיין ביקוש לעובדי הוראה.

מקור: הדס פוקס, מרכז טאוב
נתונים: הלמ"ס, נתוני כניסה להוראה של בוגרי המוסדות להשכלה גבוהה

השכלה ותעסוקה: חלק ג

דפוסי ההשתלבות של חרדים

פרק זה יתמקד בכמה תופעות מעניינות המתרחשות בדפוסי רכישת ההשכלה וההשתלבות בעולם העבודה בקרב חרדים. הנתונים מצביעים על עלייה בשיעור החרדים הפונים להשכלה גבוהה ומשתלבים בשוק העבודה בכל הזרמים החרדיים – ולמגמות הללו יש קשר למקום המגורים: גברים חרדים בערים מעורבות מועסקים בשיעורים גבוהים בהרבה מחרדים החיים בערים נפרדות. עוד מגמה שכבר דובר עליה בעבר היא הפופולריות של לימודי המשפטים ומנהל העסקים בקרב גברים חרדים, על חשבון מקצועות שעשויים להיות נדרשים יותר בשוק העבודה.

דפוסי התקדמות חריגים בין כיתות בזרם החרדי

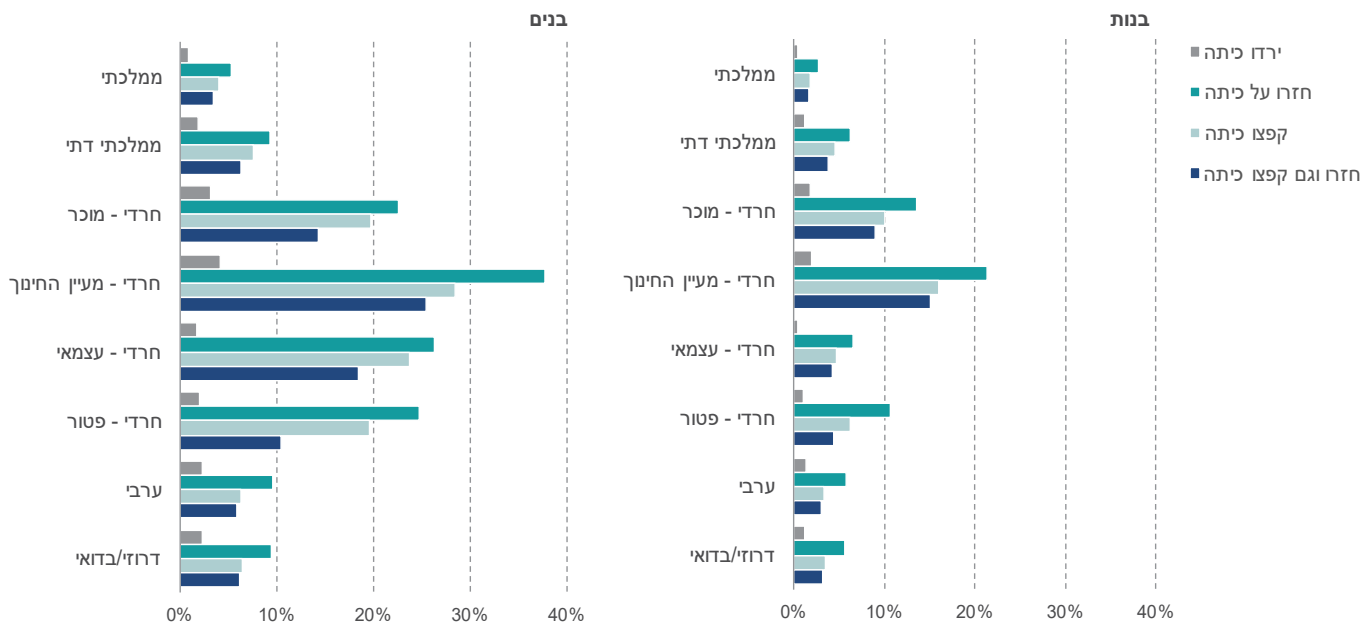
לא אחת נשמעות טענות על אי סדרים בדיווח על התקדמות התלמידים בין כיתות, בעיקר בזרם החרדי. הנתונים המוצגים בתרשים מאשרים כי בקרב תלמידים שנולדו בשנים 1994–2000 יש הבדלים ניכרים בין הזרמים בדפוסי ההתקדמות מכיתה א' עד כיתה ח'. בבתי ספר חרדיים יש שיעור גבוה בהרבה של ילדים שחזרו על כיתה קודמת, נשארו כיתה, קפצו כיתה, או נשארו כיתה וגם קפצו כיתה בשנים שונות.

בחינוך הממלכתי שיעורי ההתקדמות הבלתי רגילה הם הנמוכים מבין כלל הזרמים, ובחינוך הממלכתי-דתי ובזרמי החינוך הערבי השיעורים גבוהים רק במעט. מעניין כי השכיחות של קפיצה או חזרה על כיתה נמוכה יותר בקרב בנות מאשר בקרב בנים, וההבדלים בין זרמי החינוך במדד זה קטנים.

הסיכוי לקפוץ כיתה, להישאר כיתה או לחזור לכיתה קודמת בבתי ספר חרדיים גדל מאוד לאורך השנים, מה שהוביל להרחבת הפער בין הזרמים.

שיעור התלמידים שהתקדמו במערכת החינוך במסלולים בלתי רגילים

ביתות א'-ח', לפי סוג החריגה מהמסלול וסוג הפיקוח של בית הספר

מקור: אלכס וינרב ונחום בלס, מרכז טאוב
נתונים: משרד החינוך, קובצי נתוני תלמידים

לתלמידים חרדים נדרשות שנים רבות יותר להשלמת בית הספר היסודי מתלמידי זרמים אחרים

מספר שנות התלמיד הנחוצות להשלמת שנת לימודים אחת

ממוצע כיתות א'-ח', תלמידים שנולדו בשנים 1994-2000

זרם	בנות	בנים
ממלכתי	1.0081	1.0154
ממלכתי-דתי	1.0159	1.0251
חרדי – מוכר	1.0340	1.0625
חרדי – מעיין החינוך התורני	1.0483	1.0905
חרדי – עצמאי	1.0135	1.0565
חרדי – פטור	1.0245	1.0533
ערבי	1.0165	1.0286
דרוזי/בדואי	1.0171	1.0290

ההבדלים בדפוסי ההתקדמות בין כיתות מביאים לכך שמשך הזמן הממוצע הנחוץ בפועל לתלמיד כדי להשלים שנת לימודים אחת (לאחר שמביאים בחשבון את העיכובים או הזירוז הנובעים מחזרה או דילוג על כיתה) משתנה בין זרם לזרם. להבדלים אלו יש חשיבות לא רק לקביעת תהליך ההתקדמות החינוכי של הילדים הללו, אלא גם בפן הכספי של מימון בית הספר.

כפי שמוצג בלוח, תלמיד בבית ספר ממלכתי נדרש ללמוד בממוצע 1.015 שנים כדי להשלים שנת לימודים, כלומר 1.5 אחוזים יותר מהזמן הצפוי (שנה אחת). בבתי ספר דתיים הנתון גבוה מעט יותר – חריגה של סביב 2.5 אחוזים, ובבתי ספר ערביים ודרוזיים המספר גבוה מבשני אלו ועומד על 2.9 אחוזים. אולם כצפוי, העיכוב הגדול ביותר מבין כל הזרמים הוא בחינוך החרדי: תוספת של 5.5 אחוזים לזמן הצפוי להשלמת שנה אחת בקרב בנים בחינוך העצמאי ובמוסדות הפטור, של 6.3 אחוזים בחינוך החרדי המוכר ושל 9.1 אחוזים ברשת מעיין החינוך התורני.

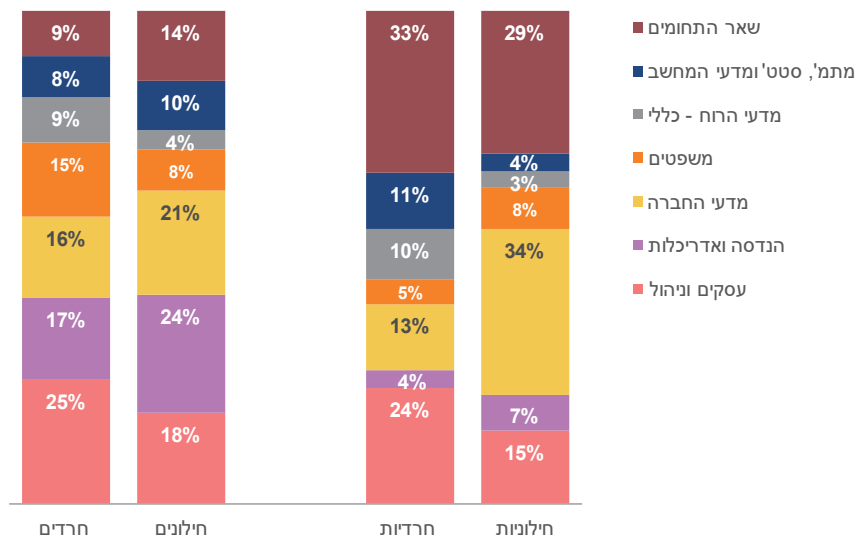
הפערים החריגים מעלים חשש כי הדיווחים על התקדמות התלמידים אינם מסודרים דיים, או שההתקדמות בפועל אינה מבוססת בהכרח רק על צורכי התלמידים אלא גם על שיקולים מוסדיים שונים.

מקור: אלכס וינבר ונחום בלס, מרכז טאוב נתונים: משרד החינוך, קובצי נתוני תלמידים

גברים חרדים נוטים בעיקר ללימודי משפטים, ונשים חרדיות לומדות מחשבים וחינוך בשיעורים גבוהים יותר

התפלגות בעלי התארים לפי תחומים, 2014

לפי קבוצת אוכלוסייה, גילאי 20-35

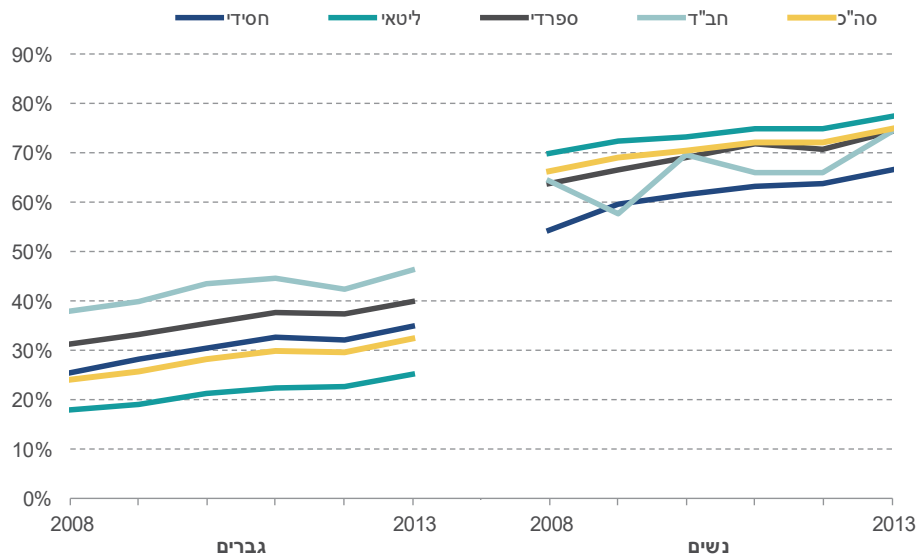
מקור: איתן רגב, מרכז טאוב נתונים: הלמ"ס, קובץ מאגר של בסיסי נתונים

חרדים צעירים, נשים וגברים כאחד, בוחרים בלימודי עסקים וניהול בשיעור גבוה יותר מאשר חילונים. אולם בשאר המקצועות יש הבדלים גדולים למדי בין גברים לנשים חרדים. הגברים לומדים משפטים בשיעור גבוה בהרבה מאשר חילונים (במידה מסוימת בגלל הדמיון ללימודי תלמוד) ואילו שיעור הסטודנטים החרדים בתחומי ההנדסה, האדריכלות והמחשבים נמוך בהרבה, כנראה בשל החוסר בלימודי ליבה במתמטיקה ובמדעים בתקופת התיכון.

לעומת זאת, נשים חרדיות נוטות יותר לתחום החינוך והבריאות, אולם הן גם לומדות בשיעורים גבוהים יותר מהחילוניות בחוגים מתמטיקה ומדעי המחשב. עם זאת, יש לציין כי רבות מהחרדיות רוכשות את השכלתן בסמינרים (שנתונייהם אינם נכללים במאגר), ובמוסדות אלו חלקן של הסטודנטיות לחינוך גבוה בהרבה.

מגמות התעסוקה בקרב חרדים משתנות בין הזרמים

שיעורי תעסוקה של חרדים לפי זרם
גילאי 23-30

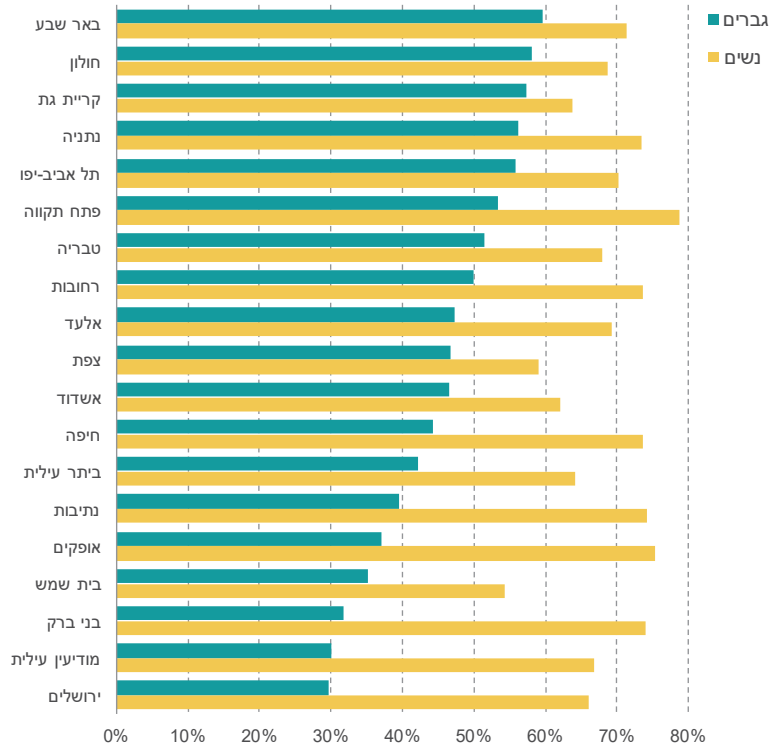

מקור: איתן רגב, מרכז טאוב
נתונים: הלמ"ס, קובץ מאגד של בסיסי נתונים

העלייה בשיעורי התעסוקה בקרב חרדים ידועה היטב, וכך גם העובדה שחלקן של החרדיות המשתתפות בשוק העבודה גבוה בהרבה מחלקם של הגברים החרדים. עם זאת, הזרמים החרדיים השונים אינם עשויים מקשה אחת בתחום זה. אמנם מגמת העלייה לא פסחה על שום זרם, אולם שיעורי התעסוקה עצמם שונים. הגברים הליטאים מועסקים בשיעורים הנמוכים ביותר, והנשים הליטאיות – בשיעורים הגבוהים ביותר. בקרב נשים מהזרם החסידי תעסוקת הנשים היא הנמוכה ביותר, אולם גם הגברים בזרם זה אינם מועסקים בשיעורים גבוהים במיוחד ומדורגים במקום השני מהסוף מבין הזרמים. הזרם המוביל בשיעורי התעסוקה של גברים הוא חב"ד, שבו כמעט 50 אחוזים מהגברים בני 23-30 היו מועסקים ב-2013.

גברים חרדים המתגוררים בערים מעורבות עובדים בשיעור גבוה בהרבה מאלו הגרים בערים חרדיות

שיעורי תעסוקה בקרב חרדים לפי עיר מגורים, גילאי 25-35, 2013

בערים שריכוז החרדים בהן הוא הגבוה ביותר, שיעורי התעסוקה של גברים חרדים הם הנמוכים ביותר – ואילו חרדים המתגוררים בערים מעורבות מועסקים בשיעור גבוה יותר. קשר זה אינו קיים בקרב נשים חרדיות).

את הממצא הזה אפשר לפרש בכמה אופנים. מצד אחד, ייתכן שהחיים בעיר מעורבת מעודדים גברים חרדים להשתתף בשוק העבודה. אם זה אכן המצב, יש להביא זאת בחשבון בעת תכנון עתידי של דור לחרדים, ולהעדיף שכונות מעורבות על פני ערים נפרדות אם המטרה היא לעודד תעסוקה. מצד אחר, סביר להניח שחרדים שבוחרים לעזוב את הערים החרדיות הם אלו שפתוחים יותר ליציאה לעבודה (מה שמסביר את עזיבתם). אם אכן כך הם פני הדברים, מיקום השכונה אינו רלוונטי במיוחד לעניין התעסוקה. סביר להניח כי שני ההסברים נכונים במידה חלקית.

מקור: איתן רגב, מרכז טאוב | נתונים: הל'מ"ס, קובץ מאגד של בסיסי נתונים

דירקטוריון

יושב ראש: מייקל סאקסון

הלן אבלס (סגנית יו"ר ראשונה, ממשל תאגידי ומנהלה), ג'ים אנג'ל (סגן יו"ר, תכנון ופיתוח משאבים), ג'ים קושלנד (סגן יו"ר, תקציב וכספים) חברים: מירי איזון, פני בלומנשטיין, סטיוארט בראון, אלן ה' גיל, ג'ון דויסון, אלן מ' הילר, קארן וולף וכסלר, סטיבן ליברמן, מוטי פאר, דניס ו' קרלטון, סטנלי רבין, דוד מ' שחיזר

אסיפה כללית

יושבת ראש: קארן וולף וכסלר

חברים: פני בלומנשטיין, אמיר הלוי, אלן מ' הילר, סטיבן טאוב, סטיבן ליברמן, מייקל סאקסון, צבי פיין, סטנלי רבין, דוד מ' שחיזר

מועצה בין-לאומית מיעצת

דיוויד אוטור (MIT), סטיוארט אייזנשטט (קובינגטון), האן אנצינגר (אוניברסיטת אַרסמוס), הנרי ארון (ברוקינגס), מריו י' בלכר (הבנק למשכנתאות, ארגנטינה), אדם גמראן (קרן ויליאם ט' גרנט), פיטר הילר (אוניברסיטת ג'ונס הופקינס), אריק הניושק (אוניברסיטת סטנפורד), ג'יימס ג' הקמן (אוניברסיטת שיקגו), ברטון א' וייסברוד (אוניברסיטת נורת'ווסטרן), דניאל כהנמן (אוניברסיטת פרינסטון), רוברט לייטן (Korein Tillery), אהרן צ'חנובר (הטכניון), ג'נט רותנברג פאק (אוניברסיטת פנסילבניה)

סגל המרכז

מנכ"ל: אבי וייס

סמנכ"לית: סוזאן פת בנבנישת

מנהלת בכירה - שותפויות אסטרטגיות: מיכל רובין

אריאל אברהם (רכזת מענקים וקשרי תורמים), חדוה אלמכיאס (מנהלת משרד), קסנש אמבאו (אם בית), ליאורה בוורס (מנהלת כספים, תפעול וניתוח מדיניות), חיים בליך (חוקר), נחום בלס (חוקר ראשי), דודו ברזני (אחראי תחזוקה), גלעד ברנד (חוקר), אריק גולד (חוקר ראשי ויו"ר תוכנית מדיניות שוק העבודה), ג'וני גל (חוקר ראשי ויו"ר תוכנית מדיניות הרווחה), ענבל גפני (עורכת פרסומים), מאיה דולגין (מנהלת קשרי קהילה), אלכס וינרב (חוקר ראשי), גיא ינאי (עוזר מחקר), טובה כהן (רכזת פרויקטים וקשרי ממשל), שביט מדהלה (חוקרת), ליאור מורג (רכזת פעילות און-ליין), ענת סלע-קורן (מנהלת שיווק, תקשורת וקשרי ממשל), אביאל פאל (מתמחה), הדס פוקס (חוקרת), תמר פרידמן ווילסון (רכזת תוכן), דב צ'רינובסקי (חוקר ראשי ויו"ר תוכנית מדיניות הבריאות), יוסי שביט (חוקר ראשי ויו"ר תוכנית מדיניות החינוך), קיריל שרברמן (חוקר). לורה שרייבר (רכזת פרויקטים ופרסומים)

מנהלים לשעבר: ישראל כ"ץ ז"ל, יעקב קופ, דן בן-דוד

חברי תכניות המדיניות

בריאות

דב צ'רניחובסקי (יו"ר), אורי אבירם, אלכסנדר (אליק) אבירם, דורית אדלר, מאיר אורן, אשר אלחיאני, ליאון אפשטיין, רן בליצר, אורנה בלונדהיים, רועי בן משה, שי בריל, יצחק ברלוביץ, עדי ברנדר, שלמה ברנון, נחלה בשארה, בשארה בשארת, איריס גינזבורג, יגאל גינת, רוני גמזו, דן גרינברג, יונתן הלוי, ערן הלפרן, איתן חי-עם, דוד חייניץ, אורית יעקבסון, אבי ישראלי, עדי ניב-יגודה, יעקב מנצ'ל, ורדה סוסקולני, חיים סילבר, ברוך עובדיה, ערן פוליצר, זאב פלדמן, ניר קידר, רחל קיי, אביגדור קפלן, סיגל רגב-רוזנברג, יוחנן שטסמן, עמיר שמואלי, מרדכי שני

חינוך

יוסי שביט (יו"ר), חיים אדלר, אלי איזנברג, חנה איילון, כרמל בלנק, גילה בן הר, שלמה בק, יוסי גידיניאן, יגאל דוכן, אינאס דיב, יובל וורגן, נעם זוסמן, מירי ימיני, צבי ינאי, זמירה מבורך, דוד מעגן, יעל נבון, ריטה סבר, רמי סולימני, שלומית עמיחי, דליה פדילה, יריב פניגר, יצחק פרידמן, מאיר קראוס, שמשון שושני, סידני שטראוס, יהודית שלוי

מאקרו-כלכלה

שוקי אורן, ירום אריאב, דוד ברודט, עדי ברנדר, ראובן גרונאו, בן-ציון זילברפרב, ג'ק חביב, שלמה יצחקי, דורון כהן, משה מנדלבוים, מישל סטרבצ'ינסקי, שמואל סלבין, אביה ספיבק, דן פלד, אסף רזין, חיים שני, איתן ששינסקי

רווחה חברתית

ג'וני גל (יו"ר), אורי אבירם, שירלי אברמי, מימי אייזנשטדט, מיכל אלמוג-בר, אבישי בניש, דניאל גוטליב, בוני גולדברג, אברהם דורון, ישראל דורון, רוני הולר, עידית וייס-גל, עמוס זהבי, אורי ינאי, נסים כהן, חנה כץ, ליהיא להט, ליה לוי, מנחם מוניקנדס, איברהים מחג'אנה, מיקי מלול, רונן מנדלקרן, רוני סטריאר, ברוך עובדיה, צבי פיין, נדב פרץ-וייסודובסקי, יקותיאל צבע, מיכל קורא, ניצה קסיר, מיכל קרומר-נבו, מיטל טליה שוורץ-טיירי, שמוליק שיינטוך, סיגל שלח, יוסי תמיר

שוק העבודה

אריק גולד (יו"ר), חגי אטקס, דניאל גוטליב, אביעד טור-סיני, יעקב לופו, גיא מונדלק, מיקי מלול, דליה נרקיס, עופר סטי, אריה סיון, משה סמיונוב, מרק פלדמן, ניצה קסיר, טלי רגב, דמיטרי רומנוב, סיגל שלח, יוסי תמיר

מרכז טאוב נוסד ב־1982 ביוזמתם של הרברט מ' סינגר, הנרי טאוב וארגון הג'וינט האמריקאי. המרכז ממומן באמצעות קרן צמיתה שהוקמה על ידי קרן הנרי ומרלין טאוב, קרן הרברט ונל סינגר, ג'ין וג'ין קולמן, קרן משפחת קולקר-סקסון-הלוק, קרן משפחת מילטון א' ורוזלין ז' וולף וארגון הג'וינט האמריקאי.